

T.C.
İSTANBUL 29 MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EKONOMİ ANABİLİM DALI

FİNANS SEKTÖRÜNDE MORALİTE

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Ayşenur YEŞİLİRMAK

Danışman :

Dr. Öğr. Üyesi Bilal BAĞIŞ

İSTANBUL – 2019

**T.C.
İSTANBUL 29 MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EKONOMİ ANABİLİM DALI**

FİNANS SEKTÖRÜNDE MORALİTE

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Ayşenur YEŞİLİRMAK

**Danışman :
Dr. Öğr. Üyesi Bilal BAĞIŞ**

İSTANBUL

2019

T. C.
İSTANBUL 29 MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ekonomi Anabilim Dalı'nda 30216YL03 numaralı Ayşenur YEŞİLİRMAK'ın hazırladığı "*Finans Sektöründe Moralite*" konulu yüksek lisans tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 15/02/2019 günü 16:30-18:30 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin başarılı olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Bilal BAĞIŞ
Bingöl Üniversitesi
(Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)

Prof. Dr. Yaşar AKGÜN
İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Ece Handan GÜLERYÜZ
İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Ayşenur YEŞİLİRMAK

15/02/2019

ÖZ

Giderek zorlaşmakta olan finans sektöründe, rekabet edebilmek için çok çalışmak, hedefleri tutturabilmek için çok efor sarf etmek ve işine de çokça zaman ayırmak gerekmektedir. Finans sektöründe başarılı olabilmek için her yol mubahtır, anlayışından ziyade finans sektöründe moralite (ahlak ve etik) önem kazanmaktadır. Hedef baskısı ya da başarılı olma hırsı zaman zaman hataya sebebiyet vermektedir. Bu noktada, çalışanların vicdani ve ahlaki duruşlarının yanı sıra denetim mekanizmalarının da büyük rolü olmaktadır. Dolayısıyla, finans sektöründeki şirketler çalışanlarına karşı bakış açılarını daha insani noktalara taşımaları ve çalışanlarında, kazançlarını sağladıkları işletmeleri için özverili, aidiyet duygusu içerisinde ve etik çerçevede hizmet etmeleri gerekmektedir.

Bu çalışmada Türkiye’de, moralitenin gerekliliği ve önemi vurgulanmış, ülkemizdeki finans piyasasındaki yolsuzluklar verilerle açıklanmıştır. Bu çalışmayla, moraliteyi kurumsal bir bakış açısıyla gözlemleyerek, şirketler için önemi ve gerekliliği ortaya konulmuştur. Bu kapsamda bahse konu finans piyasalarının en önemli oyuncularını olan bankaların misyon ve vizyonlarında vurgulanan temel konular ile değerlerin iş ve sosyal değerler açısından ve temel değerlere uygunluk açısından değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar kelimeler:

Moralite, Ahlak, Etik, Finans, Bankacılık

ABSTRACT

In the increasingly difficult financial sector, it is necessary to work hard, to make a lot of effort and to spend a lot of time in order to compete. In order to be successful in the finance sector, every way is way past, morality and ethics are more prominent in the financial sector than its understanding. Target pressure or success ambition leads to unethical consequences. At this point, besides the conscientious and moral positions of the employees, the control mechanisms have a great role. Therefore, companies in the financial sector need to carry their perspectives towards their employees more humanely and to serve their employees in a self-sacrificing sense of belonging and ethical framework.

In this study, in Turkey, the necessity and importance of morale is emphasized and the corruption in the financial market in our country is explained with data. In this study, the concept of morality has been discussed in a theoretical framework and the necessity and importance for the enterprises have been put forward. In this context, the main issues highlighted in the mission and visions of banks, which are the most important players of these financial markets, were evaluated in terms of business and social values and in terms of conformity with the basic values.

Keywords:

Morality, Character, Ethic, Finance, Banking

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmasının ortaya çıkmasında yardımlarını esirgemeyen değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Bilal BAĞIŞ'a, Anabilim Dalı Başkanı Doç. Dr. Engin SORHUN hocalarıma ve bu zorlu tez sürecinde benden desteğini bir an için bile esirgemeyen Ahmet ÖZCAN'a;

Tüm eğitim hayatım boyunca benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen her zaman yanımda olan sevgili aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
BEYAN	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ	vi
KISALTMALAR	xi
TABLolar LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1
1. ETİK ve MORALİTE.....	3
1.1. Etik Nedir?	3
1.2. Moralite Tanımı ve Etik ile Moralite (Ahlak) Ayrımı.....	3
1.3. Çalışma Yaşamında Etik Ve Moralite Kavramları.....	5
1.3.1. İş Etiği.....	6
1.3.2. İş Ahlakı.....	6
1.3.3. Çalışma Etiği.....	7
1.3.4. Çalışma Moralitesi.....	8
1.3.5. Meslek Etiği	9
1.3.6. Mesleki Moralite	9
1.4. Çalışma Yaşamında Etik ve Moraliteye İlişkin Kavramlar Arasındaki İlişkilerin Kuramları	10
1.4.1. Moralite Kavramları Arasındaki İlişkiler.....	10
1.4.2. Moralite Kuramları	12
1.4.3. Sonuç Yaklaşımı.....	13
1.4.4. Kural Yaklaşımı.....	13
1.4.5. Haklar Yaklaşımı.....	14
1.4.6. Adalet Yaklaşımı	14
1.4.7. Görecelilik Yaklaşımı	15
1.4.8. Değer Yaklaşımı	16
2. MORALİTE ve İŞ ETİĞİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ	17
2.1 Ahilik ve Türk İş Etiğinin Temelleri	20
2.2 Ahilik Kültürünün Moralite Felsefesi.....	23
2.3 Günümüz Türkiye'sinde İş Etiği ve Moralite	23

2.3.1	Yolsuzluk Algılama Endeksinde Türkiye'nin Durumu	26
2.4	İş Etiğini ve Moraliteyi Uygulamak Ne Sağlar?	28
2.4.1	İş Etiğini ve Moralliteyi Hayata Geçirmenin Yararları	28
2.4.2	Moralite, İtibar ve Tylonol Vakası	30
2.5	Moralite ve Karlılık	32
3.	FİNANS SEKTÖRÜ VE BANKACILIKTA MORALİTE.....	34
3.1	Finans Sektöründe Moralite	34
3.2	Banka ve İşlevleri	37
3.3	Bankacılıkta Etik	38
3.3.1	Türk Bankacılık Sektöründe Etik Konular ve Eğilimler Araştırması.....	39
3.4	Etik Konular Hakkında Bankacılık Kanundaki ve İlgili Mevzuattaki Düzenlemeler	40
3.4.1	Etik İlkeler.....	41
3.4.2	Kurucularda Aranılan Şartlar	41
3.4.3	Dürüstlük Şartı	42
3.4.4	İtibar Şartı.....	42
3.4.5	İtibarın Zedelenmesi Zimmet Ve Sırların Açıklanmasına İlişkin Cezai Hükümler	42
3.5	Etik Konular Hakkında Türkiye Bankalar Birliği'nin Düzenlemeleri	43
3.5.1	Türkiye Bankalar Birliği Bankacılık Etik İlkeleri	43
4.	BANKACILIKTA TEMEL ETİK KONULARI	45
4.1	Genel İlkeler.....	45
4.1.1	Yasalara Ve Mevzuata Uyum	45
4.1.2	Adalet.....	46
4.1.3	Güvenilirlik	46
4.1.4	Saygı Ve Hoşgörü.....	48
4.1.5	Mesleki Sorumluluk.....	48
4.1.6	Sosyal Sorumluluk.....	49
4.1.6.1	Sosyal Sorumluluk Ve Citizens Bank of Canada Örneği	53
4.2	İnsan Kaynakları Temelli Etik Sorunlar	54
4.2.1	Adil Ücret.....	55
4.2.2	Güvenli Ve Sağlıklı Çalışma Ortamı	56

4.2.3	Ayrımcılık Ve Fırsat Eşitliği	57
4.2.4	Taciz Ve Cinsel Taciz	58
4.2.5	Sadakat	60
4.2.6	Banka Sırrı	60
4.2.7	Özel Hayatın Gizliliği	61
4.2.8	Sorun Bildirme/İhbar	62
4.2.9	Küçülme, Birleşme ve İştten Çıkarmalar	63
4.3	Çıkar Çatışmasından Kaynaklanan Etik Sorunlar	65
4.3.1	Zimmet	66
4.3.2	Rüşvet	66
4.3.2.1	TESEV'in Türkiye'de Yolsuzluğun Nedenleri ve Önlenmesine İlişkin Öneriler Çalışmasının ve Türkiye'de Yolsuzluk Araştırması Çalışmasının Bulguları	67
4.3.3	Hediye ve Ağırılama Verme Ve Kabul Etme	69
4.3.4	İçerden Öğrenenlerin Ticareti	71
4.4	Müşteri İlişkilerinden Kaynaklanan Etik Sorunlar	73
4.4.1	Müşteri İlişkilerinin Bankacılık Kanunundaki ve Türkiye Bankalar Birliği Etik İlkelerinde Düzenlenmesi	74
4.4.2	Müşteri Sırrı	75
4.4.2.1	Kişisel Verilerin Toplanması İle Müşteri Bilgilerinin Satılması ve Paylaşılması	77
4.4.2.2	Türk Ceza Kanunundaki düzenleme	78
4.4.2.3	Bankacılık Kanunundaki Düzenleme	78
4.4.2.3.1	Sırrı Korumakla Sorumlu Kişiler	78
4.4.2.3.2	Sırrın Sınır ve Kapsamı	79
4.4.2.3.3	Sırra İlişkin İstisnalar	79
4.4.2.3.4	Açıklama Yapılabilecek Makamlar	80
4.4.2.3.5	Yükümlülük Süresi ve Sırların Açıklanmasının Yaptırımı	81
4.4.2.4	Bankacılık Etik İlkelerindeki Düzenleme	82
4.4.2.5	Ticari Sırlar Kanun Tasarısı'ndaki Düzenlemeler	82
4.4.2.5.1	Sırların Açıklanmasına İlişkin Ortak İlkeler	83
4.4.2.5.2	Sırların Açıklanmasını Talep Etmeye Yetkili Makam ve Kuruluşlar	83
4.4.3	Bilgi Ve Belge Verme, Ürün Hakkında Doğruyu Söyleme	83
4.4.4	Bireysel Müşterilerle ve Tüketici Kredileri ile İlgili Sözleşmelerde Belirli Şekillere ve İçerisinde Yer Alması Gereken Asgari Hususlara Uyma Zorunluluğu	85

4.4.5	Güvenlik ve İşlem Güvenliği	86
4.4.6	Müşteriler Arasında Ayrımcılık	89
4.4.7	Reklam ve İlanlara İlişkin Düzenlemeler.....	89
4.5	Bankaların Kendi Aralarındaki İlişkiler ve Suç Gelirlerinin Aklanması Bağlamındaki Etik Sorunlar.....	90
4.5.1	Bankaların Kendi Arasındaki İlişkiler ve Haksız Rekabet	90
4.5.2	Suç Gelirlerinin Aklanmasının Engellenmesi	93
4.5.2.1	Kara Paranın Tanımı.....	93
4.5.2.2	Suçtan Doğan Değerli Malın Aklanması	94
4.5.2.3	Bankacılık Etik Kodundaki Düzenleme.....	95
4.6	Bankacılık Etiğinden Etik Bankacılığa (Sürdürülebilir Bankacılık Ve Finans Anlayışı)	96
5.	SONUÇ VE ÖNERİLER.....	98
	KAYNAKLAR	101
	ÖZGEÇMİŞ	106

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AB	Avrupa Birliği
AML	Anti-Money Laundering
TÜSİAD	Türkiye Sanayicileri ve İş Adamları Derneği
ATM	Automated teller machines
BATİDER	Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BK	Borçlar Kanunu
Bkz.	bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
CFT	Combating Finance of Terror
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
ICFTU	Uluslararası Hür Sendikalar Konfederasyonu
ISS	İnternet Servis Sağlayıcı
İTO	İstanbul Ticaret Odası
KGEK	Kamu Görevlileri Etik Kurulu
KİK	Kamu İktisadi Teşebbüsü
KYC	Know Your Customer
KYCC	Know Your Customer's Customer
MASAK	Mali Suçlar Araştırma Kurulu Başkanlığı
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
STK	Sivil Toplum Kuruluşları
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

TABLolar LİSTESİ

- Tablo 1 : İş Etiği ile İş Ahlakı Arasındaki İlişki
- Tablo 2 : 2017 Dünya Yolsuzluk Algı Endeksi
- Tablo 3 : Dünyadaki Bankaların Yıllara Göre Ceza Adet ve Tutarları

GİRİŞ

İnsanoğlunun yaratıldığı günden bu yana problemi olan ve de çoğu zaman çeşitli şekillerde çözmeye çalıştığı ancak çözüm önerilerinin de pek çoğunun çelişkili ifadelerden meydana gelmesi nedeniyle bir türlü sağlam zemine oturtamadığı konular vardır. İnsanoğlu her zaman refah içinde yaşamak ister. Refah içinde yaşayabilmesi için para kazanması gerekir. Günümüzde en gelişmiş piyasaların finansal piyasalar olması ise güvenilirlik kavramını benimsemelerinden kaynaklanmaktadır. Parasal işlemlerin yapıldığı finans kurumları bir güven müessesesidir. Güven ve itibar müesseseleri olan finansal kurumlar, halkın gözünde tüm diğer kuruluşlardan farklı olarak çok müstesna bir yere sahiptir. Vatandaşlar, kimseye vermediği parasını, kambiyo evrakını yahut evini bu kurumlara emanet etmekte veya ipotek-teminat verebilmektedir. Finansal piyasalara tanınan halkın parasını toplama yetkisi, aynı zamanda onlara büyük sorumluluklar da yüklemektedir. Bu sorumluluk; en önce, emanet olarak aldığı paraları, aynı şekilde koruma, saklama ve talebi halinde sahibine geri verme ödevidir. Emanete ihanet etmeme hem ahlaki (moralite) bir vecibe olarak hem de sosyal sorumluluk olarak finans piyasasında önemli bir sorumluluktur. Dolayısıyla, bir güven müessesesi olan finansal piyasaların hukuk ve mevzuatın yanında etik kurallara da riayet etmeleri önemlidir. Çünkü görülmektedir ki, ne denli hukuki ve denetleyici tedbirler konulursa konulsun, vicdani ve ahlaki nosyona sahip olunmadıktan sonra, yönetici ya da çalışanlar bir şekilde kendilerine emanet olarak verilen bu paraları zimmete geçirme, batırma, çalma vs. için yöntemler bulabilmektedirler.

Finansal piyasaların düzenli olarak çalışmasının önemli önkoşullarından birisi yatırımcıların korunmasıdır. Bu piyasalarda faaliyet gösteren kuruluşların müşterileri ile olan ilişkilerinde uymakla yükümlü oldukları etik davranış kuralları finansal piyasalar açısından önem taşımaktadır. Söz konusu kurallar finansal sisteme güvenilirlik kazandırmakta ve bu yolla hem belirsizlikleri hem de sistemin doğru bir şekilde çalışmasını sağlayarak sistemin gelişimine yardımcı olmaktadır.

Bu kurallar yasal düzenlemeler ile belirlenebileceği gibi, sektörde faaliyet gösteren kuruluşların üye oldukları meslek kuruluşları tarafından da belirlenebilir. Hatta

söz konusu kuralların meslek kuruluşları tarafından belirlenmesi, piyasa katılımcılarının aktif katılımı sağlanacağından etkin şekilde uygulanmasına imkan verecektir.

1980'li yılların başından itibaren şirketler için sermaye piyasaları yoluyla fon sağlamaya yönelik finansman biçiminin önem kazanması, bu fonları sağlayanlarla şirket yöneticileri arasında bir iletişim sorununu ortaya çıkarmıştır. Büyük iflas ve şirket yöneticilerinin kendi menfaatlerine göre hareket etmeleri bu sorunun çözümü için yeni mekanizmalara olan ihtiyacı artırmıştır. Bu konuda kamu düzenleyici kurumlarının da yetersiz denetimleri de sorunların büyümesine yol açmıştır. Bunların sonucunda sermaye piyasalarında şeffaflık ve hesap verebilirlik gibi kurallar önem kazanmaya başladı. Buna koşut olarak kurumların kendi içyapılarında etik değerlere göre iş yapma kurallarının önemi giderek arttı ve iş etiği ve kamu etiği sistematik bir alan haline geldi. Bu kurallar kamu yönetimi ve iş süreçlerini de etkiledi.

Kamu yönetim ettiği ve iş etiği açıklanan gelişim sürecinden dolayı birbiriyle ilişkili ve etkileşim içinde gelişimini sürdürdü. Ancak kamunun iş süreçlerinin farklı olması ve genel olarak kamu yararıyla toplumsal faydayı amaçlamasından dolayı, kamu yönetim etiği ve iş etiği arasında ayrımlar da vardır. İş etiğinin farklılaştığı en önemli nokta karlılıktır. Buradan hareketle bu çalışmada söz konusu benzerlikler ve farklılaşmalar çerçevesinde konular ele alınmaktadır.

Bu amaç çerçevesinde finansal kurumların uymak zorunda olacakları kuralların belirlenmesi, bu kurallara uyumun izlenmesi ve uymayanlara gerekli müeyyidelerin uygulanması kuruluşların en önemli faaliyet konularından birisi olacaktır.

Bu çalışmada, ilk olarak ahlak ve etik kavramı, finans piyasasında moralite kavramının oluşması, davranış kuralları, iş ahlakı kavramı ve finansal piyasalarda moralite ve etik konusu ile öz düzenleme üzerinde durulacaktır. Daha sonra, yabancı ülkelerde ve uluslararası alanda sermaye piyasalarında hizmet sunanlara yönelik olarak düzenlenen meslek kuralları ve dürüst işlem kurallarından örnekler verilerek, ülkemizdeki uygulaması açıklanacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ETİK ve MORALİTE

1.1. Etik Nedir?

Etik sözcüğü Yunan dilinde ‘ηθική’ şeklinde yazılır, ‘karakter’ manasına gelir. İngilizce’de etik kavramını açıklayan iki sözcük bulunmaktadır. Bunlar: “ethics” ve “morality” sözcükleridir. İlm-i ahlak etik sözcüğünü, doğru ahlak ise moralite kelimesine karşılık gelir. Türk halk dilinde etik, “ahlak” ile aynı anlamda kullanılmaktadır. TDK sözlüğüne baktığımızda “ahlak bilimi ve töre bilimi” olarak tanımlanır. Ahlak bilimi iyi ve kötü ile yarar gibi konuları inceleyen geleneklere ve törelere dayanan davranış yasası oluşturan hangisinin iyi hangisinin kötü davranış olduğu gibi soruları kendine konu edinmiş bilim, etik olarak ifade edilir. ¹

1.2. Moralite Tanımı ve Etik ile Moralite (Ahlak) Ayrımı

Ahlaki moral kelimesinin kök anlamı ile cemiyet kuralları olarak düşünecek olursak, toplumlarda etkisini sürdüren, belli bir çağa ait olmayan, devamlılık kazanmış anane ve geleneklerin varlığı da fark edilir. Ancak aynı şekilde oluşmakta olan ve etkileri henüz hissedilmeye başlayan yeni geleneklerin ortaya çıktığına da şahit olmaktayız. Yeni oluşan geleneklerin toplumda ve fertler üzerinde kalıcı etkiler hasıl etmesi için zaman içinde sınanması ve yaygınlık kazanması gerekmektedir. Ahlak ancak insanın fitri varlığından neşet eden "gelenek" olarak anlaşılırsa, toplumsal adet ve ananelerle birlikte anılabilir. İşte bu veçhesi içinde ahlak, "insanın fitratına ve asli tabiatına özgü erdemlerin" yansımaları olarak değerler alanına dâhildir ve insan eylemleri ile ilgili normatif bir ilimdir.

İnsan davranışlarının kaynağı olan güçler ve yatkınlığa, huylara ahlak denir. Gazali'nin de belirttiği gibi insanın yaratılışının "dış yönü, görünür sureti" (halk) vardır; bir de iç, "deruni yönü (hulk)" vardır. Ferdin, kişilik özellikleri olan huylarını ya da

¹ Uzun, Veysel. ‘Etik, Ahlak Ve Liderlik Kavramları ve Etik Liderlik’ (Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013)

"ahlakımı" harici kişilik özellikleri (halk) ile uyumlu hale getirmesi gerekir. O halde insanın ahlaki yükümlülüğü, kainattaki en ulvi ve yüce bir varlık olarak insanın, kişiliğini kendi yaratılışına ve suretine uygun ve layık olarak ifade etmek ve göstermektir. Ahlak, insanın iç güzelliği ile dış güzelliğini tamamlama gayreti ve bilgisidir. Ahlaki bilgi, eylemlerimizin aracı olarak kullanılan nesnelere gerçek durumlarını, hedef ve amaçlara uygun fiil ve davranışların iyi ve doğru şartlarını tanımak için gereken bilgi ve temyiz gücüdür. İlim olarak ahlak ise "iyi ve kötü" gibi değerler açısından iradi insan eylemleri hakkında verilen yargıları inceler. Batı dillerinde "ahlak" karşılığı kullanılan diğer bir kelime de Türkçede bir farklı bir mana kazanmış olan moral "Etik" ve "moral," ahlaki şahsiyet ya da şahsi etik gibi terkiplerde kullanılmakla birlikte, muhteva ve kapsam olarak İslam düşünce geleneğinde "ahlak" kavramı daha farklı ve geniş bir anlam kazanır.²

Etik ve ahlak hayatımızın her alanında çoğunlukla kullanılan iki önemli kavramdır. Bu kavramların özellikle akademik çalışmalarda hatalı kullanım sonucu sorunlar oluşturmaktadır. Örnek verecek olursak, makalenin giriş kısmında etik olgusu üzerinde durulurken sonuç kısmına doğru ahlak olgusuna dönüşebilmektedir. Ya da tersi durumlar oluşabilmektedir. Oysa etik ve moralite kavramlarının yerinde kullanılması spesifik konular için önemlidir. Etik ve moralite kavramlarının doğru kullanımı iş ve özel hayatta da önem arz etmektedir. Önem sırasına göre üç konu belirleyebiliriz. Birincisi, çalışma yaşamı için yapılan araştırmalar sonucu etik ve ahlak konusu güncelliğini sürdürmektedir. Etik ve ahlak ilkelerinin geçmişi çok öncelere dayansa da etik ve moralite konulu akademik çalışmalar oldukça yenidir. ABD’de bu konudaki çalışmalar 1960’lı yıllarda başladığı görülmektedir. Bu önem, 1980’lerde ivme kazanmıştır. 21. Yüzyılda ise en çok konuşulan konulardan olmuştur. İkincisi, çalışma hayatında ahlak ve etik söz konusu olduğunda bir çok yeni terim ile karşılaşılmaktadır. Bunlardan bazıları; iş, meslek ve çalışma ahlakı, çalışma, meslek ve iş etiğidir. Bu kavramlar akademik çalışmaların kabul görmesi açısından önem arz eder. Üçüncüsü ise, kurumların ve işletmelerin karşılaştığı sorumluluklardır. İşletmeler ve kurumlar, çevre ile iletişime geçerek çeşitli faaliyetlerde bulunurlar. Bu sebeple kurumlar ve işletmeler içinde etik ve ahlak

²Bayar, İlyas. ‘Ahlâki Değerlerin Ekonomideki Yeri’ (Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2003)

kavramları önemlidir. Bu durumda kurum ve işletmelere ilişkin etik ve ahlak kavramlarından bahsederken onları diğerlerinden ayıran kavramlar kullanılması gereklidir. Bu çalışmada amaç, kavramsal olarak etik ile ahlak kavramlarını açıklamanın yanı sıra iş ve çalışma ahlakı, iş etiği ve çalışma etiği, mesleki ahlak kavramlarının kullanımına ilişkin doğru bir bakış açısı oluşturmaktır.³

Moral (ahlâk) ve etik kelimeleri arasındaki günlük dildeki geçerliliğe rağmen iki sözcüğü birbirlerinden ayırabiliriz. Ahlâk tarih ile olgusal olarak yaşanan bir vakıadır. Etik, olgunun felsefe disiplindir. Buradan hareket ile günlük kullandığımız dilde genellikle ahlaksal problemden söz edildiğinde esasında bunu etike ait bir problem olarak anlayabiliriz. Köken bakımından iki sözcükte “töre”, “gelenek” “alışkanlık” anlamlarını kapsar.

1.3. Çalışma Yaşamında Etik Ve Moralite Kavramları

Kişinin, topluluğun ve bir şirketin etrafıyla oluşturduğu ilişkilerde kaynak olarak aldığımız referans etik ve ahlak kavramı basitçe insan huy ve davranışlarında neyin kabul edilemez, neyin kabul edilebilir; neyin yanlış, neyin doğru olduğuna bakılan iki terimdir. Çalışma hayatında sıkça tartışılan iki konu etik ve moralitedir. Bireysel davranış ve tutumların sonuçlarını incelediğimizde ahlaki sonuç var ise şirketlerinde davranış ve tutumlarının mutlaka ahlaki bazı sonuçları vardır. Hem kişi hem de kurumlar çalışmaları sonucu toplumu etkilemekte ve dönüştürmektedirler. Burada kişilerin çalışmalarının sonuçlarını ifade ederken iyi ya da kötü ahlaka ilişkin kullanılan terimler ile faaliyetlerin iyi kötü sonuçlarını ifade ederken kullanılan ahlaka ilişkin terimlerin arasında fark olması gerekir. Akademik çalışmalarda bu bir zorunluluk haline gelmelidir. Etik ve moralite konusu için önemli altı farklı kavramı bilmek gereklidir.⁴

³ Munis, Rauf. ‘Kayıt Dışı Ekonomi: Ekonomik Etkileri Ve Vergi Ahlakı Boyutu’ (Yüksek Lisans Tezi, Şırnak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, 2018)

⁴ Balkan, Bülent. Etik ve İş Etiği Kavramsal Çerçeve, Tekin S, Bankacılık Etiği (1. Basım), Nobel Ymunisayıcılık, Ankara, 2018

1.3.1. İş Etiği

Şirketlerde iş etiği neyin yanlış neyin kötü olduğunu amacının ne olması gerektiğini erdem ile ahlaklı olarak algılanan bir şirketin içerdiği öğeleri araştıran bilimsel bir alandır. Uyulması gerekli ilke ve standartları ifade eder. Kurum ve kuruluşların üretmesi ve dağıtmasında uyulması gerekli davranışlara ilişkin ilkeleri kapsar. İş etiği çalışma ortamında standartların oluşturulması ve uygulanmasını sağlar. İş etiği kurum ve kuruluşlarda üretim ve dağıtım esnasında uyulması gerek davranışlara önem verir.

Çalışma hayatında etik kavramı; teknolojinin geliştiği iletişimin hızlandığı, işletmelerden beklentilerin yükseldiği küresel iş dünyasında işletmelerin kurum ve kuruluşların finansal başarısı kadar kritik toplumsal bir sorunu olarak değerlendirilmektedir.

İş etiği; yasaları, toplumsal ilkeleri ve çalışanlar ile olan ilişkileri kapsar. İş hayatında adelet ve kurum ve kuruluş hakkında iyi niyetli hareket edilmesi olarak ifade edilmektedir. İş etiği şirketlerin gösterdikleri faaliyet sırasında gerçekleştirmesi gereken ahlak yasalarını hatırlatır. İş etiği aynı zamanda mal ve hizmeti kaliteli sunmakla, çevreye zarar vermemekle, iş görenlerin emeklerinin karşılığını vaktinde ve adil şekilde vermekle, vergi borcunu hakkı ile ödemekle, şeffaf ve erişilebilir yönetimle ilgili bir kavramdır. Günün koşulları göz önüne alınarak tüm beklentileri kapsayacak şekilde hizmet etme sorumluluğu yükler. Yazılı kuralları olmayan iş etiğinin farklı toplumlarda da benzer kabullerin olduğu görmektediriz. Bu durum iş etiğini evrensel kılar.

1.3.2. İş Ahlakı

Değerler bağlamında iş dünyasında birey grup ve örgüt ilişkilerini değerlemede evrensel, kültürel ve toplumsal ve iş ahlakı değerleri bilgi üretmeyi içerir. İşletmelerde uygulanacak norm ve kuralları belirleyen bir olgudur. İşletmelerin faaliyetleri ve bu faaliyetlerin sonucunu ahlaki boyutunu oluşturur. Kabul görmüş ahlaki değerlerin nasıl uygulandığını, değerlerin doğruluğunu ölçmeye çalışan bir kavramdır. İş ahlakı bireylerin kurum ve

kuruluşlardan beklediği davranış kurallarını da kapsar. Farklı ahlak kurallarında olduğu gibi etik; kültür gelenek ve dini öğretilerden etkilenir. Bu durum iş ahlakının toplular arasında farklılık oluşturduğunu gösterir. İş ahlakının göstergesi sadece müşterileri ile değil iletişim halinde olduğu tüm unsurlar ile ölçülür. Bu unsurlar; çalışanlar, müşteriler, çevre, toplum ve tabi ki rakiplerdir. Önemli olan iş ahlakına sahip olmak değil, iş ahlakına ne derece uyum sağladığıdır.

İşletmeler yanlış olduğu bilinen çalışmalar yapıyorsa bu işletmeler için “iş ahlakı yok” ifadesi kullanılabilir. Bu gibi durumlar ile karşılaşmamak için ilgili işletmeler bağlı bulunduğu yasalar ile denetlenmektedir. İş ahlakı değişen bir yapı olduğu için farklı ülkelerde farklı yasalar ile denetlenebilir.

Şirket ahlakı kavramının yanı sıra firma ahlakı ve ticaret ahlakı iş ahlakı kavramının yerine kavramsallaştığı gözlenmektedir.⁵

1.3.3. Çalışma Etiği

Çalışma, yarar sağlamak amacıyla insan emeğine ilişkin eylemlerin tümüdür. Kişinin manevi ve ahlaki boyutu ile ilişkilidir. Çalışmak isteyen herkesin sahip olduğu bir haktır. Ayrıca ulusal bir yükümlülük içerir. Çalışma moralitesi ve çalışma etiği çoğunlukla aynı anlamlarda kullanılmaktadır. Fakat bu iki kavramın ayrılması gereklidir. Çalışma etiği kavramı Alman Bilimci M.Weber çalışmaları sonucu evrensel manada kabul görmüştür. Konu ile alakalı “Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhü” adlı ünlü eseri ortaya çıkarmıştır. İçeriğinde; zamanı iyi kullanma, ölçülülük, çalışkanlık, tasarruflu olmak, adillik, sözünde durma gibi tutum ve davranışlardan bahsetmiştir. Weber’in ortaya koyduğu ve kaynağını Protestanlıktan alan bu ahlaki ilkelerin pek çok toplumun ahlaki ilkeleriyle paralellik gösterdiği gözlenmektedir.⁶

⁵ Uzun, Veysel. ‘Etik, Ahlak Ve Liderlik Kavramları ve Etik Liderlik’ (Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013)

⁶ Weber, Max. ‘ Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhü’ (2014)

Dinde temel olan çalışma ahlakı ve üretmek kavramları günümüz toplumunda çalışma etiğine dönüştüğü görülmektedir. Kapitalizm ile birlikte çalışma etik kuralları küresel anlam kazanmıştır. Gün geçtikçe ahlaki kuralların değiştiği görülse de çalışma etiğini, dünyada ortak sayılabilecek normlardan olduğu söylenebilir.

Aynı zamanda çalışma etiği, profesyonel iş hayatında farklı farklı olayları barındıran bir süreçtir. Zamanı iyi kullanma, diğer çalışanlar ile uyum, verimli iş gücü, yoğunlaşma vb. durumlar kişiyi karar verebilmesi adına harekete geçirir. Kişi benzer durumlar ile karşılaştığında ahlaki normları göz önünde bulundurmalıdır. Bu durum kişiyi etik ikilem ile karşı karşıya getirir. Etik ikilem durumların değerlendirilmesi sonucu tek bir doğrunun olmadığı durumlardır. Birden çok doğru birbiri ile çatışır. Bu durumlar ile karşılaşıldığında ona yardım edecek bazı ahlaki normlar bulunur. İşin ve kişinin niteliği göz önünde bulundurulmadan çalışırken uyması gerekli olan kuralların tamamı iş etiğidir. Kavramsal olarak makro niteliğe sahip çalışma etiği, profesyonel manada bireylerin yaptığı eylemelere ilişkin niteliksel olarak ilkeleri ifade ederken kullanılan bir kavramdır.⁷

1.3.4. Çalışma Moralitesi

Çiçe ve çalışmaya karşı kişisel tavırları içeren bir kavramdır. Genel ahlak kurallarının iş hayatında uygulanması olarak da tanımlanabilir. İş süresi boyunca gösterilen ahlaki davranışları konu alır. Çalışma moralitesinde çalışan kişinin niteliği ahlaki açıdan herhangi bir farklılığını hoş görmez. Çalışma moralitesi aynı zamanda içinde bulunduğu toplumun ahlaki normları ile de ters düşmez. Diğer ahlaki normlarda da olduğu gibi temel olarak; dürüstlük, saygı, Güven ve doğru olmayı esas alır.

Çalışma ahlakı dine, cinsiyete ve etnik gruplara göre şekil alabilen yazılı olmayan, iş hayatında uyulması gerekli davranışları ifade eder. Yani çalışma moralitesi kişiden

⁷ Bayar, İlyas. 'Ahlâki Değerlerin Ekonomideki Yeri' (Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2003)

kişiyeye, toplumdandan topluma değışen bir yapıya sahiptir. Temelde dinden ve geleneklerden beslenir.

1.3.5. Meslek Etiği

Doktorluk, gazetecilik ve avukatlık gibi meslekler nitelikleri nedeni ile özeldir. Bu ve benzeri meslek sahipleri sadece çevrelerini değil toplumu hatta bazen dünyayı etkileyebilirler. Dünyanın her yanında bu meslekler yürütölür ve bazı örgütler ağları sayesinde uluslararası nitelik kazanır. Bu tip meslek gruplarının uyması gereken davranışları gösteren yazılı kodlar bulunmaktadır. Burada moralite, ulusal boyut kazanarak yaptırım olan kesin kurallar koymaktadır. Meslek etiği etik yaklaşımın meslek alanında netleşmesi anlamına gelir. Meslek etiği, o mesleğin mensuplarının hal ve tavırlarının toplum yapısına bakmaksızın küresel anlamda bir sınır oluşturmak için oluşturulmuş kurallardır. Amacı, mesleğe standart ve evrensel değerler oluşturmaktır. İş hayatındaki tavır ve davranışları yönlendirir, olması ve olmaması gereken konularda rehberlik eder ve mesleki prensipler oluşturur. İş hayatında doğru ve yanlışın ayırt edilebilmesi için kurallar koyar. İş etiği ilkeleri ahlaki genel değerlerden oluşturulmuş bir kılavuz gibidir. Birçok meslek grubunun kendine ait etik ilkeleri mevcuttur. Geleneksel kamu etiğinin temelinde kamu yararına çalışmak bulunur. Modern anlamda meslek etiği ise standartların en yüksek olması için gereken şartları barındırır. Meslek etiğinde gelenekler ve kültür etkin değildir, daha çok ulusal bir anlam taşır. Dünyanın neresinde olursa olsun meslektaş kişilerin bu kurallara uyması beklenir. Hekimlerin dünyanın her yerinde Hipokrat yemini etmesi örnek verilebilir.⁸

1.3.6. Mesleki Moralite

Buldukları ahlaki ilkeler açısından meslek mensuplarını tanımlayan kavramdır. Kabul görmüş ilkelerden hareketle bireyin mesleğini yaparken ki davranışını sorgular. Mesleki moralite; toplumun meslekten beklediği ahlaki tavrı ifade eder. Beklentiler farklılık

⁸ Balkan, Bülent. Etik ve İş Etiği Kavramsal Çerçeve, Tekin S, Bankacılık Etiği (1. Basım), Nobel Yayıncılık, Ankara, 2018

gösterebilir. Kültürel farklılıklar yazılı bir hale gelince önemli bir referans kaynağı olur. Kişi eğer etik ilkelere uyum sağlamıyorsa o kişi için mesleki moralite yoktur denilmektedir. Her mesleğin etik ilkesi bulunmayabilir. Ama mesleki moralite kavramı vardır. Mesleki moralite sahip olduğu toplumun o meslek mensubundan beklediği davranışlar ile şekil alır. Bu beklenen davranışlar toplumdan topluma farklılık gösterir. Meslek sahibi bu ahlaki kalıpların dışına çıkıyor ise meslek ahlakı yoksunluğu ile eleştirilmektedir.

1.4. Çalışma Yaşamında Etik ve Moraliteye İlişkin Kavramlar Arasındaki İlişkilerin Kuramları

1.4.1. Moralite Kavramları Arasındaki İlişkiler

Bir önceki bölümde etik ve moralite denildiğinde akla gelen altı önemli kavramdan bahsettik. Bunlar, çalışma moralitesi ve mesleki Moralite kavramlarının yanında iş ahlakı çalışma etiği meslek etiği iş etiğidir. Kavramlar arasındaki farklılıklar gösterilmek istendiğinde iş etiği şirketlerin çalışmaları sırasında uymaları gereken ahlaki olarak evrensel olan standartların tümüne değinir. Çalışma etiği kişilerin iş hayatlarında uyması gereken evrensel ahlaki standartların tümüne denir. Meslek etiği ise bir mesleğin üyelerinin mesleklerini yerine getirirken uyması gereken evrensel ahlaki standartların tümüne denir. Başka bir ifade ile iş etiği kurum ve kuruluşların, çalışma etiği profesyonel çalışanların, meslek etiği meslek üyelerine ilişkin çalışma etiği ise profesyonel anlamda çalışanlara ilişkin yazılmış kavramlardır.⁹

Çalışma moralitesi, kişilerin çalışırken ahlaki esaslara ne derece uyduğunu ifade eder. Mesleki moralite ise meslek mensubunun ilgili meslek etiği ile ne kadar uyumlu çalıştığını ifade eder. İş etiği bütün kurum ve kuruluşları kapsayan bir kavramdır. İşletmelerin faaliyet türleri, büyüklükleri ve tüm etik bir sorumlulukları taşır. Geniş kapsamlı çalışma etiği makro bir kavramdır. İlgili normlar, meslek farkı ve iş/işçi

⁹ Polat, Öner. 'Katılım Bankacılığı Ve Etik (Albaraka Türk Örneği)' (Yüksek Lisans Projesi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013)

ayırmaksızın bütün çalışma hayatını içermektedir. Çalışma ahlakını incelediğimizde ise bireyin konumu, niteliği yahut kariyeri fark etmemektedir. Tüm iş görenler aynı statüde değerlendirilir. Meslek etiğinde ise sadece ilgili mesleğe ilişkin ahlaki normlar söz konusudur. İlgili meslek mensubu meslek ahlakına uymak zorundadır.

Bir diğer farklılık, kavramların çıkış noktalarıdır. Ahlak çoğunlukla dinsel ve geleneksel inançlarda beslenirken; etik düşünsel ve felsefi alana ait kavramlardan beslenir. İş etiğinde de çalışma etiğinde de ortak nokta ahlak kurallarına uyumdur. Ahlaki normlar (moralite); küreselleşme, tüketim şekilleri, ulusal yapı gibi unsurlar sayesinde yaygınlaşmaktadır.

Benzer durumlar çalışma moralitesi içinde geçerlidir. Meslek etiği ise uluslararası kurumlarca hazırlanan ve farklı ülkelerden üye kabul etmesi ile evrenselleşen kurallar bütünüdür. Meslek etiği kendisini bulunduğu çağa göre geliştirir. Meslek etiği yazılı iken iş ve çalışma etiği yazılı değildir. Meslek etik kuralları yazılı olarak oluşturulduğu için yetkili kişilerin süzgecinden geçerek oluşturulur. Bu sebeple bu oluşturulan kurala tüm meslek mensupları uymak zorundadır. Revize edilen herhangi bir kural varsa kural değişikliği her yerde kabul edilir. İş ve çalışma etiğinde ise yazılı ahlaki etik kurallarından bahsedilememektedir. Bununla birlikte çalışma etiği ve moralitesi, iş etiği ve ahlakı ile meslek etiği ve moralitesi arasında bazı ortak yanlarda vardır.

Şirketlerin etki alanı ile ilişkilerini değerlendirirken iş ahlakı, çalışan kişilerin davranış ve çalışma performansları değerlendirilirken meslek ile çalışma ahlakı kavramları göz önünde bulundurulur. Diğer ortak yön ise kavramların tamamı birbirini besler niteliktedir. Birbirlerini destekler niteliktedirler. Temel olarak, güven oluşturma, toparlayıcı olma, saygı, adalet gibi temel kavramları besleyici niteliktedirler.¹⁰

¹⁰ Kırel, Çiğdem. ‘Örgütlerde Etik Davranışlar, Yönetimi bir uygulama çalışması’ (Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 2000)

Tablo 1: İş Etiği ile İş Ahlakı Arasındaki İlişki

<i>Boyutlar</i>	<i>İş Etiği</i>	<i>İş Ahlakı</i>
Çıkış noktası	Düşünme ve felsefe	Din ve dinsel inançlar
İçerik	Evrensel normlar	Gelenek ve görenekler
Referans	Hukuk felsefesi	Ahlak felsefesi
Nitelik	Genel, herkes için geçerli	Toplumdan topluma değişken
Kapsamı	Kurallar bütününe kapsar	Davranış ilkelerini kapsar

Kaynak: <https://www.slideshare.net/dousunum/letmelerde-etik>

1.4.2. Moralite Kuramları

İş dünyasında etik ikilemlerin ve sorunların çözümünde ve eylemlerinde bireyler çeşitli kavramlardan birine uygun olarak davranırlar. Moralite kuramları işte bu etik karar alma eylem ve yargılama sürecinin dayandığı temelleri belirleyen yaklaşım yöntemleri olarak tanımlanabilirler. Bir diğer deyişle doğru karar vermek için izlenen temel kural ve yaklaşımlar olarak tanımlanabilirler.

Moralite kuramı teorisinde birbirine az çok benzeyen ayrımlara rağmen 4 temel yaklaşım bulunur,

- Sonuç yaklaşımı (teleolojik yaklaşım)
- Kural(neden) yaklaşımı (deontolojik yaklaşım)
- Görecelik Yaklaşımı (Rölativist yaklaşımı)
- Değer Yaklaşımı

1.4.3. Sonuç Yaklaşımı

Sonuç yaklaşımı, davranış ve eylemlerin etik olup olmadığına sonuçlarına bakarak karar veren yaklaşım türüdür. Sonuç yaklaşımı genellikle faydacılık olarak da bilinmekle birlikte faydacılık ve bencillik olarak iki alt gruba ayrılır.

Faydacılık yaklaşımı sonuçların büyük çoğunluk için olumlu olup olmadığına bakar iken bencillik yaklaşımı sonuçları bireyin istek ve faydası açısından değerlendirir.

Faydacılığın temel yaklaşımı en yüksek faydayı sağlamak veya eğer bir zarar olasılığı var ise zararı en aza indirmektir. Temeli haz arama ve acıdan kaçma üzerine kurulur. Bu yaklaşıma göre sağlanan fayda verilen zarardan fazla ise kararın doğru olduğu düşünülür. Faydacılık yaklaşımı faydanın ne olduğunun tanımlanmasındaki zorluklar ve fayda ve maliyetlerin ölçülmesindeki zorluklar bakımından ve özellikle de hak ve adaleti yeterince dikkate almaması toplumun güçsüz kesimlerini koruyucu tavır içermemesi, öte yandan yaşam, ölüm, sağlık gibi konularda bu yaklaşımı kullanma zorlukları nedeniyle eleştirilmektedir.

1.4.4. Kural Yaklaşımı

Kural Yaklaşımı davranış ve eylemlerin etik olup olmadığına eylem ve davranışların nedenlerinden hareketle karar veren yaklaşım türüdür. Bu yaklaşımda eylem ve davranışların sonuçları önemli değildir.

Bu yaklaşımda ahlaki kurallara uygunluk temel ölçüttür. Yani sonuçlar değil, o davranışa neden olan güdüler ve dikkate aldığı kurallar önemlidir.

Kant'a göre erdemli davranmak ilkelere uygun davranmaktır. Erdem, ahlaki kusursuzluk, doğruluk dürüstlük olarak tanımlanabilir. Bir bireyin erdemli davranması

için ahlaki olgulara önem vermesi şarttır. Sonuç moralitesi haz dolu bir yaşamı en büyük mutluluk kabul eder.¹¹

Kural yaklaşımına göre öğretilen haklar ve adalet yaklaşımı olarak iki alt ayrıma sahiptir.

1.4.5. Haklar Yaklaşımı

Haklar yaklaşımı, yaşam hakkı, güvenlik hakkı, mülkiyet hakkı, vicdan özgürlüğü, doğruluk, gizlilik gibi hakları ön planda tutan bir yaklaşımdır. Temeli mülkiyete ve kişisel özgürlüklere verilen değerde yatar. Kant ve Locke haklar kuramının temsilcileridir.

Örneğin bankacılıkta müşteri bilgilerin gizliliği veya özellikli olan bir ürünle ilgili olarak müşterinin bilgilenme hakkı ve bu hakkı kullanabileceği mekanizmaların kurulması ve işletilmesi gerekliliği gibi hususlar bu yaklaşım kapsamında değerlendirilebilir.

Bu yaklaşımda önemli sorunlardan biri kişi hakları ile toplumun çıkarları arasındaki dengeyi sağlamaktır.

1.4.6. Adalet Yaklaşımı

John Rawls tarafından geliştirilen adalet teorisinde doğruluk olarak adalet görüşü öne çıkmaktadır. Adalet tek başına kullanılmamaktadır. Adalet teorisi dağıtım, kısas ve telafi başlıkları altında adaleti incelerken, dağıtım adaleti iyini ve kötünün dağıtımıyla ilgili olarak öne çıkmaktadır. Bireylere karşılaştırmalı davranılması önemlidir.

¹¹ Torlak, Ömer. 'Pazarlama Ahlakı, Sosyal Sorumluluklar Ekseninde Pazarlama Kararları ve Tüketici Davranışlarının Analizi' (Beta Yayınevi, 2. bası, Mart, İstanbul. 2003)

Adalet yaklaşımı, bireylere adil davranmayı temel alır. Bu yaklaşım toplumun büyük kısmı bu eylemin sonuçlarından fayda sağlasa da bir ya da birkaçının adaletsiz sonuçla karşılaşması söz konusu ise bu davranış moralite olarak nitelendirilemez.

Adalet yaklaşımı, dağıtıcı adalet, telafi edici adalet ve cezaya dayalı adalet başlıkları altında toplanabilir.

Dağıtıcı adalet yaklaşımına göre her türlü mal ve hizmet adaletli bir şekilde fertlerine dağıtılmalıdır. Sadece fayda değil, sorumluluklar da fertlerin arasında adil olarak dağıtılmış olmalıdır.

Telafi edici adalet yaklaşımına göre herhangi bir adil olmayan durum söz konusu olduğunda öncelikle bu duruma neden kişi ve kurumların bu olumsuz durumlarla sonuçları telafi edici çabalar içine girmesi beklenir. Örneğin bir mal veya hizmetin kullanılması esnasında ortaya çıkan zararı ilgili kişi ya da organizasyon telafi etmelidir.

Cezaya dayalı adalet ise yanlış yapanların cezalandırılması esasına dayanır. İşletme içi kurallar bu yaklaşımın örnekleri olarak verilebilir.

Adalet yaklaşımı fayda ve maliyetin toplumda eşit olarak dağıtılması fikrine dayanır, adalet yaklaşımı öte yandan demokratik nitelikli bir prensip olup toplumdaki güçsüz kesimlere olanak yaratılmasını savunur.¹²

1.4.7. Görecelilik Yaklaşımı

Görecelilik yaklaşımı davranış ve eylemlerin etik olup olmadığına karar verirken dinsel, ırksal, değer farklılıkları gibi kültürel farklılıkların göz önünde tutulması gerektiğini öneren yaklaşım türüdür. Bu tip kültürel farklılıkların dikkate alınması demek benzer davranışların farklı kültürlerde etik değerlendirilmesinin değişebileceğini farklı olabileceğini kabul etmek, öngörmek anlamına gelir. Örneğin yakın akrabaların işe

¹² Doğan, Özlem. Etik Ahlak Felsefesi (1. Basım, Notos Yayınları, İstanbul, 2014)

alınması batı toplumlarında moralite olarak iyi karşılanmaz ve tartışma konusu olur. Aynı yaklaşım Arap toplumlarında ise insanların öncelikle akrabalarına yardım etmesi gerektiği anlayışı yaygın olduğu için moralite olarak iyi karşılanır.

Bu teoride doğrunun farklı kültür, toplum, zaman ve kişilere göre değişebileceği söylenmektedir.

1.4.8. Değer Yaklaşımı

Değer yaklaşımı, davranış ve eylemlerin arkasında kişilerin değerlerinin ve bu değerlere dayanan ahlaki değer yargıların yattığı görüşünde temellenir. Burada öne çıkan kavram karakter olmaktadır.

Tüm bu kurallar olayın bir yönüne ışık tutmaktadır Açıklanan dört yaklaşımda kararlarımızı temellendirmede yeterli değildir. Bu yaklaşımların tümünü birbirini tamamlayıcı bir şekilde kullanmak davranışlarımızı etik açıdan temellendirmek ve etik karar vermek açısından en sağlıklı yol olarak ortaya çıkmaktadır.¹³

¹³ Torlak, Ömer. 'Pazarlama Ahlakı, Sosyal Sorumluluklar Ekseninde Pazarlama Kararları ve Tüketici Davranışlarının Analizi' (Beta Yayınevi, 2. bası, Mart, İstanbul. 2003)

İKİNCİ BÖLÜM

2. MORALİTE ve İŞ ETİĞİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

İnsanlık tarihinin başlangıcından beri toplumlar iş aktivitelerin ve iş adamlarının ahlaki ve etik değerlerini sürekli sorgulamışlardır.

Eski Yunan, Roma, Fenike gibi ticaretin ilk geliştiği toplumlarda iş ve ticaret göz yumulmak zorunda kalınan bir alışveriş idi. Çünkü aksi halde toplumun kendine gerekli malları sağlaması mümkün olmayacaktı. Eski Atina'da Platon (Eflatun) vatandaşların ahlaken çöküşlerini engellemek amacıyla bir yasa teklifi dahi vermiştir. Orta çağ boyunca batı dünyasında baskın kurum kilise idi. Tüm olay ve faaliyetler tanrının, dolayısıyla kilisenin tasarrufunda idi. Kilise ve devlet, dünya ile din işi birbirine sıkıca bağlı idi, din bakışlı bu anlayış orta çağ ahlakına damgasını vurdu. İnsanlar dünyevi zenginliğin öteki dünyaya yani cennete hizmet için bulundurulduğu fikrini kabul etmekte idiler. İş ahlakı katı dinsel kurallarla yönlendirildi, kar amaçlı spekülasyonlar ve zenginliğin birikimi ahlak dışı olarak kabul edilmekteydi.

Günümüzde Amerikan finans dünyasının moralitesini yönlendiren iki temel etken bulunmaktadır. Bunlardan birincisi *Protestan Reformcular* ikincisi ise *Serbest Piyasa Ekonomisi* fikridir. Erken dönem Protestan reformcuları Martin Luther ve Jhon Calvin kilise ile dünya işlerinin birbirinden ayrılması için bir politika geliştirdiler. Ayrıca sıkı çalışma, mülkiyetin kutsallığı ve tanrının izin verdiği ölçüde dünyevi zenginleşmeye izin veren ve bireyciliği ön plana çıkaran bir Protestan ahlakı oluşturdular. Ve dolayısıyla iş faaliyetleri kar amaçlı hale geldi ve zenginliğin biriktirilmesine yöneldi, günah olmaktan çıkıp bir hak olarak görülmeye başlandı. Başarılı iş adamı saygın bir toplumun gözünde erdemli ve kutsal görülmeye başlandı.

Serbest piyasa ekonomisinin temelleri 1776'da Adam Smith tarafından atıldı. Bu prensipler, ortaçağın karın ahlak dışılığı prensibini tamamen ortadan kaldırdı ve etik olarak kabul edilecek iş ahlakının ne olduğu konusunda yeni bir belirsizliği de beraberinde getirdi. Bu sistemin temel fikirlerinden biri, *rekabetçi bir pazarda herkes kendi çıkarını gözetirse kaynakların en uygun dağılımı kendiliğinden sağlanmış olacağı*

şeklinde. On dokuzuncu yüzyılda bu fikir, iş amacının kişisel maksimum karı sağlamak olduğu şeklinde değerlendirilmiştir ve daha büyük karlara yol açtığı sürece her türlü davranış mübah kabul edilmiştir.¹⁴

Özellikle ABD’ de 19. yüzyılın sonlarından itibaren ekonomi piyasasında ahlaki değerler önem kazanmaya başlamıştır. Gelenekler önemsenmiş, sosyal farklılıklar fark edilmeye başlanmıştır. Bu durum insan haklarının gelişmesi ile de ilişkilidir. 20. Yüzyılın başlarında önceden kabul edilmeyen normlar kabul edilmeye başlanmış ve farklılıkların adaletin önüne geçilmesi engellenmiştir. Bu durum ahlaki değerlere dokunmuş gerek sosyal hayatı gerekse iş hayatını olumlu yönde etkilemiştir. Böylelikle yeni etik değerler ortaya çıkmıştır.

1960’lar ve öncesinde mevcut düzen eleştirilmiş kapitalizm fayda ve zararları üzerinde durulmuş fakat teoride kalmıştır.1960’ lı yıllarda din olgusu egemendir. Etik sorunlarda din temel alınarak konu edilmiştir. 1960’lı yıllar aynı zamanda iş dünyasında toplumsal konuların yükselişe başladığı dönemdir. Modern anlamda tüketici hareketinin başlangıcı olarak kabul edilen Nader’ın tüketici koruma örgütünün General Motors’a karşı başlattığı insanların yaşamını tehlikeye sokarak kar elde etmesi karşısındaki 1965 tarihli “unsafe at any speed” adlı yayını sunmasıdır. Akıncı olarak bilinen bu tüketici koruma örgütü güvenli otomobil konusunda dikkat çekmiştir.

1970’li yıllarda fiyat çatışması, ürün ve çevre güvenliği gibi birçok etik konu gündeme gelmeye başlamıştır. Benzer konular üzerinden çalışmalar yapılmaya başlanmıştır.

1980’lerde firmalar iş etiği konusunu önemsemiş ve bazı komiteler kurmaya başlamıştır. Kurulan komitelerin yanında benzer sosyal örgülerde oluşmuştur. Meydana gelen gelişmeler insan hakları evrensel beyannamesinin temelini oluşturmuştur. Soğuk savaş sonrası siyasi, sosyal ve ekonomik olarak değişen toplumlar ahlaki değerlerin

¹⁴ Aktaş, Kadir. Etik -Ahlâk İlişkisi Ve Etiğin Gelişim Süreci, İnönü Üniversitesi, SBE, İşletme Bölümü Journal Of International Management And Social Researches Uluslararası Yönetim Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2014

önemini daha çok hissetmişlerdir. İnsan hakları uygulamaları yahut yaşanan kural ihlalleri uluslararası arenada yer bulmaya başlamıştır. Bu durum kurum ve kuruluşların iş etiğine gösterdiği önemi arttırmıştır. Kurulan örgütler ise iş etiğinin ne kadar önemsendiğini göstermektedir.

1980'ler ve sonrasında meydana gelen teknolojik gelişmeler ekonomi düzeninin oluşmasına katkı sağlamıştır. Ekonomide geleneksellikten uzaklaşmak kişilerin bireylere özgürlük getirmiştir. Network sistemi ekonomi sistemini doğrudan etkilemiştir. İş gücü azalmış, bireylerin çok daha özgür olması sağlanmıştır ve farklı ekonomik esneklikler getirmiştir. Geleneksel çalışma şekli yerini esnek çalışma şekline bırakmıştır.

90'lı yılları incelediğimizde serbest ticaret ve açık rekabet dönemi başlamıştır. 1990'larda artık hükümetler işletmelerin dünya çapında rekabet stratejilerinin bütünleşmiş bir parçası haline gelmişlerdir. Bu dönemde ahlak, karar alma ve sorumluluk gibi kavramlar arasında bağ kurulmaya çalışılmıştır. İşletmeler gelecekle için şeffaflık, dürüstlük ve yenilikçi olma gibi etik kuralları temel prensipleri olarak belirlemeye başlamışlardır. Bu durum diğer firmalarında olumlu yönde etkilemiştir.

2000'li yıllarda iş etiği işletmelerin temel yapı taşlarından olmuştur. Kültürel değişiklikler, bilgi ekonomisinde olanlar ile geleneksel ekonomi alanında olanlar arasında önemli farklılıklar oluşturmuştur. Bilginin hızının artması ile teke bireyselleşme çoğalmıştır. Bu durum hem sosyal hayatı hem iş hayatını doğrudan etkilemektedir. Bireyselleşme, geleneksel ekonomiyi reddetmekte kişisel çıkarlara önem verilmesini istemektedir. Geleneksel yöntemde insanlar maddi ödüller ile motive olmaktadır. Yeni ekonomik sistemde ise kişiler kişisel gelişim olanaklarının artmasına yahut kariyer hedefinin farklılaşmasına daha fazla önem vermektedir. Günümüzde esnek çalışma saatleri, girdi ve çıktılarının birbirinden bağımsız olması, iş güvencesinin gittikçe azalması durumları kişiler üzerinde olumsuz etkiler de oluşturabilir. Kişilerde moral bozukluğu, stres, baskı gibi motivasyonu düşürecek durumlara da sebebiyet verebilir. Çalışanların özgürlüklerini en yukarda tutup olumsuzlukları en düşük seviyeye getirebilmek için iş değerlerinin benimsenmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Böylece 2000'li yıllarda iş etiği

zorunlu bir çalışma alanıdır. İş etiğinin gelişimine katkıda bulunacak birçok araştırmalar yapıldığı görülmektedir.

Çalışma hayatında kişilerin bireysellik yaklaşımlarının yüksek düzeyde olduğu bu yapıda olumsuzlukların ise en alt seviyeye indirilmesi için iş ve yaklaşım değerlerinin yeniden biçimlendirilmesi zorunluluk haline gelmiştir. 2000’li yıllardan sonra iş etiğinin önemi tüm paydaşlar için benimsenmesi gereken bir alan haline gelmiştir. Yakın döneme baktığımızda yapılan çalışmaların sosyal sorumluluk, çevresel değişkenler, iş değerleri gibi ekonomik başarıya ulaşılmasını sağlayan araştırmalara ilginin arttığı gözlemlenmektedir.¹⁵

2.1.1 Ahilik ve Türk İş Etiğinin Temelleri

Anadolu’da XIII. Yüzyılda Türkler tarafından kurulmuş olan “Ahilik” örgütü Türk iş geleneğinin ve iş eğitiminin temeli sayılır. Ahilik Orta Asya’dan Anadolu’ya göç eden Türkmenlere iş bulmak, yerli Bizans ekonomisine karşı rekabet edebilmesini sağlamak için kurulan bir örgüttür. Bu rekabeti sağlayabilmek için üretilen malların kalitesini korumak, gereksinime göre üretim hacmini ayarlamak, iş ahlakını yerleştirmek, Türk halkının ekonomik bağımsızlığını tesis etmek gibi amaçlar taşımaktadır.

Ahilik, ahlak, konukseverlik yardımseverlik ve sanatın uyumlu bir birleşimidir.

“Ahi” sözcüğü Arapça kardeşim anlamına gelir, kurumun adını bu kelimedenden veya Türkçede cömert, eli açık anlamına gelen “Akı” sözcüğünün terimleşmesinden aldığı belirtilmektedir.

O çağlar için orijinal olan bu kurum Anadolu Türklerinin sosyoekonomik yaşantısında büyük rol oynamaktadır. Anadolu’ya yüz elli yıl içinde aynı ırktan iki ayrı sosyal yapıdaki sınıf gelmiştir. XI. Yüzyıl sonlarına doğru bu bölgeye gelenler çoğunlukla atlı Türk göçebeleri iken XIII. Yüzyıl başlarında ortaya çıkan Moğol

¹⁵ Bektaş Çetin. İş Etiği Ve İş Etiğinin Yayılım Süreci, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Rapor, Y.2008, C.13, S.1

hükümdarı Cengiz'in saldırıları sonucunda o çağların en uygar Türk şehirleri olan Buhara, Semerkant, Taşkent, Merv yerle bir edildi. Bunlardan kaçabilen esnaf ve sanatkarların çoğu Anadolu'ya sığındı. Kaynaklara göre yalnız bir defada Merv şehrinde yetmiş bin ailenin batıya göç ettiği belirtilmektedir.

Özellikle bu iki göçte gelenlerin büyük çoğunluğu esnaf ve sanatkardır. Anadolu'nun ekonomik ve sosyal yaşantısını büyük ölçüde değiştiren bu grup hem Moğollara karşı hem de yerli Bizans halkına karşı örgütlenme zorunda idi. Konya'da Mevlana Celaleddin Rumi, Hacı Bektaş, Kırşehir'de Ahi Evran Şeyh Nasirüddin Ebü'l Hakayık Mahmut b. Ahmet bu örgütlenmenin önemli aktörleri oldular. Ahi Evran Horasan, Harzem ve Türkistan'dan gelen Türk sanatkarlarını bir ahlak ve sanat bileşimi olan "Ahi Kuruluşu" içinde örgütlendi. Bu örgütün ahlak kuralları daha önce hemen bütün İslam ülkelerinde bilinen ve beğenilen iyi ve mükemmel insan olma kurallarını kapsayan eserler olan "fütüvvet name"lerden alındı.

Fütüvvet Arapça olup tekili olan feta delikanlı, yiğit, eli açık, iyi huylu kişi olarak geçer.

Ahlaki açıdan Türklerin ulaştığı yüksek deviyeye imam Kuşeyrini risalesinde Cüneydi Bağdadid'en naklen; "fütüvvet Şam'da, lisan (fasahat) Irak'ta, doğruluk Horasan'dadır." ibaresiyle belirtilir.

Ahlaki kabul şartı, iyi ahlaklılık, yardım severlik ve olduğundan bu örgüte girenler temiz ahlaklı ve iyiliksever kişiler olup çok sayıda üst düzey yönetici ve komutan yetiştirmişlerdir.¹⁶

Ahiliğin temel değerleri ve davranış kuralları fütüvvetname denilen tüzük niteliğindeki metinlerde toplanmıştır. Bu metinler örgüte giriş kurallarını da kapsamakta idi.

¹⁶ Çağatay, Neşet. Bir Türk Kurumu olan Ahilik, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989

Ahiliğin temeli her şeyden önce bir meslek ve sanata dayanır, bir kişni ahi örgütüne girebilmesi için bir sanat ya da meslek sahibi olması zorunludur.

Ahilik sosyal ahlaka dayanan bir fonksiyon üstlenir. Ahiliğin ahlak prensipleri “bireyci” olmaktan çok bireyin toplum içindeki kişiliğini de koruyacak şekilde toplumdur. Ahiliğin sosyal dayanışma yaklaşımı suiistimal, yolsuzluk ve ananeye aykırı hareket fırsat vermemekte idi. Ahiler, bu sosyal dayanışma ruhunu kazandırma için, bunları müesseselerine bağlamışlar, yardımlaşma sandıkları kurmuşlardır. Ahiler kendi kendilerini kontrol ederek toplumun düzeninin korunmasına yardımcı olmuşlardır.

Ahilere göre el işçiliği temel ölçü olup, sahibini haksız kazanç peşinde koşturmayan, ziyan etmeyen ve kibirden uzaklaştıran ilahi bir erdemdi.

Ahiliğe yeni giren bir kişiye 740 maddeden oluşan davranış kurallarının tümü birden öğretilmezdi. Dokuz aşamalı meslek sıralamasının ilk sırası olan yiğitlik, yamaklık ve çıraklık süresince 124 usul erkan kuralının öğrenilmesi beklenir iken, ustalık ve sonrası kademelerde 740 usul erkan kuralının bilinmesi gerekir idi.¹⁷

Ahi ahlakının ilk 124 kuralından bazıları şunlardı;

- Güzel ahlaklı olmak.
- Kin, haset ve dedikodudan kaçınmak.
- Verdiği sözü yerine getirmek
- Namuslu, dürüst ve adaletli olmak.
- Cömert olmak.
- Alçakgönüllü davranmak.
- Yanlışları örtmek.
- Hataları kapatmak.
- Güler yüzlü ve samimi olmak.
- Hakkaniyetli olmak.

¹⁷ Çağatay, Neşet. Bir Türk Kurumu olan Ahilik, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989

- İnsanlara samimi olarak yardımcı olmak.
- Kötülüklerden kaçınmak.
- Emri altındakileri ve hizmetindekileri korumak ve gözetmek.
- Kötü sözlerden sakınmak.
- Dosdoğru olmak.
- Adaletli olmak.
- İyilikte ısrarcı olmak.
- Sabırlı olmak.
- Örf ve adetlere bağlı kalmak.
- Sır tutmak, sırları açığa vurmamak.
- Fedakar olmak.¹⁸

2.2 Ahilik Kültürünün Moralite Felsefesi

Bir kürek dünya işlerini, diğer kürek insan ilişkileri ile moraliteyi temsil eder. Kayığın düzenli ilerleyebilmesi için küreklerin uyum içerisinde çekilmesi gerekmektedir. Küreklerden birine hiç müdahale etmezseniz diğer küreği çektiğinizde kayık olduğu yerde dönecektir. Ahiliğin moralite felsefesini, yukarıdaki örneksemenin kusursuz anlattığı gibi sanat ile iş etiğinin birlikteliğini kurmak olarak özetleyebiliriz.

2.3 Günümüz Türkiye'sinde İş Etiği ve Moralite

Son yıllarda çok fazla gündem olan iş ahlakı tartışmaları küresel gelişmelere bağlanabileceği gibi Türkiye ekonomisinde ki gelişmelere de bağlanabilir. 1980'den sonra Türkiye hızlı bir dönüşüm sürecine girmiştir. İktisadi değişimler toplumsal değişimlere de sebebiyet vermiştir. Yeni sorunlar karşısında mevcut ahlaki yapı yetersiz kalmıştır.

2000 yılı sonrası moralite üzerine yoğun çalışılmıştır. Yapılan çalışmalar öncelikli olarak kamu sektöründe uygulanmıştır. Kamu sektöründeki düzenlemeler 2005 yılında

¹⁸ Çağatay, Neşet. Bir Türk Kurumu olan Ahilik, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989, ss. 50

genel yazılı hale getirilmiştir. Özel sektörde bu görevi STK 'lar üstlense de hayata geçilmesi anlamında yetersiz kalmıştır.¹⁹

Ülkemizde kamu ahlakı yeni yeni bağımsız olarak ele alınıyor denebilir. Kamu da ki gelişmelerin sebebi AB, BM, OECD gibi uluslararası kuruluşların baskısı vardır. Bu kuruluşları yolsuzluğu azaltmak, şeffaflığı artırmayı hedeflerler. Türkiye'nin AB'e uyum süreci kamuda şeffaf ve denetlenebilir olmayı gerektirmiştir. Kamu etiği konusunda AB yapısal düzenlemeler ve reformlar gelmiştir. Bu amaç doğrultusunda 2005 yılında KGEK kurulmuştur.

KGEK'den önce iş ahlakı bazı kanun ve yönetmeliklerin içerisinde yer alıyordu. Bu kanun ve yönetmeliklere Memurlar Kanunu'nu Medeni Kanun'u ve Disiplinin Yönetmeliği'ni örnek verebiliriz. Bu yasal mevzuatlarda kamu kurumlarında iş ahlakından bahsedilmekteydi. Bu şekli ile dağınık olan düzenlemeler KGEK ile toplu hale getirildi.

Bazı yetersizlikler sonucu KEGK, kapsayıcı olma özelliğini kaybetmiştir. Bunun nedenlerinden biri devlet bünyesinde olması v bürokrasilere çokça takılmasıdır. Çalışma alanının daralmasına sebep olmuştur. KGEK bağımsız olmadığı için istenilen denetimleri yapamamış, hedeflediği noktaya gelememiştir. KGEK genel anlamda iş etiği için bir sembol olarak kalmıştır.

2007 yılında Kamu Etik Kuru tarafından yolsuzluğun önlenmesi için başlayan etik projesi AB 'den destek almış ve 2009 yılında tamamlanmıştır. Çalışma kapsamında seminerler, araştırmalar, eğitim programları ve konferanslar gerçekleştirilmiştir.²⁰

KGEK kuruluşundan bugüne kadar kurumsallaşmaya çalışmıştır. Amacı sistemi tam olarak işlevseleştirmektir. Bu sebeple iş ahlakı ile alakalı olarak tam anlamıyla aktif

¹⁹ Eğri, Taha, Sunar, Lütfi. 'Türkiye'de İş Ahlakı Çalışmaları: Mevcut Durum ve Yönelimler, İş Ahlakı Dergisi' 2010

²⁰ Eğri, Taha, Sunar, Lütfi. 'Türkiye'de İş Ahlakı Çalışmaları: Mevcut Durum ve Yönelimler, İş Ahlakı Dergisi' 2010

olamamıştır. Kararları gözlemlediğimizde sadece 8 adet etik ihlal kararı alındığını görmekteyiz. 3 karar da kamu çalışanları ahlaki davranış biçimi olarak almıştır. Bunlar; Kamuya ait konutların kişilere tahsis edildiği süredeki işlemler ile Hediye Alma Yasağı ve Öğretmenler Günü başlıklar halindedir.

Ticaret ve sanayi odalarından beklenen ilgi istenilen seviyelere ulaşamamıştır. Meslek örgütleri son yıllardaki iş ahlakına olan ilgi ile paralel olamamıştır. Büyük meslek odaları ise sadece akademik seviyede iş ahlakı ile ilgilenmiş iş hayatına bu konuyu taşıyamamışlardır. En çok sahiplenmesi gereken TOBB İTO gibi büyük meslek örgütleri olması gerekirken iş ahlakı ile ilgili kayde değer çalışmalarda bulunmamışlardır.

STK'ların bu iş ahlakı ile ilgili çalışmaları sön dönemlerde başlamıştır. 1990'ların başında TÜSİAD'in yapmış olduğu çeviri göze çarpmaktadır. Sonrasında hazırlanan 2 rapor ile iş ahlakı alanına katkıda bulunmuştur. İlk rapor kamu yönetimi ile alakalı olmuştur. Raporun çalışma alanı dikkat çekici olmuştur.

Ahlak ve etik ile alakalı akademik eğitime baktığımızda üniversitelerin genellikle felsefe bölümlerinde ders olarak verildiği görülmektedir. Etik konusu felsefenin bir alt alanı olsa da iş hayatında etik konusunun ders olarak mevzuata girmesi yakın tarihlidir. Eğitimde ki bu gelişime ile 'iş ahlakı' üniversitelerimizin İşletme Bölümleri içinde okul müfredatına alınmıştır. Lisans eğitimlerinde ise derinlemesine işlenmemektedir. Ayrıca okullarda yapılan çalışmalar vaka çalışmaları olup teori çalışmaları değildir. Felsefe üzerinden yürütülen iş ahlakı konusu güncel sorunlara çözüm üretememektedir.

2005 yılında ki araştırmada 77 adet Sosyal Bilimler Fakültesinin sadece %13'ünde hem isminde hem de içeriğinde ahlak konulu ders içerikleri vardır. %29'un isminde etik ile ahlak kavramları, %35 'in de ders içeriğinde etik ile ahlak kavramlarının bulunduğu saptanmıştır.²¹

²¹ Bayraktar Serkan, Özen Kutunis ve Özdemir Yasemin. 'Etik Eğitiminde Neredeyiz?: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Örneği', Sakarya Üniversitesi

2009 yılında ki çalışmada işletme bölümleri müfredatları incelenmiş, etik konulu dersler tespit edilmeye çalışılmıştır. Derslerin okutulduğu dönemler ise üniversiteden üniversiteye değişiklik göstermektedir. Yapılan çalışmalara bakılacak olursa iş ahlakı eğitimi okullarımızda henüz yeterli seviyede değildir.²²

Bu çalışma konusu sadece ülkemizde değil yurt dışında da henüz çok yeni ve yetersizdir. Mevcut çalışmalar vaka çalışmaları olup şirket iş ahlakı üzerinedir. İş ahlakı konusunda tutarlı ve derin teorik çalışmalara daha çok ihtiyaç duyulduğu gözlenmektedir. Teorik eksiklik iş ahlakı anlayışının gelişmemesine sebep olmaktadır.

Türkiye'deki çalışmaları 3 başlık altında inceleyebiliriz. Bu başlıklar; kamu, özel sektör ve STK'lardır. Kamu için yasal düzenlemeler mevcuttur, çalışmalar yasalar ile yürütülür. Özel sektör için piyasanın durumu ve rekabet göz önüne alınmalıdır. Özel sektörde güven unsurunu yakalayabilmek için iş ahlakı temel bir araçtır. Bu durum kolay markalaşma, güven, kurumsal ilişkileri olumlu yönde etkiler. STK'lar ise yapılan çalışmalar ile iş ahlakını özendirme ve yayma görevini üstlenirler.

2.3.1 Yolsuzluk Algılama Endeksinde Türkiye'nin Durumu

Uluslararası Saydamlık Örgütü (TransparencyInternational), Mayıs 1993 tarihinde kurulan ve amacı yolsuzlukla mücadele olan uluslararası bir sivil toplum örgütü olup ülkemizde "Toplumsal Saydamlık Hareketi Derneği" örgütün ulusal düzeydeki teşkilatıdır.

Uluslararası saydamlık örgütü düzenli olarak yolsuzlukla ilgili algılama endeksleri yayınlamaktadır. Örgütün 2005 yılı "Yolsuzluk Algılama Endeksi"nde Türkiye 159 ülkenin bulunduğu listede, 65'inci basamağı ile Gana, Peru, Panama ve Meksika'yla paylaşmıştır. Bangladeş, Çad ve Türkmenistan'ın yolsuzluğun en yaygın olduğu ülkeler olarak belirlenirken, yolsuzluğa en az rastlanan ülkeler ise İzlanda,

²² Eğri Taha, Sunar Lütü. 'Türkiye'de İş Ahlakı Çalışmaları: Mevcut Durum ve Yönelimler, İş Ahlakı Dergisi, 2010

Finlandiya ve Yeni Zelanda olarak görülmektedir. Amerika'nın 17'inci, Çin'in 82'inci Rusya'nın ise 126. Sırada yer aldığı endekste bölge ülkelerinden İsrail 28, Kıbrıs 37, Bulgaristan 55, Suriye 70, Ermenistan ve İran 88, Azerbaycan 130, Irak ise 137'inci sırada bulunmaktadır. 2004 yılında 77. Sırada bulunan Türkiye 10 üzerinden 3,2 not almıştır. Türkiye 2005 yılında bir önceki yıla göre 12 basamak yükselmiştir. Türkiye'nin son açıklanan notu ise 3,5'tir. Birinci sırada bulunan İzlanda'nın notu ise 9,7'dir. Türkiye'nin yolsuzluk algılama endeksindeki yeri orta sıralarda olarak değerlendirilebilir.²³

2013 yılından günümüze kadar yolsuzluk endeksinde ciddi azalış olduğu görülmüştür. Türkiye 40 puan ile 180 ülke arasında 81. sıraya geriledi, geriye dönük 5 yıl içerisinde toplamda 10 puanlık gerileme yaşamıştır.

Yolsuzluk Algı Endeksi'ne göre Yeni Zelanda, Danimarka ve Finlandiya ilk üç sırada bulunmaktadır. Suriye, Güney Sudan ve Somali son sıralarda bulunmaktadır. Türkiye ise en çok puan kaybeden ülkeler arasında yer almaktadır.

Sonuçlar gözlemlendiğinde yolsuzluk algısı; hukuk devleti olmanın gerekliliği, basın özgürlüğü ve ifade özgürlüğü konularının tamamını kapsamaktadır.

İlgili konularda yaşanan ihlaller ülkemizdeki yolsuzluk bakış açısını olumsuz etkilemektedir. İhale mevzuatına aykırı hareketler, mevzuat üzerinde yapılan çok sayıda değişiklik ve ilgili kamu kurumlarının yetersiz kalması önemli sorunlar bazılarıdır.

²³ <http://islamiktisadi.net/index.php/2018/03/02/2017-yolsuzluk-almi-endeksi-aciklandi/> (erişim: 17.10.2018)

Tablo 2. 2017 Dünya Yolsuzluk Algı Endeksi

CORRUPTION PERCEPTIONS INDEX 2017

2017 Rank	Country	2017 Score	2016 Score	2015 Score	2014 Score	2013 Score	2012 Score
81	Ghana	40	43	47	48	46	45
81	India	40	40	38	38	36	36
81	Morocco	40	37	36	39	37	37
81	Turkey	40	41	42	45	50	49
85	Argentina	39	36	32	34	34	35
85	Benin	39	36	37	39	36	36
85	Kosovo	39	36	33	33	33	34
85	Kuwait	39	41	49	44	43	44
85	Solomon Islands	39	42	N/A	N/A	N/A	N/A
85	Swaziland	39	N/A	N/A	N/A	N/A	N/A
91	Albania	38	39	36	33	31	33

Kaynak: https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017

2.4 İş Etiğini ve Moraliteyi Uygulamak Ne Sağlar?

İş etiğini uygulamak şirketlere ilerde büyük fayda sağlar.

2.4.1 İş Etiğini ve Moralliteyi Hayata Geçirmenin Yararları

İş etiğini ve moraliteyi çalışma hayatımız dışında sosyal yaşantımızda da birçok faydası bulunmaktadır.

1- Toplumunu geliştiren unsurlardan bir tanesi de iş etiğidir. Özellikle iş insanlarının iş etiği konusundaki tavır ve davranışları toplum için önemli örnekler oluşturur. İş etiğindeki pozitif yükseliş iş yerlerinde eşitlik ve çalışma konforu sağlamış olup sendikalar oluşarak yasa tasarıları oluşturdu. Böylece piyasaya moralite tanımı yerleştirildi.

2- Moralitel alışmalar toplumların çöküntü yaşadığı dönemlerde kötü niyetli tavırlara karşı önlem alır, oluşabilecek ahlaki çalkantıların önüne geçer.

3- Moralitel programlar şirketlerin yanı sıra çalışanlarının ihtiyaçlarını gözetir, aksini benimseyen şirketlerde çalışan stresi oldukça fazla olmaktadır. Moralite kaynaklı programlar stresi azaltır.

4- Moralitel alışmalar verimliliği artırır. Grup çalışmalarında verimliliği yükseltir. şirkete bağlılık sağlanır, bu durum performansı ve motivasyonu artırır.

5- Bu programlar yasaldır, kamu güveni sağlar.

6-Moralitel alışmalar yasaların ihlalini önceden engelleme fırsatı sağlayarak cezaları engellemiş olur.

7- Kalite yönetimi, stratejik planlama gibi alanların yönetilmesinde moralitel programlar önemlidir.

8- şirketin piyasa imajını artıran moralitel programları şirket, kamu ve halk arasındaki ilişkiyi saygınlaştır.

9- Moralite programları kurum ve kişiler arasındaki iletişimin kalitesini artırarak girişimcinin hedeflerini destekleyici bir bakış açısı kazandırır.

10- Son olarak is insanları etik kurallara uydukları sürece doğru sonuçlar alacaklardır.

Bahsi geçen maddeler sadece kurum ve kuruluşların değil toplumun bütününe fayda sağlamaktadır.

Ayrıca aşağı yer alan maddeler ile şirketlerin, çalışanların ve toplum yararına olan konuları sıralayabiliriz.

- Moralite, hem şirket içi hem de toplum arasındaki haksız rekabetin önüne geçer.
- Moralite şirket faydasına ve kültürüne uygun kararların alınmasına destek olur.
- Moralite ile ilgili programların sosyal sorumluluklarını düzenli bir şekilde yerine getirmesini sağlar.
- Moralitel bir program benimseyen şirketler kendilerini kötü niyetli girişimlere karşı korur.
- Moralitel programlar, partnerler ve tüm paydaşlar ile güven esaslı sürdürülebilir bir çalışma ortamı hazırlar.
- Bu ve benzeri kuralların oluşturacağı ve uygulanacağı kararlar, SPK'nın Kurumsal Yönetim İlkelerinde mevcuttur.

Bu tarz kuralların oluşturacağı ve uygulayacağı karara bağlanmıştır.²⁴

2.4.2 Moralite, İtibar ve Tylenol Vakası

Moralitenin en bilinen, en öğretici, en sosyal ve efsane vakalarından biri olan Tylenol vakası iş dünyasında güven, samimiyet, dürüstlük, ilkelere bağlılığın her şeyden önemli olduğunu gösteren örnek bir olaydır. Tylenol vakasını kısaca aktaracak olursak; bir asırdır hizmet veren Johnson & Johnson üretim yapan karlı bir kuruluştur, 1982 yılında oluşan kriz sonrası zor bir döneme girmişti. Tylenol ABD bünyesinde Pazar payı %37 olan bir

²⁴ <http://islamiktisadi.net/index.php/2018/03/02/2017-yolsuzluk-algi-endeksi-aciklandi/> (erişim 14.10.2018)

ağrı kesicidir. Chicago’da üç kişinin Tylenol kapsüllerine bulaşan siyanür sebebiyle ölmesi ile vaka başlar. Ürünü çıkaran Johnson & Johnson firması ölü sayısının 7 kişiye yükselmesi ile önemli bir kriz ve kararla karşı karşıya kalır. Almaları gereken karar, firmaların piyasada en çok pazar payına sahip olan ve toplam karının %7,4’ünü ve cironun %17 ila %18’ini oluşturan ürünle ilgilidir.

Amerikan Gıda ve İlaç Kurulu Tylenol’un satın alınmaması konusunda bir bildiri yayınlamış ancak Amerikan Hükümeti şirketten ürünün yasaklanması konusunda herhangi bir talepte bulunmamıştı.

Ürünün toplatılması 100 milyon dolar civarı bir kayba karşılık gelmekte idi. Söylentiler ürünün pazar payını düşürebilir, hatta yok edebilirdi, şirketin hisse değeri düşebilir ve rakipler piyasada hakim olabilirdi.

Johnson & Johnson yönetimi, tereddüt etmeden Tylenol şişelerinin derhal toplatılması kararını verdi. Şirket kendi şirket andında yer alan “Bizim şirket olarak birinci önceliğimiz doktorlara, hemşirelere, hastalara, annelere ve bizim ürünlerimizle hizmetimiz alan herkese karşı olan sorumluluğumuzdur” kuralını uygulayarak halk sağlığını birinci planda tutmuş, şirketin uğrayacağı zarar ise ikinci planda tutulmuştur.

Alınan karar, yalnızca moralite anlamında doğru bulunmakla kalmamış, olayın kötü sonuçlarıyla da başa çıkılabilmıştır. Şirket halka her türlü bilgiyi açık olarak sağlamış. Ve 18 ay içinde daha önce elinde bulundurduğu Pazar payının %96’sını geri almıştır. Johnson & Johnson 100 milyon dolar kaybetmiş, hisse senetlerinin değeri geçici olarak düşmüştür. Bugün ise hisse değerleri, şirketin o dönemde aldığı kararların etkisiyle, dünyada benzer kuruluşlar arasında en yüksek değerde olanlardan biridir. Ayrıca Johnson & Johnson dünyada moralite standartlarına en yüksek değeri veren şirket olarak, piyasadaki en nitelikli iş gücünün birinci derecede tercih ettiği bir kuruluştur.

Şirketin o dönemki başkanı James Burke, bu kararı nedeniyle “neden takdir edildiğini” anlamadığını, kendilerine rehberlik edenin, şirket andı olduğunu söylemiştir. Bu karar “alınabilecek tek karar”dır ve yaptıkları “yapılabilecek tek şey”dir. Burke, bu

sebeple “insanların şirketinden farklı bir davranış beklmelerine” şaşırıldığını belirtmektedir.²⁵

2.5 Moralite ve Karlılık

Firmaların temel amacı karlılığını en çoğa ulaştırmaktadır. Adam Smith’in 1776 tarihi kar maksimizasyonu ve görünmez el teorisi klasik teorinin temelleridir. Bu nedenle moraliteye uymanın karlılık üzerindeki etkileri hayati önem taşımaktadır.

Moralite ve karlılık arasındaki ilişki moralitenin temel sorunlarından biridir. Çoğu kişi moraliteye uymanın haksız rekabet nedeniyle karlılığı olumsuz etkileyeceğini düşünür.

Antonio Argondana’ya göre kesin karlılık için uzun dönemde uygulama yapılmalıdır.

Moralite uzun dönem çalışıldığı takdirde faydasını gösterecektir. Sistem etik kurallarına uygun çalışırsa bunun faydasını herkes görür bireysel çıkarların değil herkesin fayda göreceği sosyal bir denge oluşur.²⁶

Velasquez yapılan bir takım çalışmalarda karlılığın moralite ile ilişkili olduğunun ortaya konduğunu bu çalışmalardan bir kısmında ilişkinin olumlu olduğu bir kısmında ise herhangi bir ilişkinin olmadığı sonucu belirtilirken, hiçbir çalışmada bu iki değişken arasında olumsuz bir ilişki olmadığını belirtmektedir.

İngiliz İş Etiği Enstitüsü tarafından yapılan etik ilkelere uyan ve uymayan 100 şirket üzerinde 1997 – 2000 yılları arasında akademik çalışma yapılmıştır. Etik değerleri ile yönetilen şirketlerin yönetim başarısı ve şirket başarısının diğer şirketlerden daha iyi olduğu bilgisine ulaşılmıştır.²⁷

²⁵ Koç, Sibel. ‘1982’den Başarılı Bir Kriz Yönetimi Örneği: Johnson & Johnson Tylenol Krizi’ (2018)

²⁶ Atasoy, Nurhan vd. ‘Bilim Etiği’ İstanbul Üniversitesi Yayın No: 5048 ISBN: 978 (İstanbul, 2011)

²⁷ Verschoor, C. C. . ‘ A Study Of The Link Between a Corporation’s financial performance and its commitment to etichs’, Journal of Business Etichs, 1998

İş etiği ile iş performansı arasındaki ilişkiyi somutlaştıran araştırmaya göre etik kurallar çerçevesinde yönetilen şirketlerde kaliteli yönetim, kaliteli hizmet ve başarılı finansal yapı olduğu görülmüştür. Bu kurumların hisse değerleri 1997 – 2011 yılları arasında gözlemlendiğinde %18 daha fazla kar elde ettikleri görülmüştür.

Institute for Business Ethics direktörü Phillppa Foster Back, çalışma bulgularını değerlendirirken çalışma yaşamında etik yaklaşımın finansal başarı ile doğru orantılı olduğu ortaya çıkmıştır.

Uygulamacı bakış açısıyla konuyu değerlendiren bir görüş olarak Londra merkezli Institute of Business Ethics araştırma direktörü ve bir uygulamacı olan Simon Webley kendisiyle yapılan röportajda iş etiği ve karlılık ilişkisi ile ilgili olarak şunu belirtiyor. İş etiğine sahip olmak sadece yüksek karlılık sağlanacağı değil şirketin iyi yönetildiği ve süreç yönetimine verdiği değeri gösterir.

Simon Webley Londradaki iş etiği enstitüsünün yaptığı iş etiği uygulamalarına yönelik 5 yıllık çalışmasında şirketlerin maddi olarak kazanç sağladığı ve uygulamaların gerçekten işe yaradığına işaret etmiştir. Simon Webley etik davranışın faydalarını ölçmenin zor olduğunu fakat tüm paydaşlardan gelen güvensizlik sinyallerinin bir işaret olduğunu etik yaklaşımın yararlarını şirketin güven algısıyla ölçüldüğüne işaret eder.²⁸

²⁸ Tekinay, N. Aslı. Sosyal Sorumluluk Para Da Kazandırıyor, Capital Dergisi, Sayı:2, 2005
<https://www.capital.com.tr/capital-dergi/capitalde-bu-ay/sosyal-sorumluluk-para-da-kazandiriyor> (Erişim 10.07.2018)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. FİNANS SEKTÖRÜ VE BANKACILIKTA MORALİTE

3.1 Finans Sektöründe Moralite

Önemli bir sektör olan finans sektöründe etik yapı olmaksızın çalışmak mümkün değildir. Etki alanı çok geniş finans sektöründe etik dışı davranışlar ile kar sağlama imkanlarının bulunması etik yaklaşımın ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Kara para aklama ve finansal kurum sahiplerine usulsüz kaynak aktarma gibi yöntemler ile kar sağlama işlemleri yapılmaktadır.

Kamuoyunun finans sektöründeki etiğe bakışı gazetelerdeki skandallardan beslenmektedir. Bu algı sadece finansal piyasalar ve kurumların güvenini sarsmakla birlikte finans dünyasının agresif kar amacı güttüğünü düşündürmektedir. 90'lı yıllarda yapılan bir anket sonucu Wall Street' deki insanların para kazanmak uğruna yasa ve etik kuralları hiçe saymakta istekli olduklarını göstermiştir.

Finans sektörünü incelediğimizde etiğin önemini baz alırsak; sektör için fırsatların yer aldığı geniş alanları kapsayan finansal piyasalarda etik dışı yaklaşımlar ile kar amacı imkanlarının yer almasından kaynaklanmaktadır. Usulsüz yaklaşımlar, kara paranın aklanması, yasa dışı kar sağlama usulsüz kaynak aktarımı ve kural dışı kaynakların riskli alanlara aktarılması ve benzeri yöntemler etik olmayan kar sağlama yöntemleri olarak kullanılabilir. 90'lı yıllarda yapılan bir ankete göre insanlar çok para kazanmak uğruna yasaları çiğnemekte şüphe duymayacaklarını belirtmişlerdir.²⁹

Finans sektöründe oluşan etik sorunlar ve skandallar nedeni ile aslında en çok güvenilmesi gereken finans sektörüne bakış açısının bozuk olması bu tür uyumsuzluklara bağlıdır.

²⁹ Boatright, Jhon.R. 'Ethics in Finance' Willey Blackwell Yayınları (2014)

Etik yaklaşım problemlerinin tepki çekmesinin nedenlerinden biri de ekonomik güç ve meblağlara sahip olunması ile alakalıdır. Finans sektörünün sahip olduğu parasal güç ile yolsuzluk alt yapısı oluşturulabilir. Bu nedenle küçük meblağlara sahip esnafların yolsuzluklarından bahsedilmez. Bu durumun bahsi geçen küçük meblağlara sahip esnafların daha etik davrandıkları ve yolsuzluk yapmadıkları anlamına gelmez.

Finans, etki alanı çok geniş kapsayıcı bir sektördür. İçerisinde sigortacılık, finansal danışmanlık, leasing ve faktöring gibi birbirinden çok farklı kollar barındırır. Bu sebeple tek bir başlık altında toplama oldukça zordur. Finans etiğinin kapsam alanı tüm bu alt kollar ile birlikte tüm sektörü etkisi altında alır.

Moralitenin finans sektörü için önemini anlatmak gerekirse; finansal piyasalarda taraflar açısından yapılan işlemleri tahlil etmek gerekir. Finansal piyasanın taraflarını incelediğimizde yapılan işlemlerin yolsuzluğa uğramayacağı, spekülasyon işlemler ile ekonomik zararlara uğratılmayacağı etik kurallara aykırı davranılmayacağı beklemek sağlıklı piyasanın oluşmasında asgari koşuldur.

Piyasayı incelediğimizde şirketlerin haksız rekabetin olmadığı şeffaf bir piyasa oluşturulmasını hedeflediği düşünülür. Bunun yanı sıra insanların ihtiyaçlarına karşılık hizmet üretme sorumluluğu taşımaktadırlar. Müşterileri ve şirketlerin korunmasını sağlamak amacıyla şeffaf bir piyasa yönetimi için şart olan asgari beklentiler bunlardır. Çalışanları düşünürsek; adil, eşit ve güvenli bir çalışma ortamında çalışan hakkının etik ilkeler çerçevesinde çözümlenmesinden bahsedebiliriz.

Finansal etik yaklaşımlar konusunda yapılan çalışmaların işe yaramadığını düşünenlerde bulunmaktadır. Luis Cortes'e ve Federico Basanez göre yapılan çalışmalar ve düzenlemeler çok daha fazla yolsuzluk yapılmasına neden olmuştur. Federico Basanez ve Luis Cortes'e göre işe yaramayan bir düzenleme yapmaktansa hiç düzenleme yapmamak daha iyidir.³⁰

³⁰ Balkan, Bülent. 'Bankacılıkta Kurumsal Yönetimin Bir Ögesi Olarak Etik' Marmara Üniversitesi (2009)

Finansal etik yaklaşımı konusunda yapılan çalışmalar ve düzenlemeler sonucu gün yüzüne çıkan sorunları çözmek adına finansal etiğin ilişki biçimini tespit etmek en önemli önceliktir. Çok sayıda finansal yaklaşımın olmasının yanı sıra sözleşmeler ve kabul görmüş işlemlerde adalet ve eşitlik en temel sorumluluk alanıdır.

Finans etiğini anlayabilmek ve mevcut sorunları çözebilmek için finans etiğinde rol alan baskın unsurları iyi kavramak gerekir. Finans piyasasında çok fazla sayıda finansal işlem ve finansal sözleşme bulunur, burada önem arz eden unsur adalet ve eşitliktir. Finansal ilişkiler söz konusu olduğunda tarafların sorumluluğu önem arz etmektedir.

Mikro bazda bir inceleme yapılacak olursa güven esas alınmalıdır. Etik davranışların temelinde güveni sağlamak ve korumak vardır. İş ilişkilerinde güven, taraflar için hayatı kolaylaştırır. İş ilişkilerinde güven, maliyeti azaltırken çalışan performansını artırır.

Güven esaslarını 3 unsurda sınıflandırabiliriz; güven, tahmin edilebilirlik, verilen sözde durmak. Tahmin edilebilirlik sürpriz senaryolara karşı önem alınmasını sağlıyor. Bu unsur oluşabilecek kötü durumlara karşı önem alınmasına yardımcı oluyor. Güvenilirlik kişi tavrı ve davranışları karşısında sigorta sağlıyor. Etik ahlak için çok önemli olan bu unsur finans sektöründe de hem kurum hem kişilerin finansal moralitesini yükseltiyor. Sözünde durma ise bireyin tahmin edilebilir ve güvenilir olduğu yönünde olumlu referans oluyor.

Finansal moralite kişi, grup ve kurumların haklarını tüm taraflar için en adil ve en güvenilir şekilde sonuçlandırmayı hedefler. Finansal etik ayrıca sistem belirsizliğini ve güvensizliğini önlemeyi hedef alır. Böylelikle maliyetleri azaltarak sisteme güven enjekte eder.

Şirket ve piyasa sorunlarının her zaman üç boyutu vardır. Bunlar; etik, ekonomik ve politik sorunlardır.

Sorunun niteliğine göre bazen sadece biri etkin olurken bazen de tümü etkili olabilir. Şirket veya piyasa ile ilgili bir sorun varsa bu temel sorunlardan bir tanesi mutlaka bulunur.

3.2 Banka ve İşlevleri

Finans piyasalarının baş aktörü bankalardır. Banka faiz ya da kâr payı vermek sureti ile mudilerden veya özel kaynaklardan topladığı paraları ya da kendisine ait paraları kredi olarak kullandıran ve devletin verdiği bir imtiyaz ile çalışan bir finansal aracılık şirkettir.

Bankaların temel işlevi ve ekonomideki yerine bakıldığında; bankaların fon fazlası olanlarla fon açığı olanlar arasında aracılık ederek kredi alışverişinin gerçekleştirdikleri, bu yolla atıl tasarrufların ülke ekonomisi yararına ve etkin kullanımı sağladıkları, transferlere aracılık hizmeti ve diğer bankacılık hizmetlerinin sunulmasını gerçekleştirdikleri ve kaydi para yaratmak işlevlerinin bulunduğu söylenebilir.

Bankalar finansal aracılığın en önemli aktörüdürler; küçük birikimleri toplayıp büyük paketler halinde kullanıma sunarlar ve tasarrufların yatırıma dönüşmesini sağlarlar. Bankalar fonları yatırıma dönüştürürken en çok faydayı sağlamayı amaçlar. Bunun için fon maliyetini en aza indirmeyi amaçlar. Ve yatırımları kabul edilebilir risk sınırları içinde en yüksek verimle sağlarlar, bu yolla bankalar fonların etkin kullanılacağı alanlara yönlendirilmesini sağlarlar.

Bankalar ayrıca yatırımcıların danışmanlığını yaparlar, ticari hayatın güven unsurlarıdır, ödemelere aracılık ve garantörlük işlemleri ile ticareti geliştirirler, uluslararası ticarete aracılık işlevini yerine getirirler, para piyasalarının güvenli ve istikrarlı çalışmasının en önemli unsurlarıdır ve para politikalarının uygulamasında katkıları vardır.

3.3 Bankacılıkta Etik

Verilen paraları toplama ayrıcalığı bakımından bankalar diğer şirketlerden ayrılır. Bankacılık sektöründe oluşan etik sorunlar sonucu çok geniş kitleler zarar görebilir. Bankacılıktaki fon ve mevduat toplama işlemler kitlesel olduğu için meydana gelecek yolsuzluk vb. etik ahlakı barındırmayan davranışlar büyük kitleleri olumsuz etkileyecektir. Bu duruma İmar Bankası vakası örnek verilebilir.

Bankalar, tasarrufa teşvik eder ve yönetir, kaydı para oluşturur, yatırımları finanse ederler. Bankaların bu özelliklerinden dolayı herhangi bir yolsuzluk ile karşı karşıya kalması tüm ekonomide büyük etki yaratır. Bu sebeple bankacılıkta oluşabilecek etik dışı davranışlara karşı önlem alınması gereklidir.³¹

Bankalar para toplama işlemi yaptığı için güven unsuru önem arz eder. Güveni sağlayabilmek için bankacılık sisteminde birçok önlem vardır. Örnek verecek olursak;

- Mevduata yönelik mevduat sigorta fonu
- Mevduat güvence sistemi
- Banka ortaklarının nitelikleri
- Kredi verme sınırları
- İştirakler ve ortaklar için kredi sınırları
- İç yöneticilerin nitelikleri
- Uygulaması istenen yönetim ilkelerinin sıkı düzenlemelere tabi tutulması
- İç ve dış olmak üzere bağımsız denetimler ile sıkı denetleme sistemine tabi tutulması örnek oluşturur.

³¹ Battal, Ahmet. Güven Kurumu Nitelendirmesi Işığında Bankaların Hukuki Sorumluluğu Ankara, 2001

Alınan bu önlemlerin hepsi güveni oluşturmanın yanında kuralların sıkı olması ve yoğun denetleme sistemi bankaları diğer anonim şirketlerden ayırmaktadır.

Güvenilir olmak bankanın hukuki sorumluluklarını da etkilen önemli bir nitelidir. Hatta bankalar güven kurumu olarak da nitelendirilebilir.

Güvenilir olan kişi itimat edilen (mutemet) ve itibarlı (muteber) kişidir. Bu nedenle bankalar için güven kurumu ya da itibar müessesesi terimi de kullanılır.

Finansal kurumların güçlülük oranı ile fayda oranı arasında bir bağlantı olduğunu ileri süren görüşler vardır. Fakat tüm gücün tek elde toplanmasını önlemek, tekelliğin önüne geçmek temel hedef olmalıdır. Sistem açık rekabet piyasasında şeffaf ve özgün şekilde ilerlemelidir.

Bankacılık etiği; kurumsal yapının, mali piyasaların, bankacılık kurum ve kurallarının içinde kişinin tavır ve davranışların analizi diyebiliriz. Davranış kuralları, sosyal ve kurumsal alanda analizler yapar. Ayrıca bireysel anlamda, bankacı tavır ve davranışları, kişisel etik analizi, bankacının kendisi, çalışma arkadaşları, müşterileri ve diğer kişiler ile etkileşimini analiz eder.

Bankacılık etiği yarar ve sorumluluk açılarını temel alarak sektörün hem resmi hem de resmi olmayan kurallar tarafından incelenmesidir. Bankacılıkta etik kuralları hukuk kuralları ile de sıkı ilişkiler içinde olmalıdır.³²

3.3.1 Türk Bankacılık Sektöründe Etik Konular ve Eğilimler Araştırması

554 banka yöneticisi ile Bankacılıkta etik konular, etik eğilimler üzerine araştırma yapılmıştır. Nur Özkan Günay ve Ayfer Hortaçsu tarafından yapılan bu araştırmada önemli bilgiler yer almaktadır. Araştırma bulgularına göre çıkan sonuçları inceleyelim;

³² Battal, Ahmet. Güven Kurumu Nitelendirmesi Işığında Bankaların Hukuki Sorumluluğu Ankara, 2001

Araştırmada ‘1’ etik derecesi en yüksek yönetici derecesini, ‘6’ etik derecesi en düşük olan yöneticiyi ifade eden ölçütlerdir. Katılımcıların ortalaması hesaplandığında etik skoru ‘2,03’ çıkmıştır. Bu sonuç Bankacılığın diğer sektörlerle oranla dağa yüksek etik standartlara sahip olduğunu göstermiştir.

Araştırmaya katılan yöneticilerin %77’sinde yazılı etik kod bulunuyorken %24’ünde yazılı etik kod bulunmamaktadır. Kod yazılım oran ve sırası şöyledir; 2003 yılında %7’si, 2002 yılında %15’i, 2001 yılında %33’ü ve 2000 yılında %17’si yazılmıştır.

Araştırmadaki üst düzey bankacıların birçoğu etik kodu tamamen bilmektedir. Bu oran %65 / %7 dir. %26’sı ise sadece fikir sahibidir.

Katılımcıların %8’i etik değerlerin önemi konusunda BDDK’nın olumlu etki oluşturduğunu belirtmiştir.

Katılımcıların %61 lik kısmı büyük hissedarların üst düzey yönetim kadrosu üzerinde belli bir miktar etkisinin olduğunu söylese de %32’lik kısmı tamamen etkisinin olduğunu söylemektedir.³³

3.4 Etik Konular Hakkında Bankacılık Kanundaki ve İlgili Mevzuattaki

Düzenlemeler

5411 sayılı Bankacılık Kanunu’ndaki ilgili düzenlemelere bakıldığında; etik ilkeler, sırların saklanması, kurucularda olması gereken özellikler, müşteri hakları, itibarın zarar görmemesi için alınacak önlemler, kuruluştaki yetki ve görevler görülmektedir. Suçlar bölümünde ise, dürüstlük, itibar kaybı ve zimmet gibi suçlara ilişkin etik kulları ilgilendiren düzenlemelerin ele alındığı görülmüştür.³⁴

³³Hortaçsu, Ayfer ve Özkan Günay. Türk Bankacılık Sektöründe Etik Konular ve Tutum (2004)

³⁴ Resmi Gazete, 2005 / 25983

3.4.1 Etik İlkeler

Her ne kadar bankacılık kanunu olsa da bankaların ve banka çalışanlarının tüm tavır ve davranışlarını kapsaması mümkün değildir. Günümüzde çok hızlı değişliğe uğrayana, gelişen olaylara karşı tüm ihtimallerin, tavırların kalıplarını çıkarmak, en baştan belirleyip tanımlamak olanaksızdır. Bu sebeple sektör ihtiyaçlarını giderebilmek için temel kabul edilen etik ilkeler belirlenmiştir. Bankacılık Kanunu'nda etik ilkeler konusu 75. Madde 'de yer almaktadır. İlgili madde bankaların ve banka mensuplarının etik ilkelere uymaları ile yönetimin güçleneceği ve sosyal sorumluluk artacağı bildirmektedir.

Bankacılık kanununun 75. Madde'si banka ve banka mensuplarının yönetimde doğruluk, adalet, dürüstlük ve sosyal sorumluluk gibi temel esaslardan bahseder. TBB ve TKBB kuruluş birliklerdir. Etik ilkeler kuruluş birlikleri tarafından oluşturulur fakat Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulunun uygun alınarak düzenlenir. Bu kanun ile temel etik ilkeleri; adalet, doğruluk dürüstlük ve sosyal sorumluluk olarak belirlenmiştir.³⁵

3.4.2 Kurucularda Aranılan Şartlar

Müflis olmama, iflas anlaşması ilan etmiş olmama, belirli suçlardan hüküm giymemiş olma şartı;

Bankacılık kanununun 8. maddesi a, b, c, d şıklarında özet olarak bankaların kurucu ortaklarının, müflis olmaması, iflas anlaşması ilan etmemiş olması, yapılandırma başvurusunun olmaması ya da iflasa ilişkin karar verilmemiş olması, nitelikli paya sahip olduğu bankanın fona devredilmemiş olması, tasfiye olunan kuruluşlarda bankacılık yahut mevduat kabul etme yetkisinin bulunmadığı kuruluşlarda, beş yıldan fazla hapis yahut ağır hapis yememiş olması, zimmet, rüşvet, dolandırıcılık ile yüz kızartıcı suçlar ve kaçakçılık suçları, kara para aklamadır, Devlete karşı işlenen suçlar, Devletin

³⁵ Türkiye Bankalar Birliği, (2014) (erişim https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/822/Etik_Ilkeler_27.08.2014.pdf)

bütünlüğüne ve saygınlığına karşı işlenen suçlar, yasal düzene ve işleyişine karşı suçlar, muhbirlik gibi suçlardan hüküm giymemiş olması koşulu vardır.³⁶

3.4.3 Dürüstlük Şartı

Kurucularda aranan şartlar Bankacılık kanununun 8. maddesinde belirtilmektedir. Maddenin f fıkrasında 'işin gerektirdiği dürüstlük ve yeterliliğe sahip olması' şartı getirilmiştir.

3.4.4 İtibar Şartı

Bankacılık kanununun 8. maddesi e fıkrasında ise gerekli mali güç ve itibara sahip bulunması şartı getirilmiştir. BDDK'nın itibar konusundaki tanımı şöyledir.

- Üyelerin uyması gereken reklam ve ilan esasları, şekil, nitelik ve miktarları itibariyle Kurumunun uygunluğuna bırakılmıştır.
- Müşteri haklarına yönelik protokollere uygun usul ve esasları belirlemek.³⁷

3.4.5 İtibarın Zedelenmesi Zimmet Ve Sırların Açıklanmasına İlişkin Cezai Hükümler

Bankacılık kanununun madde 158'de itibarın zedelenmesi düzenlenmiş olup, itibarın korunmasına aykırı davranmalarının hapis ve adli para cezası ile cezalandırılacakları, eğer olay gerçekleşirken kamusal bir zarar doğar ise cezanın 1/6 oranında arttırılacağı hükme bağlanmıştır.

³⁶ Türkiye Bankalar Birliği, (2014) (erişim https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/822/Etik_Ilkeler_27.08.2014.pdf)

³⁷ Resmi Gazete, 19.10.2005 / 25983

Bankacılık Kanunu madde 159'da 'sırların açıklanması' yükümlülüğüne uymayanların adli para ve hapis cezası hüküm olunacağı belirtilmiştir. Banka müşterileri ve bankalara ait sırları açıklayan üçüncü kişiler için de aynı cezalar uygulanır.

3.5 Etik Konular Hakkında Türkiye Bankalar Birliği'nin Düzenlemeleri

3.5.1 Türkiye Bankalar Birliği Bankacılık Etik İlkeleri

TBB tarafından hazırlanan bankacılık etik ilkeleri 2006 yılında kabul edilmiş en son Ağustos 2014 tarihinde gözden geçirilerek tekrar yayınlanmıştır.

Bankacılıktaki etik ilkelerin temel amacı, toplumda oluşan bankacılık mesleğine olan saygının süreklilik oluşturması, meslek onuru olarak da adlandırabileceğimiz bu durumun sürdürülmesi ve geliştirilmesi ayrıca bankacılıkta sektörel istikrar ve güvenin sağlanmasıdır. Bankacılık etik ilkelerinin temelinde; 'doğruluk ilkesi, tarafsız olmak ilkesi, güvenilir olmak ilkesi, şeffaflık ilkesi, toplum faydasının gözetilmesi ilkesi, çevreye karşı duyarlı olma ilkesi, suç kaynaklı mal varlığının aklanması ilkesi, teröre finansman sağlanmasının önüne geçme ilkesi ve bilgi suiistimali ilkesi' vardır.

Bankalar ile kamu kurum ve kuruluşlarının ilişkilerine bakacak olursak dürüstlük ilkesi, hesap verilebilir olma ilkesi ve şeffaflık ilkesi esastır. Ayrıca denetim ve kontrol için mevzuat gereği istenen tüm bilgi belge ve kayıtların istenilen şekil ve zamanda iletilmesi gibi önemli konular kanunlar ile desteklenir.

Bankaların kendi aralarında ki, personel hareketlerini ve reklamlar, ilan gibi konuları düzenler. Bankaların müşteri ilişkileri başlığı altında ise; 'müşteri sırrı, hizmet kalitesi, müşteri kalitesi, müşteri başvuruları, güvenlik' konuları düzenlenmiştir.

Bankaların Çalışanları ile İlişkileri başlığı altında; Çalışanların özellikleri ile işe başlama ve iş hayatında ki çalışma ortamları, temsil ilkeleri ve gelişimi, çalışan hakları,

mesai saatleri konuları düzenlenmiştir. Banka personellerinin uyması gerekli etik ilkeler ve meslek kuralları ise bankacılık etik ilkelerinin son bölümündedir.³⁸

³⁸ Türkiye Bankalar Birliği, (2014) (erişim adresi:
https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/822/Etik_Ilkeler_27.08.2014.pdf)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BANKACILIKTA TEMEL ETİK KONULARI

Bankacılık sektöründe çalışan, müşteri ve ortakları, devlet otoritesi, diğer bankalar ve paydaşları ile ilişkilerinde uyulması gerekli temel ilkeler bulunmaktadır. Bahsi geçen ilkeler kuralların olmadığı zamanlarda bize klavuz araçlardır. Bunun yanı sıra her türlü kuralların yorumlanması, ilkelerin dikkate alınması ve onların ışığında kurallar oluşturulmalıdır.

4.1 Genel İlkelerBahsedilen ilkeler meslek yaklaşımlarının irdelenmesi açısından altı ana başlık olarak sıralanmıştır.

- Mevzuata ve yasaya uyum
- Sektörel sorumluluk
- Güvenilir olmak
- Saygı duymak
- Güven
- Sosyal sorumluluk

4.1.1 Yasalara Ve Mevzuata Uyum

Tüm çalışanlar yasalara ve mevzuata uymak zorundalardır. Yasalara ve mevzuata uyum yalnızca yasaların lafzı ile sınırlı değildir. Çalışanların yasalara ve mevzuata uymayı ilke edinmesi gerekir. Başka bir deyişle yasa mevzuatın arkasına dolanmamak, amaca aykırı yorumlarla yasa ve kuralları etkisiz, işlevsiz hale getirmemek bu sorumluluğun kapsamındadır.

Yasal ve mevzuata uygun olduğundan tereddütte düşülen emirlerin yazılı olarak alınması, yasa dışı emir verme olasılığını azaltan bir yöntemdir. Yasa dışı emir hiçbir şekilde çalışanlar tarafından yerine getirilmemeli, yöneticilerde hiçbir şekilde yasa ve mevzuata aykırı işlemleri yaptırmamalıdır.

4.1.2 Adalet

Adalet, aynı şartlar altındaki kişi ve olaylara aynı davranış ilkelerini uygulamayı ifade eder. İnsanları ve olayları değerlendirirken aynı ölçütleri kullanmak, benzer koşul ve durumlarda benzer değerlendirmeleri yapmak adaletin temelini oluşturur.

Eşitlik ve hakkaniyet birbirlerini tamamlayan iki kavramdır. Eşitlik insanların aynı haklara sahip olduğunu ifade eder, hakkaniyet ise benzerler arasında eşit, farklılıklar arasında ise adil davranmayı ifade eden bir ilkedir. Örneğin herkese %30 vergi oranını uygulamak eşitlik ilkesine uygundur ancak yüksek gelirlilere aynı vergi oranının uygulamak hakkaniyetli değildir. Farklı kişiler arasında adil davranıp yüksek gelirlilere daha yüksek, düşük gelirlilere daha düşük vergi oranı uygulamak daha adildir. Benzer şekilde tüm çalışanlara aynı zam oranı uygulamak eşitlik ilkesine uygun, ancak daha iyi performansla çalışanlara aynı zam oranı uygulamak hakkaniyete aykırı bir tutum olacaktır.

4.1.3 Güvenilirlik

Güvenirlilik kavramı dürüstlük, tutarlılık ve sadakat kavramlarının bir toplamı olarak tanımlanabilir.³⁹

Dürüstlük sözü ve davranışlarında doğruluktan ayrılmamak, doğru ve onurlu olmak anlamına gelir. Etiğin temelinde yatan temel değerlerden biri dürüstlüktür.

³⁹ Türk Dil Kurumu, Sözlük, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c16bad602c7d0.19970116 (erişim tarihi: 11.09.2018)

Dürüstlük tüm paydaşlara karşı olmalıdır, çalışanlara, müşterilere, sermayedarlara, kamuya ve topluma karşı dürüst davranılmalıdır.

Güveni kötüye kullanma, hırsızlık, yalan söyleme, hileli davranışlar, dolandırıcılık ve benzeri davranışlar dürüstlüğe aykırı tipik davranışlar olarak sayılabilir.

Tutarlılık dürüstlüğün destekleyicidir. Örneğin çalışanlara belirli bir tutarın üzerinde hediye almayı yasaklamış iken çalıştığımız kurumlara, müşterilere, resmi dairelere bu tutarların üzerinde hediye vermeye devam ediyorsak tutarlı davranmıyoruz, sonuç olarak dürüst davranmıyoruz demektir.

Başarıya ulaşmak için 'her yol mubahtır' anlayışını ilke edinmek, ilkeleri çıkar çatışmasına girmeme ve iş ve çalışma kurallarına uyma sadakatin iş yaşamında görünen yüzleridir. Ancak sadakatin de bir sınırı olmalıdır. Sadakatin sınırları yasal mevzuat ve etik prensipler olarak belirlenebilir. Sadakat gerekçe gösterilerek kimseden yasalara aykırı bir şey yapması, etik kuralları çiğnemesi istenemez.

Dürüstlük Kuralı İstisnası; Bazen gerçekleri söylemek, zamanından önce açıklamak çok büyük zararlara yol açabilir, bazen de gerçeği söylemek adına başkalarına zarar verme amacıyla hareket edildiğine tanık oluruz, bazen açıklayamayacağımız bilgilere sahip olabilirsiniz, bu durumlarda açıklamanız için yasal bir zorlama yoksa susmak veya genel açıklamalarda bulunmak daha iyi bir yoldur.

Gerçeği söylemede önemli nokta ne zaman gerçeğin söylenmeyeceğini bilmektir. Filozof İmanuel Kant'ın örneğine göre; bir katilin kapımıza dayandığını ve yatak odamızda gardıropta saklanmakta olan arkadaşınızı öldürmek için nerede olduğunu öğrenmek istediğini hayal edin. İnsanların büyük bir çoğunluğu büyük olasılıkla arkadaşımıza duyduğunuz yükümlülüğünün doğru söyleme yükümlülüğüne üstün geldiği fikrinde olacaktır.

İkinci dünya savaşında Yahudileri Nazilerden saklayan birçok kişi için bu senaryo varsayım değil gerçektir. Anne Frank'ın hatıra defteri, babasının eski çalışanı tarafından saklanan bir Danimarkalı Yahudi ailesinin gerçek öyküsüdür.⁴⁰

4.1.4 Saygı Ve Hoşgörü

Herkes sırf insan olduğu için saygı ile davranılmayı hak eder. Saygı insanlara değer verme onları rahatsız etmekten kaçınmayı içerir. Kanuna ve etik kurallara aykırı olmayan fakat istenmeyen yahut hoş karşılanmayan şeylere tahammül göstermeye hoşgörü denilmektedir.

İrk, din, dil, yaş cinsiyet gibi farklılıklara göre insanlara duyulan saygı seviyesini değiştirmemek, farklılıklara hoşgörü ile yaklaşmak temel etik kurallardan biridir.

4.1.5 Mesleki Sorumluluk

Sorumluluk genel anlamı ile bir görevin beklenen nitelik ve nicelikte karşılanmasıdır.

Sorumluluk yaptıkları ile ilgili hesap verebilir olmayı, tüm sonuçların kendi davranışlarından çıktığını bilmeyi ve mesleğinde mükemmelle ulaşmak için her türlü çabayı göstermeyi de içerir. Sorumlu insan kendi davranışlarını denetim altında tutan, başarıya ulaşmak için her yol mubah anlayışında olmayan, başarıya ulaşmanın gösterilen gayretle olacağını bilen insandır.

Mesleki sorumluluk, meslekte en iyiye ulaşma için gerekli her türlü çabayı göstermeyi de içerir. Buradaki sorumluluk anlayışı yasal sorumluluğun ötesinde daha geniş ve kapsamlı bir sorumluluktur.⁴¹

⁴⁰ Frank, Anne. 'The Diary of Anne Frank' (1959)

⁴¹ Prof. Dr. Dr. İnyet Aydın, Kamuda Etik, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, https://www.tbmm.gov.tr/etik_komisyonu/belgeler/makale_KamudaEtik-InayetAydin.pdf

4.1.6 Sosyal Sorumluluk

İşletmenin sosyal sorumluluğu, işletmenin içinde bulunduğu toplumun ve dünyanın kaynaklarını kullanması karşılığında topluma ve dünya kaynaklarına karşı ödemek zorunda olduğu bir nevi tazminattır. İyi bir vatandaş olmak ya da vatandaşlık bilincine sahip bir kurum olmak yalnızca yasalara uymaktan öte içinde bulunduğumuz topluma sorumlukta ve aldığımız karar verme bilinci ile hareket etmemizi gerektirir. Ülke ve dünya kaynaklarının verimli olarak kullanılması, gelecek kuşaklara karşı sorumluluğumuzun bir parçasıdır. Sosyal sorumluluk projeleri bir yandan şirketlere saygınlık kazandırırken diğer yandan şirketlerin topluma olan borçlarını çevre, eğitim, sağlık, sanat, spor gibi farklı alanlarda yarattıkları artı değerlerle ödemesine aracı olmaktadır.

İşletmenin sosyal sorumluluğunu işletmenin kendinin içinde bulunduğu topluma, dünyaya karşı, insanları, toplumu ve çevreyi etkileyen davranışların sorumluluğunu alması, bunun yükümlüğünü taşıması olarak tanımlayabiliriz.

Sosyal sorumluluk toplum üzerinde önemli etkileri en çoğa taşıırken olumsuz etkileri en aza indirmek olarak da tanımlanabilir. Bu tanım daha da genişleyerek ekonomik, yasal ahlaki ve gönüllü sorumlulukları da kapsar.

İşletmenin sosyal sorumluluğunu iç içe geçmiş üç halka halinde görmek mümkündür. En içteki halka işletmenin ekonomik sorumluluğunu içerir ve bu mal ve hizmet üretimi ile çalışanlara iş yaratılmasını yani istihdamı ifade eder. İkinci halka işletmenin faaliyetlerinin çevre, tüketiciler ve toplumsal hayata karşı sorumluluklarını kapsar. Üçüncü halka ise işletmenin önceden beri süregelen toplumsal sorunların çözümüne katkıda bulunulmasını kapsar.

Bir araştırmaya göre Amerika'da " kalite ve fiyat olmaksızın, yaşadığımız dünya için iyi şeyler yapan ve sosyal sorumluluk bilincine sahip markaların ürününü almayı tercih ederim " diyenlerin oranı üç yılda %10 artarak %65'e çıkmıştır. Peter Drucker ise geçmişe yönelik 40-50 yılda ekonomik faktörler dominanttı, önümüzdeki 20-30 yılın sosyal faktörle dominant olacak demektedir.

Sosyal sorumluluk konusundaki bir diğer yaklaşıma göre; "Kurumsal Sosyal sorumluluk, toplumun faydasına olduğundan bütün yönleri ile şirketler için de iyidir. Markaların buldukları topluma kaynaklarını verdiği için varlıklarını sürdürebilirler. İşletmelerin hizmet, ürün ve istihdam sağlamaları ortak kaynakların kullanılmasına imkan sağlayabilirler. Devlete ödenen vergi, altyapı yatırımları ve toplum faydasına yönelik yapılan yatırımların tamamı toplumsal yarar amacının en önemli parçasıdır.

Kurumsal sosyal sorumluluk kapsamında temel değerleri şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Hukuki uygunluk
- Etik uygulama ve şeffaflık
- Kaliteli Yönetim
- Güvenlik ve çevresel şartların korunması
- Kültürlere saygı
- İnsan hakları
- Toplum bütünü tarafından kabul görme
- Çalışma standartları (Çocuk iş gücü çalıştırma dahil)
- Kanun maddelerinin uygulanması
- Şirket sosyal sorumluluğu
- Sürdürülebilir iyileşme
- Serbest piyasa ekonomisinin yanı sıra sistemlerin demokratik hale gelmesi

Yasal, gönüllü, etik sorumlulukları kapsayan sosyal sorumluluk kavramında yasal sorumluluklar; yasalar tarafından belirlenirken, etik sorumluluklar ise toplum tarafından

şirketlerden yapması beklenen davranış ve yaklaşımlar olarak tanımlanmaktadır. Gönüllü sorumluluklar toplumun şirketlerden beklediği etkinliklerdir. Örnek vermek gerekirse; eğitim ve sanata işletmeler tarafından yapılan destekler bu tür sorumlulukların sonucu olarak görülebilir.

Sosyal sorumluluk endüstriden endüstriye ve kurumdan kuruma farklılık göstermektedir. İşletmenin sosyal sorumluluğu ile ilgili yaklaşımları iki grup halinde toplamak mümkündür. Klasik yaklaşım ve modern yaklaşım.⁴²

Klasik yaklaşım; Adam Smith'in piyasayı düzenleyen "görünmez el" fikrine "kâr maksimizasyonu" fikirlerinde temellerini bulur.

Milton Friedman tarafından geliştirilen bu fikir Friedman'ın 1970 tarihli "İşletmenin Sosyal Sorumluluğu Kârını Artırmaktadır." adlı makalesi ile işletme yöneticilerinin asıl sorumluluğunun sermayedarlara karşı işletme kârının artırılmasında ibaret olduğunu savunmuştur. İşletme yöneticisi pay sahibinin çıkarları doğrusunda hareket eder. Bu şekilde firmanın pazar değeri artacak rekabet gelişecek ve böylece toplumun refah düzeyini artırmaya destek olmanın yanı sıra olacak pazar değerinin geliştirilmesi ile çalışanlarına karşı olan kurumsal sosyal sorumluluğunu da aslında yerine getirmiş olacaktırlar.

Modern Yaklaşım; bu yaklaşıma göre hak sahiplerine yüksek kâr getirisi sağlanmalı ve diğer çıkar gruplarının da yasal hakları korunmalıdır. İşletme için birinci önem sahip olan işletmenin gelirinin sağlayıcısı olan müşterilere ilave olarak bu yaklaşımda çalışanlar, kredi kuruluşları mal ve hizmet sağlayıcıları, topluluklar, toplum ve pay sahipleri de çıkar grupları olarak da tanımlanır.

Genel olarak işletmelerin etik sorumlulukları; işletmelerin çeşitli paydaşlarına karşı değişik düzeylerde çeşitli sorumlulukları vardır. İşletmelerin sorumlu olduğu bu

⁴² Demir, Hulusi. ve Songür Neşe, "Sosyal Sorumluluk ve İş Ahlakı", Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (C. 2, S. 3, 1999, s. 162-166)

gruplar genel olarak işletme içindeki gruplar ve işletme dışındaki gruplar olarak iki ana grupta değerlendirilmekte işletme dışı grupta Hükümet, işletmedeki gruplar, çevre, tüketiciler, hissedarlar ve şirket çalışanları olarak sınıflandırılabilir.

İşletmelerdeki sosyal sorumluluk konuları; genel olarak başlıklar halinde baktığımızda işletmenin sosyal sorumluluklarını şöyle sıralamak mümkün,

- 1- İşletmenin devlete sorumlulukları
- 2- İşletmenin yerel topluma sorumlulukları
- 3- İşletmenin topluma sorumlulukları
- 4- İşletmenin çevreye sorumlulukları
- 5- İşletmenin pay sahiplerine sorumlulukları
- 6- İşletmenin müşterilere sorumlulukları
- 7- İşletmenin çalışanlara sorumlulukları
- 8- İşletmenin tedarikçilere sorumlulukları
- 9- İşletmenin rakiplere sorumlulukları

Sosyal sorumluluğun kuruma faydaları olarak saygınlığın artması, marka bilinirliğinin artması, satışların artması, müşteri memnuniyetinin artışı, verimlilik ve kalitede artış, nitelikli çalışanların kurum bünyesine çekme, kısa vadede olmasa bile maliyetlerde azalma sayılabilir.⁴³

⁴³ Aktaş, Mert. 'Kurumsal Yönetişimin Anonim Şirketlerde Araştırılması' (Yüksek Lisans Tezi) Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016

4.1.6.1 Sosyal Sorumluluk Ve Citizens Bank of Canada Örneği

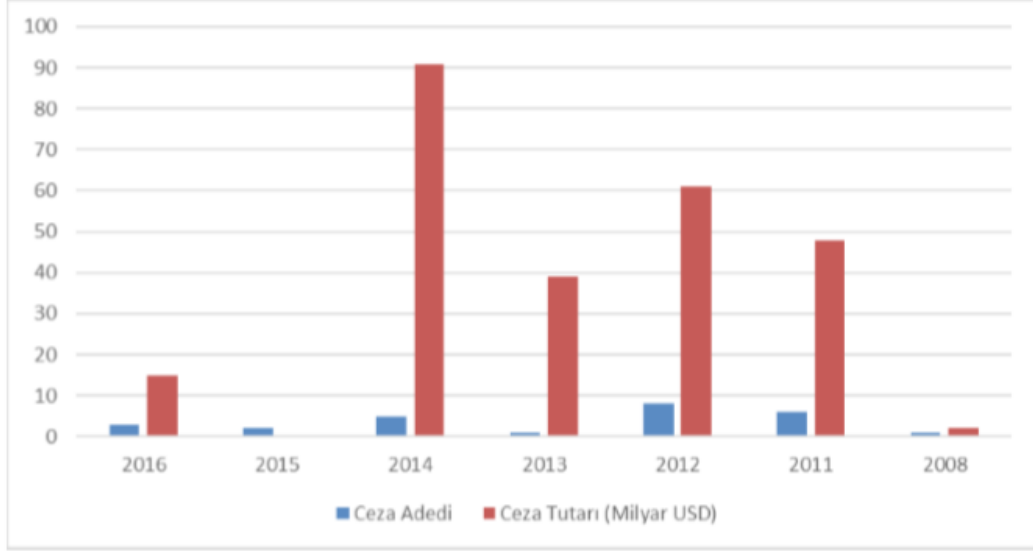
Bankalar hizmet kuruluşlarıdır, hizmet üretirler, mamul üreten kuruluşlar kadar çevreye zararlı atık üretmeleri, insan sağlığına zararlı maddeler üretmeleri kural olarak pek söz konusu değildir. Öte yandan çevreye ve insan ve hayvan sağlığına zararlı mamulleri üreten firmalar bankaların müşteriisi veya mal hizmet sağlayıcıısıdır. Onlardan hizmet veya ürün alır veya hizmet sağlarlar.

Citizens Bank of Canada'nın etik politikalarındaki farklılık da işte burada ortaya çıkmaktadır. Banka sosyal gelişmeye amaçlayan kâr amacı gütmeyen sivil toplum kuruluşları ile görüşerek oluşturduğu etik politikalarında pozitif sosyal değişikliğe yol açacak çalışma prensipleri koymuştur. Citizens Bank of Canada'nın üst yöneticisi Linda Crompton müşterilerinin %74'ünün bankalarının bir etik politikasının olmasını istediğini, kendilerinin onları dinlediğini ve hesap verilebilirlik açısından yeni bir standart ortaya koyduklarını söylüyor.

Citizens Bank of Canada'nın tavrı yeni bir tavrı. Banka yalnızca kendi yaptıklarından değil, bir nevi müşterileri ve mal ve hizmet sağlayıcılarının yaptıklarından da sorumlu olduğu felsefesi ile hareket ediyor. Çevreye ve topluma zararlı faaliyet içinde olan firma ve mal hizmet sağlayıcılarla iş ilişkisine girmemeyi, bu kuruluşlara yatırım yapmamayı ve onları finanse etmemeyi taahhüt ederek kanımızca bankaların sosyal sorumluluğunda yeni ve olumlu bir bakış açısı getirmektedir.⁴⁴

⁴⁴ Bank Of Canada, (<https://www.bankofcanada.ca/wp-content/uploads/2018/07/code-business-conduct-ethics.pdf>) (erişim: 11.09.2018)

Tablo 3. Dünyadaki Bankaların Yıllara Göre Ceza Adet ve Tutarları

Kaynak: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/295250>

4.2 İnsan Kaynakları Temelli Etik Sorunlar

İşe alım aşamasından başlayan torpil, kayırma, dini, siyasi düşünceler, yaş, etnik köken, cinsiyet gibi ayrımcılıklar, terfi ve eğitimlerde fırsat eşitliğinin sağlanmaması, çalışanlara adil bir ücretin verilmemesi, iş yeri, güvenliği ve sağlık koşullarının sağlanmaması, küçülme ve birleşme nedeniyle gerçekleştirilen işten çıkarmalar, sadakat ile ilgili sorunlar insan kaynakları temelli etik sorunların başında gelmektedir.

Avrupa sosyal haklar komitesi dava hukuku özeti belgesine göre çalışma, güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları, adil çalışma koşulları, örgütlenme, adil ücret, genç insanların korunması, toplu pazarlık, çocuk hakları, analığa ilişkin haklar ve kadınların çalışma koşulları, mesleki eğitim ve rehberlikten yararlanma, sağlık korunması, sosyal güvence hakkı, sosyal ve tıbbi yardım ve refah hizmetlerinde yararlanma fiziksel ya da zihinsel özürlülerin mesleki eğitim rehabilitasyon ve topluma uyumu, göçmen işçilerin korunma ve yardım görme hakkı, anne ve çocukların sosyal ve ekonomik korunma hakkı, gibi konular şartla düzenleme altına alınmıştır.

Avrupa Birliği mevzuatında firmaların çalışanlara karşı sorumluluklarını standartlaştırmak amacıyla 1991 tarihli Maastricht anlaşmasında yarı zamanlı ve tam zamanlı çalışanların haklarının belirlenmesi ve ikisi arasında adaletsizliklerin giderilmesi, çalışma saatleri ve dinlenme zamanları, işçilerin firmalara finansal katılımları, eşit işe eşit ücret çalışan kadınların hamilelik süresi içinde haklarının korunması konuları düzenlenmiştir.⁴⁵

4.2.1 Adil Ücret

Çalışanlar için ücret emeklerinin karşılığıdır, işletmeler için ücret maliyet unsurudur. Bankacılık sektörü özeline baktığımızda çalışanların ücretleri en önemli maliyet kalemlerinden biridir. Bu nedenle hem çalışanları memnun edecek hem de işletmenin kârlılığını ve varlığını sürdürmesini sağlayacak bir denge noktasının bulunması büyük önem taşımaktadır.

Adil ücret kriterleri şunlardır;

- Yasaların koruduğu minimum ücret
- İşin mahiyeti ve zorluğu,
- Ücretin dengeli dağılımı,
- İşletme kapasitesi
- Toplu sözleşme esasları
- Kıdem

Yasal olarak belirlenmiş asgari ücretin altında bir ücretin uygulanması, yüksek nitelik ve mesleki standartlar isteyen işlerde bunun karşılığının ödenmemesi, dini farklılıklar ve cinsiyet farklılığından kaynaklı ayrımcılıklar yapılması adil ücreti sorgulanabilir hâle getirmektedir.

⁴⁵ Polat, Öner. 'Katılım Bankacılığı Ve Etik (Albaraka Türk Örneği)' (Yüksek Lisans Projesi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013)

Özellikle bankacılık sektöründe yazılı olmasa da çalışanlara yapılan' kâr payı ödemeleri ve genellikle üst yönetim için geçerli olan jestiyon ödemelerinde adil ücret kapsamında yapılması gereken ödemeler olarak değerlendirilmelidir.

Bölgedeki ortalama yaşam maliyeti de adil bir ücretin belirlenmesi açısından dikkate alınması gereken bir unsurdur. Bankacılık özelinde düşünürsek, kira, ulaşım gibi temel gereksinimlerin ederlerinin yüksek olduğu İstanbul'daki bir şube müdürü ile yaşama maliyetinin daha düşük olduğu bir ildeki şube müdürünün ücretinin diğer şartlar aynı kalmak kaydıyla aynı olması etik olmayacaktır. Burada temel yaklaşım, ücretlerde yaratılan farklılaşma ile eşit satın alma gücünün sağlanmasıdır.⁴⁶

4.2.2 Güvenli Ve Sağlıklı Çalışma Ortamı

İşletmelerin iş sağlığı ve güvenliğinin sağlandığı bir çalışma ortamı yaratması temel sorumluluklarından bir tanesidir. İş kazası ve mesleğe dayalı hastalıkların mavi yakalıların işyerleri için daha yaygın tehditler iken bankacılık gibi beyaz yakalılarının çalıştığı sektörlerde iş kazaları ve meslek hastalıklarından çok psikolojik sorunların ve psikosomatik hastalıkların daha büyük önem taşıdığını söylemek olanaklıdır. Yine, fazla çalışma bankalar için bu bağlamda ele alınacak sorunlar arasındadır.

Sektörde çalışanların eğitim düzeylerinin yüksek olması, çoğu ailede her iki eşin de kariyer sahibi olması çalışanların istek ve tercihlerini değiştirmiştir. Bankacılık sektöründe çalışanlar artık çok uzun çalışma saatleri, cumartesi, pazar çalışmaları yerine zamanlarını geri almak istegindedirler. Çocukta yaparım, kariyerde yaparım anlayışı iş yerinde çocuk bakımevi, iyi sağlık sigortası şartları, uzun doğum izinleri, daha esnek çalışma saatleri, niteliği itibarıyla uygun olan işler için ise evden çalışma gibi talepleri getirmektedir.

⁴⁶ Polat, Öner. 'Katılım Bankacılığı Ve Etik (Albaraka Türk Örneği)' (Yüksek Lisans Projesi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013) s.s. 7-9

Güvenlikle ilgili olarak ses getirmek amacıyla zaman zaman bankalara yönelebilen terör tehdidinin, özellikle yabancı sermayeli bankalara yönelik girişimleri, bankacılık açısından bir güvenlik tehdidi olarak üzerinde durulması gereken bir husus olarak not etmekte fayda vardır.

4.2.3 Ayrımcılık Ve Fırsat Eşitliği

Ayrımcılık genel olarak çalışanlar için din, mezhep, ırk, dil, cinsiyet, mezun olduğu okul gibi ölçütler dikkate alınarak farklı uygulamalar yapılmasını ifade eder. İşe alım sırasında tüm adayların eşit şekilde aynı kriterlerle değerlendirilmemesi fırsat eşitliğini bozar.

İşe almada torpil, kayırma, belirli siyasi, dini fikirlerdeki kişileri tercih etmek, hemşericilik, cinsiyet, yaş ve kendi okulundan mezun olanları tercih etmek yaygın olarak karşılaşılan etik dışı işe alım uygulamalarıdır. Dünyada ve özellikle Amerika'da yaygın olarak rastlanan etnik ayrımcılık ülkemizde kanımızca yok denecek kadar azdır.

Uzun yıllar Türk bankacılığında Banka Teftiş kurallarına bayan müfettiş alınmamış veya çok sınırlı kalmıştır. 1980'li yıllara kadar süren bu durum, temelde farklı şehirlerdeki zor ulaşım ve konaklama koşullarına bağlanmaktadır.

Bazı bankaların Teftiş Kumulu giriş sınavı ilanlarında, cinsiyet şartı konulmamakla birlikte kadınlara ilişkin Özel bir açıklama yapılmaksızın başvuranların askerliğini yapmış olması gerektiğinin belirtilmesi ve ilanlarda yalnız erkek müfettişleri gösteren resimlerin kullanılması yoluyla erkeklerin tercih edileceği bir nevi ihsas ettirilmiştir. Bu durum açık olmasa da gizli bir ayrımcılığın hâlâ devam ettiği şeklinde yorumlanabilir.

Bankacılık sektöründe kadınlar özellikle doğum yapmaları nedeniyle kariyerlerinde kesintilere uğramaktadırlar, yine işten çıkarmalarda hamile olanlar uzun süre gelemeyip işleri aksatacağı varsayımıyla işten çıkarmalarda tercih edilmektedirler.

Öte yandan yasalarımız evlenen kadına yasal haklarını alarak işten ayrılma imkânı tanımakta olup, erkeklere tanımayan bu hak nedeni ile kadınlar lehine ayrımcılık söz konusu olmaktadır.

Yine zorunlu askerlik hizmeti nedeniyle erkekler askerlik görevini yapmak için işten ayrılmak zorunda kalmakta ve bu nedenle mesleki kariyerleri kesintiye uğramakta, eşit düzeyde bir kadın ilerleme açısından avantajlı duruma geçmektedir. Tabii bu bahsettiğimiz ayrımcılık iş yerleri tarafından uygulanan bir ayrımcılık değildir. Ancak, askerliğini yapmamış olanların belirli işlere kabul edilmemesi bu kapsamda iş yerleri tarafından yapılan bir ayrımcılık örneği olarak verilebilir.

Ülkemizde zorunlu çalıştırma yükümlülükleri olumlu ayrımcılık olarak görülebilir, yasadan kaynaklanan bu ayrımcılıkta iş bulma açısından avantajlı konumda olduğu düşünülen gruplar lehine çalıştırma yükümlülükleri getirilmektedir. Eski hükümlülerin çalıştırılması olumlu ayrımcılık bağlamında sosyal sorumluluk çerçevesinde değerlendirilebilir.

Daha sağlıklı ve etik ilkelere uygun bir işe alım işlevi için öncelikle açık net görev tanımlarının ve her bir görev için istenen niteliklerin yazılı olarak belirlenmesi gerekir, Türk bankacılığının şu an içinde bulunduğu gelişme sürecinde bankacılığın hemen her uzmanlık alanı, her iş grubu için Sertifikasyon uygulamasının başlamış olması olumlu bir gelişme olup, sertifikasyonların aranması etik dışı işe alım uygulamalarını azaltacak bir unsurdur. Öte yandan iş tanımı için önemli olmayan kişisel özelliklerin sorulmaması yine bu bilgiler nedeniyle ayrımcılığı engelleyecektir.⁴⁷

4.2.4 Taciz Ve Cinsel Taciz

Taciz genel olarak çalışanların diğer çalışanlar, yöneticiler veya sistem tarafından rahatsız edilmesi olarak tanımlanabilir.

⁴⁷ Polat, Öner. 'Katılım Bankacılığı Ve Etik (Albaraka Türk Örneği)' (Yüksek Lisans Projesi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013)

İstenmeyen yaklaşımlar, konuşma ve dokunma eylem ve tutumları cinsel taciz kapsamında değerlendirilir. Rahatsız edici boyutta cinsel içerikli konuşmalar, pornografik yayınları çalışanların görebileceği durumda açıkça okumak, ya da görünür bir alanda bırakmak, sabit ve rahatsız edici bakışlar, şantajlar ve uygunsuz teklifler cinsel tacizin kapsamı içinde değerlendirilmektedir.

Cinsel taciz çok yönlü bir olaydır. Bir yandan hukuksal olarak değerlendirilebilir, bu durumda kişilik hakkının ihlali ve çalışma hakkının ihlalinden söz edebiliriz. Öte yandan ayrımcılığın bir olarak da değerlendirilebilir, bu anlamda kişilerin cinsiyeti ya da cinsel tercihleri nedeniyle ayrıma tabi tutulması söz konusu olmaktadır. Bir diğer yönü ile de cinsel taciz işveren veya yöneticiler tarafından çalışanlara yöneltildiğinde yetkinin kötüye kullanılması olarak değerlendirilebilir. Tüm bu yönleri ile cinsel taciz çalışanların hem hukuki haklarını hem de fiziki ve psikolojik bütünlükleri ile verimliliklerine ve güvenli ve huzurlu verimli bir iş yeri oluşturulmasına karşı bir tehlikedir.

Konuyla ilgili yazında cinsel tacizin genellikle kadınlara yönelik olduğu fikri ağırlık taşımaktadır. *Başar Baypunar* aktarma yaptığı bir araştırma sonuçlarına göre; tacizin kurbanlarının çoğu zaman kadınlar olduğunu cinsel tacizin, fiziksel görünüşü, yaşı, medeni durumu veya mesleki konumuna bakılmaksızın tüm kadınları etkilediğini, incelemelerin risk düzeyi yüksek olanları ise bekâr olan 30 yaşın altında ki kadınlar, ayrı yaşayan veya boşanmış kadınların olduğunu ortaya koyduğunu belirtmektedir. Yine aynı çalışmada cinsel tacizin kadınların yanı sıra erkekleri de etkilediği, erkeklerin de cinsel tacize kurban olduğu görülmüştür. Ancak kadınların erkeklere göre çok daha hassas olduğu belirtilmektedir.

Cinsel taciz, kadın olan yönetici ve denetçilerin otoritesini zayıflatmanın bir aracı olarak da kullanılabilir. ⁴⁸

⁴⁸ Polat, Öner. 'Katılım Bankacılığı Ve Etik (Albaraka Türk Örneği)' (Yüksek Lisans Projesi, Fatih - Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013) s.s. 7-10

4.2.5 Sadakat

Sadakat içten bir bağlılığı ifade eder. İşletmenin kendisine sağladıkları karşılık olarak çalışanların da işletmeye karşı sorumlulukları vardır. İşçi-işveren ilişkisi, karı koca, ana baba ile ocuk, toplum vatandaş ilişkisi gibi diğer bazı ilişkilere benzer olarak bağlılık, vefa, adanmişlık gibi özel bir beklenti yaratmaktadır. Sadakatin önemli bir unsuru da yakın ilişkimiz nedeniyle öğrendiğimiz sırları saklamayı bilmektir.

Sadakatin sınırlarının nerede başlayıp nerede bittiği önem taşımaktadır. Sadakat bir boyutuyla çalışanların özel hayatını kısıtlayacak boyutta olmamalı, ihbar ve bildirim açısından baktığımızda ise hukuki kurallara kesin aykırılıkları ve ciddi kamu zararını gizlemeyi ierememelidir. Örneğin bir bankanın çalışanlarını bankasının kredi kartım kullanması konusunda zorlaması, banka işleriyle ilgili kamu kuruşlarına rüşvet vermesini, önermesi, banka mevduatını kayıt dışı tutmasını, resmi raporlarda gerçeğe aykırı bildirimlerde bulunmasını istemesi sadakat sınırlarının dışında kalmaktadır. Kurumlar sadakat adı altında çalışanlardan etik prensipleri iğnemesini istememelidir.

4.2.6 Banka Sırrı

Bankada yapılan her türlü işlem, bunlara ilişkin bilgi belgelerle, geleceğe yönelik her türlü iş, çalışma planları banka sırrı olarak tanımlanabilir. Örneğin bankanın şubelerinin mevduat durumu, hedefleri, mevduat/yatırım politikaları, risk pozisyonları bankanın i işlemleri ile ilgili bilgiler, şifreler, yetkili makamların banka hakkındaki raporları, bankanın mali durumu gibi hususlar bunun tipik örnekleridir.

Sır konusundaki temel yasal düzenlemeler 19.10.2005 tarih 5411 sayılı bankacılık kanununda yapılmıştır. Bu kanun sırrı banka sırrı ve müşteri sırrı olmak üzere iki ayrı kavram ile açıklamıştır. Sır kapsamında ayrıntılı açıklamalar Müşteri Sırrı kavramını başlığı altında müşteri ilişkilerinden kaynaklanan etik sorunlar bölümünde açıklandığından tekrara yer vermemek açısından bu bölümde yalnızca banka sırrı kavramından bahsedilecektir.

Banka sırrının açıklanması Bankanın Yönetim Kurulunun yetkisindedir, yetkilendirilmiş genel müdürlük aracılığı ile bankanın sır niteliğinde sayılan bilgileri bilgi verme kapsamında açıklanabilir. Bu yetki verme yazılı olmalıdır.⁴⁹

4.2.7 Özel Hayatın Gizliliği

Çalışanların iş başvuru aşamasında verdiği kişisel bilgiler, işe giriş aşamasında veya sonra katıldıkları kişilik veya benzeri ölçümleme testleri ya da sağlıkları ile ilgili verdikleri bilgiler veya yaptırdıkları testlerin özel hayatı ihlal eder nitelikte olmaması ve bunların titizlikle korunması gerekir.

İş tanımıyla ilgili olmadığı durumlarda yaş, cinsiyet, medeni durum, boy, kilo çocuk sayısı, şirket içinde tanıdığı olan kişiler, askerlik, hamilelik, gibi durumların sorulması birçok ülkede etik açıdan tartışma taşıyan konular.

Kişilerin haberleşme gizliliği özel hayatın gizliliğinin temel unsurlarındandır, posta, telefon ve e posta haberleşmelerinin gizliliğinin ihlal edilmemesi gerekir. Bu bağlamda bazı bankalarda rastlanan üst düzey yöneticilere sağlanan teknik olarak bankanın tüm telefonlarını istediği zaman dinleyebilme imkânını sağlayan teknik donanımların kurulması etik dışı bir uygulamadır.

Kişilerin kurum tarafından sağlanan e-posta kutuları da bu kapsamda gizlilik kapsamında incelemeye kapalı olmalıdır. Bu e-posta imkânının kurum tarafından sağlanması kuruma böyle bir hak vermeyeceği doğaldır. Ancak burada herhangi bir yolsuzluk veya suiistimali ortaya çıkarmak amacıyla bu kapsamda yapılacak incelemeleri ayırık tutmak gerekeceği kanısındayız.⁵⁰

⁴⁹ Polat, Öner. 'Katılım Bankacılığı Ve Etik (Albaraka Türk Örneği)' (Yüksek Lisans Projesi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013) s.s. 7-11

⁵⁰ Bayraktaroğlu, Serkan. E. Yılmaz, Sevdije. İnsan Kaynakları Yönetiminde İş Etiği Uygulamaları ile Örgütsel Performans Arasındaki İlişki: Fortune Türkiye En Büyük 500 Şirket Örneği, <https://isahlakidergisi.com/wp-content/uploads/2014/06/sayi-10-yilmaz-tr.pdf> (Erişim 25.07.2018)

4.2.8 Sorun Bildirme/İhbar

Sorun bildirme bir işletmede iş etiğine uygun olmayan uygulamaların çalışanlarca işletme yönetimine bildirilmesini ve sorun çözülmüyorsa nihai olarak kamuoyuna ve yasal mercilere bildirilmesini yani şirketin diğer çalışanlarının etik dışı uygulamalarının şirkete ve ikinci boyutu olarak da şirketin etik dışı uygulamalarının kamuoyuna ve yasal mercilere bildirilmesi hâlini ifade eder.

İşletmeler sorun bildirme hatlarını destekleyerek kurum içi etik uygulamaları da bir boyutu ile denetlemiş olurlar, Ombudsman uygulamaları, bildirim hatları ve haklı bildirimlerin yapanların korunması ve desteklenmesi bu konuda kurum oluşturulması, bu eylemin gammazlamaktan farkının açık ve net olarak kurum kültüründe yerleşmiş olması kurumdaki etik uygulamaları iyileştirir. Bu sistemler şirket içinde kurulabileceği gibi şirket dışında da kurulabilir.

Şirket içerisinde oluşturulan şikâyet mekanizmalarının gizliliğinin sağlanamaması ve sistemin iyileştirilmesi yerine çalışanların aleyhine kullanılması bu sistemin başlıca sorunlarıdır.

Ralph Nader'in yaptığı araştırmaya göre çalışanlar sadakatten vazgeçerek ihbara başvurmasının nedenleri şunlar olarak gösterilmektedir.

- Ayıplı mal satışının yapılması,
- Fonların çıkar amacı ile yönetici kadrosu tarafından kullanılması,
- Zehirli atıkların endüstriyel zararı,
- Şirketin yasadışı eylemlere destek vermesi
- Emeklilik için oluşturulan fonların kullanılması,
- İşçilerin arasında cinsiyet, yaş, etnik köken farklılığından dolayı ayırımının yapılması,
- Zarar verdiği bilinen bir ürünün reklamının yapılması,

- Son kullanma tarihi geçmiş veya bozulmuş gıda satımı,
- Yasaların ve kanunun ihlali,
- Rüşvet,
- Mesleğin güvenilirliği açısından gerekli bilgilerin saklanması,

Kamuoyuna veya yasal mercilere ihbarın hayata geçirilmesi için şirket içi yolların tüketilmiş olması genel kabul gören bir görüştür.⁵¹

Kamuoyuna ve yasal mercilere bildirimde temel tartışma konusu sadakat kavramının sınırlarının belirlenmesinde yatmaktadır. Çalışanlar kuruma sadakatle bağlı olmalıdır, ama bu sadakatin sınırı nedir, Bildirimde sadakatin sınırı kurallara kesin aykırılık ve ciddi kamu zararı olarak çizmek mümkündür.

4.2.9 Küçülme, Birleşme ve İşten Çıkarmalar

Bankalar kriz dönemlerinde ya da çeşitli stratejik hedefleri doğrultusunda çalışanları işten çıkararak küçülmeyi tercih edebilmektedir. Yine, küreselleşen dünyada ve özellikle bankacılık kesiminde çoğalan birleşmeler de birleşen bankaların çalışanlarından bir kısmının işten çıkarılmasına veya iş pozisyonlarının değişmesine neden olmaktadır.

Küçülme ve birleşmede bu küçülmenin veya birleşme sırasında gerçekleştirilecek işten çıkarmaların hangi ölçütlere göre yapılacağı ve bu şekilde işini kaybeden kişilere başka bir işe yerleştirilmeleri konusunda yapılacak yardımlar en önemli etik konulardır.

Küçülmede en önemli husus işten çıkarmalara objektif kriterlere göre karar verilmesi ve adalet duygusunun zedelenmemesidir. Ayrıca ayrılanların her türlü finansal haklarının hemen ve tamamen ödenmesi önemlidir. Ayrılacakların psikolojik açıdan zarar

⁵¹ Balkan, Bülent. Etik Kültürün Kurumlarda Geliştirilmesinde İş Etiği Ve Kamu Etiği İlişkisi, Teknik Rapor, Ankara, 2017

görmemesi için mümkün olan önlemleri de almak işletmelerin sorumluluğu kapsamındadır.

Küçülme ve birleşme sonucu yaşanan ayrımlar özellikle iyi yönetilemezse gidenler kadar kalanların da kendilerini mutsuz ve güvensiz hissetmelerine neden olacak bir durumdur. Adil olmayan işten çıkarmalar veya çalışanların haklarının ödenmemesi veya psikolojik olarak gördüğü zararlar kalanlarda suçluluk, üzülmeye, benzer olayın kendi başına da gelebileceğinden kaynaklanan güvensizlik duygusu gibi iş yaşamına zarar veren duyguları harekete geçirebilmektedir.⁵²

Küçülme sırasında karar verme konumunda olanların firmaların çalışanlara karşı sorumluluğu açısından dikkat etmeleri gereken hususlar şunlardır.⁵³

Empati: Küçülme kararında karar sürecine katılmayanların durumu, onların ne gibi sorunlarla karşılaşabilecekleri karar vericiler tarafından hissedilmeye çalışılmalıdır.

Sabır; Küçülme kararı aceleye getirilmemeli uzun dönemli amaçlar hesaba katılmalıdır.

Tutarlılık; Küçülme kararı işletmenin mevcut değerleri ve örgüt kültürü uyum içinde olmalıdır.

Cesaret; bazılarını mutsuz etse bile firma için doğru olan cesaretle ortaya konmalıdır, aksi durumda firmada çalışan herkes işini kaybetme riski ile karşı karşıya kalacaktır.⁵⁴

⁵² Balkan, Bülent. Etik Kültürün Kurumlarda Geliştirilmesinde İş Etiği Ve Kamu Etiği İlişkisi, Teknik Rapor, Ankara, 2017 s.s. 50

⁵³ Süslüoğlu, Mehmet. Küçülmeye Giden İşletmelerde İşten Çıkarmalar Sonucu Kalanlar Üzerinde Görülen Geri Kalanlar Sendromu, Olay Yeri İnceleme Dergisi, Şubat 2013 <http://mehmetusluoglu.blogspot.com/2013/02/kuculmeye-giden-isletmelerde-isten.html> (Erişim 23.08.2018)

⁵⁴ Polat, Öner. 'Katılım Bankacılığı Ve Etik (Albaraka Türk Örneği)' (Yüksek Lisans Projesi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013), s.s. 11

4.3 Çıkar Çatışmasından Kaynaklanan Etik Sorunlar

İşletmelerde ve özelde bankalarda yaşanan birçok etik sorunu kökeninde çıkar çatışması yatmaktadır. Çıkar çatışmasının bireyin kendi çıkarı doğrultusunda sahip olduğu etik değer ile toplumun değerleri arasındaki farklılık olarak tanımlayabiliriz. Bireylerin sahip olduğu etik değer ile işletmenin veya topluma ait etik değerleri arasında çıkan çatışma bireyleri etik ikileme düşürür, bir diğer deyişle kendi çıkarları ile işletmenin ya da toplumun ya da diğer gruplarının çıkarları arasında seçim yapma zorunluluğunda bırakır.

Değerler sürekli değişim içindedir. Kişisel değerlerde, örgütsel değerlerde bir değişim söz konusudur, ayrıca sektöründe kendine ait bir kültürü vardır. Bu nedenle yasal düzenlemeler, bireysel değerler, örgütsel değerler, profesyonel değerler arasında sık sık çatışmalar yaşanmaktadır.⁵⁵

Çıkar çalışmasına göre etik sorunları üç boyutta inceleyebiliriz;

Birincisi kişisel örgütsel düzeyde yaşanan etik sorunlardır. Burada kişinin sahip olduğu etik değer ile örgüt içindeki başka kişilerin etik değerleri arasında yer alan farklılıktan bahsedebiliriz. Örneğin çalışan şirketin ürettiği ürün veya hizmetin reklamının popüler magazin dergisinde yayınlanmasına değerleri açısından karşı çıkabilir, ancak işletme politikası bunu gerektirebilir.

İş güvenliği, özel hayatın gizliliği gibi konular da işletme ile bireyleri karşı karşıya getiren çıkar çatışması konularıdır.

İkinci boyut kişisel-toplumsal düzeyde çıkar çatışmalarıdır, burada kişinin değerleri ile toplumun değerleri arasında farklılık ortaya çıkmaktadır. Toplum değerler sistemine karşı gelen bu kişiler toplum dışına itilebileceği gibi gerektiği durumlarda kanunlar nezdinde suçlanarak hapis cezası alabilirler.⁵⁶

⁵⁵ Doğan, Nilhun. İş Etiği ve İşletmelerde Etik Çöküş, T.Y, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/289383> (Erişim 29.07.2018)

⁵⁶ Balkan, Bülent. Etik Kültürün Kurumlarda Geliştirilmesinde İş Etiği Ve Kamu Etiği İlişkisi, Teknik Rapor, Ankara, 2017

4.3.1 Zimmet

Zimmet esasen bir memur suçu olup, özel sektörde bu suçun karşılığı emniyeti suiistimaldir, Ancak Bankacılık kanunu bankalara karşı işlenen bu suçu kamu görevlisi tarafında işlenmemiş olmasına rağmen zimmet olarak tanımlanmaktadır.

4.3.2 Rüşvet

Esas itibari ile bir memur suçu olan rüşvet, bankacılık sektöründe karşımıza daha çok kurumun işlemlerini yerine getirilmesi için kamu görevlilerine haksız menfaat sağlanması olarak karşımıza çıkar. Teknik anlamı ile olmasa bile kurum çalışanlarının kendi şahsi çıkarları için görevlerini ve yetkilerini kötüye kullanarak başkaları lehine işlem yapması da rüşvet kavramı içinde değerlendirilir.

Rüşvet pratikte iki ayrı biçimde karşımıza çıkmaktadır, birinci hali ile rüşvet kişi ya da kurumlarca hakkı olan bir şeyi elde etmek için verilen rüşvet biçimindedir. Bu durumda yasalara göre yapılması gereken bir işlem aşırı bürokratik uygulamalar, iş yükünü bahane ederek gerçekleştirilen fiili geciktirmeler, gibi uygulamalarla geciktirmekte sürüncemede bırakılmakta, bu durumda hakkını almak isteyen kişi veya kurum yasa dışı bir ödemeye yönlendirilmektedir. İkinci boyutu ile rüşvet gerçekte hakkı olmayan bir durumu sağlamak amacıyla verilen rüşvettir.⁵⁷

Hakkını almak amacıyla verilen rüşvette başkasının hakkını ihlal etme yok iken, hakkı olmayan bir şeyi elde etme amacıyla verilen rüşvette ise kamunun ya da bir başkasının hakkını ihlal etme olgusu da vardır.

⁵⁷ Vakıf Bank, <https://www.vakifbank.com.tr/rusvet-ve-yolsuzlugun-onlenmesi-politikasi.aspx?pageID=1030> (Erişim 12.09.2019)

Rüşvet pratikte iki ayrı biçimde karşımıza çıkmaktadır, birinci hali ile rüşvet kişi ya da kurumlarca hakkı olan bir şeyi elde etmek için verilen rüşvet biçimindedir. İkinci boyutu ile rüşvet gerçekte hakkı olmayan bir durumu sağlamak amacıyla verilen rüşvettir.

Örneğin, bir bankanın kendisi hakkında olumsuz yaptırımlara neden olabilecek bir denetim raporunun değiştirilmesi için bir bankalar yeminli murakıbına para verme, yakınlarını işe alma veya kendisini üst düzey bir görev ile bankada istihdam etme gibi çeşitli yöntemlerle yazmakta olduğu murakıp raporunu gerçeğe aykırı şekilde olumlu olarak yazılmasını sağlaması hakkı olmayan bir şeyi elde etme amacıyla verilen rüşvete bir örnektir. Öte yandan, yasal şartlara tamamen uygun, tüm belgeleri tamam olan bir şube açılış işlemi için çeşitli mercilerden alınması gereken onay ya da belgeleri yasal hiçbir engel olmamasına karşın geciktiren memurların engellenmesini önlemek için hediye, bağış gibi adlar altında olsa da verilen ödemeler ise hakkını elde etmek amacıyla verilen rüşvet türüne bir örnektir.

Çok uluslu şirketlerin rüşvet karşısında tutumları da incelemeye değer niteliktedir. Kendi ülkelerinde ya da bazı ülkelerde hiç rüşvet vermeyen bazı çok uluslu şirketler, diğer ülkelerde bunu normal bir davranış olarak görmekte ve rüşvet verebilmektedir.

Çok uluslu şirketler ilişkin bu belirlemeye karşın öte yandan birçok çok şirketin ana şirket politikalarını titizlikle uyguladıklarını, rüşvet konusunda da ana şirket politikası doğrultusunda rüşvete karşı yaklaşımlarını muhafaza ettiklerini belirtmek de gerekir.⁵⁸

4.3.2.1 TESEV'in Türkiye'de Yolsuzluğun Nedenleri ve Önlenmesine İlişkin

Öneriler Çalışmasının ve Türkiye'de Yolsuzluk Araştırması Çalışmasının Bulguları

TESEV 'in iş dünyası gözünden Türkiye'de Yolsuzluğun nedenleri ve önlenmesine ilişkin öneriler adlı çalışması Türkiye'deki yolsuzluk sıklığı, tipleri, etkileri ve çözüm

⁵⁸ Albaraka Türk Katılım Bankası (<https://www.albaraka.com.tr/rusvet-ve-yolsuzlukla-mucadele-politikasi.aspx>)

yolları konusunda derli toplu bilgiler veren bir kaynak olup bu çalışmanın bulguları aşağıda kısaca aktarılmaktadır.

İş dünyasını kamu kurumlarına güven derecesi son derece düşüktür. Çalışma hayatı kamu kurumlarının çoğunluğunda yolsuzluk ve rüşvetin yaygın olduğu, kurumların adil ve eşitlikçi davranmaktan uzak hareket ettikleri ve işe alımdan teşviklere kadar uzanan bir dizi kararda kayırmacılık yaptıkları görüşündedir.

Büyük şirketlerin bürokrasi ile ilişkilerinde daha küçük ölçekli aracı şirketlerden yararlandıkları görülmektedir. Kural dışı ödemeyi aracı küçük şirket yapmakta büyük şirket ise kendini bu ilişki dışında tutmuş olmaktadır.

Bazı büyük şirketlerce kamu kurumları kişisel olarak değil bir bütün olarak kurumsal gereksinimlerini karşılamakta buna karşı kurum aldığı hizmetin bedelini yüksek tutmaktadır. İki tarafta bu ilişkiyi bürokratik engellerin aşılması olarak görmekte ve meşru bulmaktadır.

Bürokratik ayrıntı ve engellerden firmalar ciddi ölçüde şikayetçi olup, bunun özel olarak kendilerinden para almak için yapıldığı kanaatindedir.

İş dünyasının yarıya yakını kendilerine sorulan hipotetik senaryolarda rüşvet vermeyi seçerek bir anlamda yolsuzluğu içselleştirmiş olduklarını göstermişlerdir. Araştırmaya göre bu içselleştirme, ‘‘ herkes rüşvet veriyor’’ , ‘‘rüşvetsiz iş görülmüyor’’, ‘‘ rüşvet vermezsek hakkımız çiğnenebilir’’ gibi yargılara dayanmaktadır.

İş dünyası yolsuzluğu en büyük ikinci sorun olarak algılamaktadır. Firma yöneticileri küçük tutarlı rüşvet sorununu pek önemsememekte asıl sorun olarak büyük yolsuzlukları görmektedir.

İş dünyası gerek içinde bulunduğu iş alanında gerek Türkiye ekonomisinin genelinde yolsuzlukların ciddi maliyetler getirdiğini firmaların uluslararası arenada

rekabet gücünü azalttığını, yolsuzlukların varlığından ötürü yabancı sermayenin yurda gelme konusunda isteksiz olduğunu düşünmektedir.

TESEV 2001 yılında ‘‘Türkiye’de Yolsuzluk ‘’ araştırması adı altında gerçekleştirdiği çalışma sonucunda *Hane Halkı Gözünden Türkiye’de Yolsuzluğun Nedenleri ve Önlenmesine İlişkin Öneriler* adı altında kitaplaştırılmış olup söz konusu çalışmada yolsuzluk konusu ile ilgili çalışmamız açısından önemli olan bulgular aşağıda özetlenmiştir.

Yolsuzluk ve rüşvet ülkenin en önemli üçüncü sorunu olarak görülmektedir. Enflasyon, % 34 ile birinci, işsizlik, % 26 ile ikinci, rüşvet ve yolsuzluk % 14 ile üçüncü, eğitim % 8 ile dördüncüdür. Bu sorunları, PKK/güneydoğu sorunu % 6, demokrasi fikir özgürlüğü % 5; sağlık/sosyal güvenlik % 3, ahlaki yozlaşma % 3 ile takip etmektedir.

İhalelerde şirketlere eşit davranıldığını düşünenler % 15 düzeyinde olup düşük çıkmaktadır.

Görüşülenlerin % 18'inin kişisel deneyimlerinde kamu görevlilerine hediye ya da para vererek işini çözmeye çalışmış olması ve yine azımsanmayacak bir grubun rüşveti seçmiş olması araştırmacıları bu görüşe ulaştırmıştır.⁵⁹

4.3.3 Hediye ve Ağırlama Verme Ve Kabul Etme

Hediye verme veya alma ya da ağırlama Sunma veya kabul etme miktar ve İşleyiş biçimi farklılıklar göstermekle birlikte rüşvetin bir başka türü olarak da kabul edilebilir.

Bankalarda çalışanların eşlerinin ve çocukların mevcut ya da potansiyel müşterilerinden hediye veya ağırlama kabul etmeleri genellikle yasaklanmaktadır, yine

⁵⁹ Güran, M. Cahit. Tosun, M. Umur. Yolsuzlukla Mücadele Olgusu Ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme, H.Ü İ.İ.B Fakültesi Dergisi, Cilt 21, Sayı 2, ss. 139-168 (<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/310493>) Tarih: 01/12/2018

bedelsiz hizmet alma veya müşteri den borç para alma da aynı kapsamda değerlendirilen işlemlerdir.

Hediye almada kritik konu, sosyal kabul gören sınırları kabul etmek gerektiğidir. Basit promosyon malzemeleri, bir öğlen yemeğ i doğal olarak sosyal kabul gören sınırlar kapsamında değerlendirilmesi gereken eylemlerdir. Burada önemli olan o hediye ile kararların de ğ iş ip de ğ işmeyeceğ idir. Esasen bu da göreceli oldu ğ u ve her kiş iye göre de ğ iş ebildiğ i için, bazı bankalarda bunu bir rakama bağ lama anlayış ı yaygınlaş maktadır. Ç oğ u yabancı bankada, yakın zamanlarda yerli bankalarda da 50 veya 100 Amerikan doları sınırının getirilmesi yaygınlaş maktadır.

Kamu Kurum ve kuruluş larına ve özellikle yasama organı üyelerine bankalarca verilen hediyelerde Türk bankacılık sisteminde tartış ma yaratmış bir konudur. Türk bankacılık sisteminde hediye verme konusunda gerekli hassasiyetin oluş tuğ unu, bunun aynanın diğ er yüzü olduğ unun anlaşı ldı ğ ını söylemek zordur.

Hediye verme ve ağırlama bankacılığ ın özellikle pazarlama ç alış maları açısından önem arz etmektedir.

Bazen müşteri yi kırmamak için hediye yi reddetmek sosyal açıdan zor olabilir ve müşteri yi kırabilir bu durumlarda hediye yi kabul etmek ve bu durumu genel müdürlüğ e bildirerek kamu yararına ç alış an bir kuruma bağ ı ş lanmasını sağ lamak kanımızca uygulanabilecek pratik bir yöntem olarak önerilmektedir.

Bankalar ç alış anlarına hediye almayı yasaklamakla birlikte bazı bankaların bunun tersine kendilerinin yaygın olarak hediye verdikleri görülmektedir. Firmaların finansman müdürlerine kendi bankalarının tercih edilmesi, belirli bir mevduat ortalamasının sağ lanması, mevduatın vadesiz hesaplarda bir süre bırakılması gibi işlemleri karş ılığ ında otomobilden bilgisayara, çocuğ unun okul taksitini ödemeye, sıfır faizli veya çok düşük faizli kredi vermeye kadar uzanan bir çeş itlilikte hediye verildiğ i Türk bankacılığ ının içinde olanlarca yakından bilinen bir konudur. Bankalar kendi ç alış anlarının aldıkları

hediyelerden etkilenip firma lehine işlem yapacağını düşünüyorsa aynı kuralları çalışılan firmalar ve kamu kuruluşları içinde uygulamalı ve hediye vermeyi de yasaklamalıdır.

Bankalarca yılbaşı, bayram gibi günlerde firmalara verilen ajanda, kalem kırtasiye gibi küçük hediyeler sosyal kabul sınırları içinde sorun yaratmayacak hediye kalemleri olarak değerlendirilebilir, öte yandan yine bu özel günlerde firmalara verilen hediyelerin belirli bir miktarı aşması, belirli kriterlere göre belirlenen firmalara verilmemesi, hediyein açık ya da zımni olarak bir işlem beklentisi karşılığında verilmesi eleştirilecek hediye verme yöntemleri olarak değerlendirilebilir.⁶⁰

4.3.4 İçerden Öğrenenlerin Ticareti

Sermaye piyasalarında alınan ekonomik kararların temelini firmalar hakkında elde edilen bilgi oluşturur. Bu nedenle adaletli, doğru, güvenilir ve zamanında bilgi dağılımı sermaye piyasaları açısından önemlidir.

İçerden öğrenenlerin ticareti kavramı elde edilmiş bir bilginin kamuya açıklanmadan önce kullanılarak şahsın kendisine veya başkasına veya kurumun kendisine menfaat sağlaması veya bir zarardan kurtulması olarak tanımlanabilir.

Bankacılık açısından bakıldığında içerden öğrenenlerin ticareti iki boyutta ortaya çıkar. Birinci boyutu ile banka, eğer halka açık bir şirket ise bankanın kendisine ait bilgilerinin kamuya açıklanmadan önce menfaat sağlamak amacı ile kullanılması hususu söz konusu olabilir. İkinci boyutu ile bankanın mevcut veya potansiyel müşterilerinin bilgilerinin kamuya açıklanmadan önce menfaat sağlamak amacıyla kullanılması olabilir.

Bu işlemler bankaya veya iştiraklerine menfaat sağlamak amacıyla yapılabileceği gibi şahıslara menfaat sağlamak amacıyla da yapılabilir.

⁶⁰ Kirmanoğlu, Hasan. ve Miscioğlu, K. İpek. (<http://tese.org.tr/tr/yayin/yolsuzluk-raporlari-2016-turkiyede-yolsuzluk-algisi/>) (Erişim tarihi: 10.09.2019)

Bankacılık açısından 1986 yılında Amerika’da mahkeme kararına konu olan Dennis Levine vakası tipik bir içerden öğrenenlerin ticareti örneğidir. 33 yaşında bir yatırım bankacısı olan Dennis Levine, çalışma hayatında öğrendiği bir bilgi sonucu; şirket evliliği yapacak olan firmaları önceden öğrenip ilgili firmaların hisse senetlerini önceden alıp hisse fiyatları artınca da yüksek kurdan satarak 12 milyon dolar kar sağlamıştır. Bu olay ABD’de ki en fazla tutarda “insider trading” olayı olmuştur.

Can Aktan’ın işaret ettiği gibi içerden öğrenenlerin ticareti borsa da işlem gören değerli kağıtların alım satımı sırasında da söz konusu olmaktadır. Örneğin, devlet tahvili, kamu iktisadi teşebbüslerinin hisse senetlerinin ve hazine bonolarının satışında “İç Ticaret” durumu ile karşılaşılmaktadır.⁶¹

İçerden bilgilenenlerin ticareti açısından bankalar ile aracı kurumların arasındaki ilişkiler de özel önem taşımaktadır.

1929 yılındaki büyük bunalımdan sonra yatırım bankacılığı ile ticari bankacılık ayrımı yapılması gündeme gelmiştir. Glass-Seagull yasası çıkarılmıştır. Bu yasa Çin Seddi olarak da adlandırılmaktadır. Bu ayrım mali piyasaların iki ayrı bölümü olan sermaye piyasaları ile para piyasaları arasındaki çıkar çatışmasından dolayı çıkmıştır. İki bölümün birbirinden ayrılması zorunluluğundan kaynaklanmıştır.

Aracı kurumlar ve banka arasında uygulanan etik kural ihlal örnekleri şunlardır;

- Bankalar kredi ilişkisi veya iştirak çerçevesinde diğer şirketlerin mali yapılarını diğerlerinden daha önce ve daha çok bilirler. İçerden bilgi ticareti iddiası olmasa da alınan bilgi için etik olmayan bir sonuç vardır.
- Aracı kuruluşlar %50 oranına kadar kendi öz kaynaklarından kredi verebilirler. Kalan kısmı bankalardan almak zorundadırlar. Bu durum aracı kurumların bütün mali yapılarının, kredi hacimlerinin, müşteri bilgilerinin bankalarca öğrenilmesine yol açmaktadır. Bankalar aldıkları

⁶¹ Aktan, Can. ‘Rant Kollama Türleri’ <http://www.canaktan.org/din-ahlak/ahlak/rant-kollama/bastiat.htm>

teminatları borsa düşüşlerinde öncelikle satabilir. Daha sonra teminat çağrısında bulunabilirler.

- Kredi portföylerindeki hisseleri satan bankalar sonra da aracı kurumlara verilen kredi faizlerini yükseltip aynı hisseleri satışa zorlar.
- Kredi şartları zorlaştırılır, düşen fiyatlardan portföy oluşturulması bazı senetlere verilen kredilerin aniden zorlaştırılması, bazı şirketlerin teminat kapsamından çıkartılması gibi uygulamalara yer verebilir.⁶²

4.4 Müşteri İlişkilerinden Kaynaklanan Etik Sorunlar

Müşterilerin haklarını en iyi tanımlayanlardan biri eski ABD başkanlarından John F. Kennedy'dir. John F. Kennedy yaptığı konuşmaya göre spesifik müşteri hakları böyle belirlenmiştir;

Güvenlik Hakkı

Bilgilenme Hakkı

Seçme Hakkı

Haber edilme Hakkı

Bir banka ile müşteri arasındaki ilişkisi yazılı olsun ya da olmasın sözleşmeden kaynaklanan bir ilişki olarak tanımlanabilir. Velasgueze göre işletmenin ve yöneticilerin tüketicilere karşı dört temel sorumluluğu şunlar;

- 1- Satış sözleşmesinin koşullarına uyumlu olmak, üretilen mal ve hizmetlerin kaliteli ve önceden belirtilen nitelikleri taşıması gerekir. Bunu belirleyen faktörler ise güvenilirlik hizmet süresi, garanti sorumluluğu ve hizmet güvenilirliğidir.

⁶² Tansal, Sabih. <http://www.hisse.net/forum/printthread.php?t=662&pp=8&page=195> (2005)

- 2- Malın Özelliklerini taşımış olmasıdır. Satın alınan malın tüm özellikleri ve riskleri doğru olarak tüketiciye anlatılmış olmalıdır.
- 3- Üçüncü sorumluluk yalandan kaçınmaktır. Özellikle bir malın reklamı yapılırken yalan ve yanıltıcı bilgi verilmemelidir.
- 4- Dördüncü sorumluluk baskı ve zorlama yapmaktan kaçınmaktır.⁶³

4.4.1 Müşteri İlişkilerinin Bankacılık Kanunundaki ve Türkiye Bankalar Birliği Etik İlkelerinde Düzenlenmesi

Müşteri ilişkileri ile ilgili olarak 5411 sayılı bankacılık kanununun 73. maddesinde sırların saklanması başlığı altında banka sırrının yanında müşteri sırrı da düzenlenmiştir, Kanununun 76.maddesinde ise müşteri hakları başlığı altında müşteri ilişkilerinin müşteri sırrı dışında kalan kısmı düzenlemeye tabi tutulmuştur. Kanununun 76.maddesinde Bankaların bilgi verme yükümlülükleri, Bankaların belge verme yükümlülükleri ile bireysel müşterilerle ve tüketici kredileri ile ilgili sözleşmelerde belirli şekillere uyma zorunluluğu ve son olarak da kimlik ve vergi numarasını belgelemeyen müşterilere bankacılık ve mali hizmetleri verme yasağı konuları yer almaktadır. TBB'nin hazırladığı Bankacılık Etik İlkeleri Belgesi'nde müşteri sırrı, müşterilerin bilgilendirilmesi, müşteri başvuruları, hizmet kalitesi ile güvenlik başlıkları altında yenilikler yapılmıştır. Ayrıca reklamlara ilişkin düzenleme de TBB üyesi Bankaların İlan ve Reklam Yaparken Uymakla Yükümlü Oldukları İlkeler ve Koşullar adlı mesleki düzenleme ile kural altına alınmıştır.⁶⁴

⁶³ Kirel, Çiğdem. 'Örgütlerde Etik Davranışlar, Yönetimi bir uygulama çalışması' (Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 2000)

⁶⁴ Türkiye Bankalar Birliği. Bankacılık Etik İlkeleri. Erişim adresi: https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/822/Etik_Ilkeler_27.08.2014.pdf

4.4.2 Müşteri Sırrı

Bankacılıkta müşteri sırrı, bankacılık mesleği nedeni ile mesleki çalışma sırasında müşteriler hakkında öğrenilen, herkes tarafından bilinmeyen, aleni olmayan, gizli müşteri bilgileri olarak tanımlanabilir.

Bankanın sürekli ya da işlem bazındaki geçici müşterileri ve işlemleriyle ilgili bilgiler müşteri sırrı kapsamına girer, örneğin müşterinin mevduatı, kredileri, kiralık kasaları, döviz işlemleri, verdikleri hesap vaziyetleri, yatırımları kullanma biçimi, ticari itibari ilk akla gelen müşteri sırrı örnekleridir.

Banka ve müşteri sırrını açıklamak Türk Ceza Kanunu ve Bankacılık Kanunu hükümlerine göre suçtur.

Banka sırrını saklama yükümlülüğü Türk hukukunda 3 temele dayanır;

Birinci olarak bu yükümlülük müşteri ile banka arasında bankacılık işlemi için yapılan sözleşmeden doğar ve genellikle akitten iyi niyet kuralları uyarınca ferî bir borç biçiminde kendini gösterir. Sır saklama sözleşmesinde açıkça gösterilmiş de olabilir böylece bu durumu iyi niyet kurallarından çıkarmaya gerek kalmaz.

Sır saklama yükümlülüğü aynı zamanda kişinin gizli alanına saygı gösterilmesi konusundaki mutlak kişilik hakkının da karşıtıdır.

Bankacılık kanununda da mesleki bir ödev olarak sır saklama bir yükümlülük olarak getirilmiştir.

Banka ya da müşteri sırrının açıklanması konusunda yetki verilebilir. Bu yetki verme yazılı olmalıdır. Müşteri açısından talep üzerine verilen referans mektupları bu sınıftandır.

Son zamanlarda bazı siyasilerin ve gazetecilerin banka hesaplarının basına sızdırıldığı iddiaları hangi kurumdan ve nasıl sızdırıldığı açıklığa kavuşmasa da Türk

bankacılığında müşteri sırrı konusunda bugüne kadar sisteme duyulan güveni sarsıcı nitelikte bir gelişme olmuştur. Bu gelişme ayrıca bankacılık sırrı ve müşteri sırrının tekrar ele alınması, ilgili bölümde açıklanacağı gibi geniş bir çerçeveye yayılan bilgi almaya yetkili kurumların tekrar gözden geçirilmesi gerekir. Son bankacılık kanunu ile BDDK'ya bankacılık ve müşteri sırrı konusunda tanınan ve ilgili bölümde eleştirdiğimiz suistimale konu olabileceğini de düşündüğümüz adil olmayan ve geniş istisnaların tekrar gözden geçirilmesi için bir vesile teşkil etmelidir. Müşteri sırrı ile ilgili bir diğer önemli husus, müşterinin bilgilerinin kişinin izni olmadan başka kurum ve şirketlerle paylaşılması veya satılması durumudur. Özellikle reklamcılık, bankacılık, perakende satış, alanında elde edilen kişisel bilgilerin kişinin rızası olmadan başka kurum, kişi ve şirketlere verilmemesi konusunda, Avrupa birliği temel haklar şartı açısından mevzuatımızda eksiklikler vardır. Örneğin; belirli bir tutarın üzerinde mevduata sahip kişilerin iletişim bilgilerinin onlara bireysel emeklilik ürünü satmak isteyen bir kuruluşa satılması, verilmesi veya paylaşılması bu kapsamda değerlendirilebilecek bir uygulamadır. Müşteri sır ile ilgili bir diğer konu da kişisel verilerin toplanması hususudur. Tıp, hukuk, bankacılık, sigortacılık gibi birçok meslek ve iş dalında kişisel verilerin korunması, yasaların ve hukuk kurumlarının sağladığı güvenceden ayrı olarak etik bir açı kazanmış bulunmaktadır.

Müşteri sırrı hususunda Türk bankacılık mevzuat açısından ise üç özel hususa dikkat çekmek gerekir.

- 1- Çek kanununa göre çekin karşılığının kısmen veya reklamcılık bulunmaması hâlinde hamile verilir.
- 2- Kefillik durumunda alacaklı, kefile her zaman asıl borcun kapsamı hakkında bilgi verme yükümlülüğü taşır.⁶⁵
- 3- Finansal kuruluşların ve kredi kuruluşlarının kendi aralarında en az beş banka tarafından kurulacak şirketler vasıtasıyla ya da doğrudan doğruya yapacakları her türlü bilgi ve belge alışverişi müşteri sırrı istisnası kapsamındadır.⁶⁶

⁶⁵ Resmi gazete. 20.12.2009 /5941

⁶⁶ Resmi gazete 01.11.2005/ 25983

4.4.2.1 Kişisel Verilerin Toplanması İle Müşteri Bilgilerinin Satılması ve Paylaşılması

Müşteri bilgilerinin satılması ve paylaşılması; Müşteri sırrı ile ilgili bir diğer önemli husus müşterinin bilgilerinin kişinin izni olmadan başka kurum ve şirketlerle paylaşılması veya satılması durumudur. Özellikle bankacılık, reklamcılık ve perakende satış alanında elde edilen kişisel bilgilerin ilgili kişinin rızası olmadan başka kurum ve kuruluşlara verilmemesi konusunda Avrupa Birliği temel haklar şartı açısından mevzuatımızda eksiklikler vardır. Örneğin belirli bir tutarın üzerinde mevduata sahip kişilerin iletişim bilgilerinin onlara bireysel emeklilik ürünü satmak isteyen bir kuruluşa satılması, verilmesi veya paylaşılması bu kapsamda değerlendirilebilecek bir uygulamadır. Bazı bankaların müşterilere hesap açma sırasında verdiği taahhütler arasında bulunan bu husus çoğu bankada düzene bağlanmamış olup etik açıdan düzenlemeye muhtaç bir alandır.

Kişisel verilerin toplanması; Tıp, hukuk, bankacılık, sigortacılık gibi birçok meslek ve iş dalında kişisel verilerin korunması, hukukun ve kanunların yanı sıra etik bir açı da kazanmış bulunmaktadır. Birçok iş ve meslek örgütü bu konudaki etik ilke ve kurallarını yazılı hale getirmişlerdir. Birçok kurum ve kuruluş da konu hakkında uydukları veya uymaya söz verdikleri genel mevzuatın yanı sıra kendi özel kural ve ilkeleri de kamuya ve müşterilerine duyurmuşlardır.

Veri korsanlığı, sanal ortamda bulunan kullanıcılar hakkında kullanıcıların haberi olmadan bilgi ve veri toplama fiilidir. Bu uygulama gizlice yapılmakta istatistik ya da reklam amaçlı yapılmaktadır. Ayrıca bu fiil temel hak olan özel hayatın gizliliği ilkesinin de ihlali olmaktadır.

İnternet sitelerine giren müşterilerin daha sonraki internet sitelerindeki işlemlerinin çerezler aracılığı ile takibi reklam ya da istatistik amaçlı olarak yapılan uygulamalar olup kanımızca veri korsanlığı kapsamına girmektedir. Müşterinin izni

olmaksızın yapılan bu tür takipler, izlemeler etik olarak doğru değildir, özel hayatın gizliliği ilkesinin de ihlali niteliğindedir.⁶⁷

4.4.2.2 Türk Ceza Kanunundaki düzenleme

26/9/2004 tarih 5237 sayılı Türk ceza Kanunu 239. madde de bankacılık sırrı, ticari sır veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması başlığı altında konu düzenlenmiştir. Maddede ana hatları ile "Görevi yahut sıfatı, sanatı yahut mesleği gereği vakıf olduğu bankacılık, ticari veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgeleri üçüncü kişilere veren veya ortaya çıkaran kişi, şikâyet üzerine, adli para cezası ve hapis ile cezalandırılır.⁶⁸

4.4.2.3 Bankacılık Kanunundaki Düzenleme

19.10.2005 tarih 5411 sayılı bankacılık kanununda sırrı banka sırrı ve müşteri sırrı olmak üzere iki ayrı kavram ile açıklanmıştır.

4.4.2.3.1 Sırrı Korumakla Sorumlu Kişiler

Sır korumakla sorumlu kişiler iki kategoride açıklanabilir, birinci grup yönetim kurulu üyeleri, bankaların ortakları ve mensupları, bunlara bağlı kişiler ile görevlileri ve bankaların destek hizmeti aldığı kuruluş ve çalışanlardır. İkinci grup ise fon kurulunun başkan ve üyeleri, kurum ve fon personeli, BDDK ve kurumun dışarıdan destek hizmeti aldığı kişi ve kuruluşlar ile bunların çalışanlarıdır.

⁶⁷ Resmi Gazete 24.03.2016 / 6698 Kişisel Verilerin Korunması ve Uygulanması Kanunu

⁶⁸ Resmi Gazete 24.03.2016 / 6698 Kişisel Verilerin Korunması ve Uygulanması Kanunu

4.4.2.3.2 Sırrın Sınır ve Kapsamı

Sır, bankalar ve müşterileri hakkında BDDK ve Fon çalışanları açısından bankalara ek olarak bunların iştirak, bağılı ortaklık, müşterilerine ait sırları ve birlikte kontrol edilen ortaklıklarını da kapsamaktadır. Bu sırrın bankalara müşterilerine ait görev sırasında sıfat ve görevleri dolayısıyla öğrendikleri sırlar olması gerekir.

4.4.2.3.3 Sır İlişkin İstisnalar

Sır ilişkisi iki grup istisna vardır. Birinci istisna; müşteri risklerinin kontrol edilmesi, izlenmesi, bilgi ve belge alışverişi ile hizmet teminidir. Finansal kuruluşların ve kredi kuruluşlarının kendi kendilerine direkt yahut en az beş adet banka tarafından kurulacak şirketler aracılığı ile yapacakları tüm bilgi alışverişi istisna kapsamına alınmıştır. Bu hükmün dışında bırakılmıştır.

İkinci grup sayılabilecek istisna ise kurum ile ilgilidir; Kurumun, yurt dışındaki kuruma dank denetim otoriteleri ile hazırlanan raporlar çerçevesinde vereceği bilgiler sır kapsamında kabul görülmemektedir. Kurul düzenleyeceği raporlar yahut raporlar dışında elde edeceği bilgilerin korunmasını sağlamakla görevlidir. Kurumun elde edeceği sır niteliğindeki bilgiler Kurula karşı açılacak davalarda kullanılabilir. Kurumun sır niteliğindeki bilgi ve belgeler hiç kimseye veremez. Ayrıca kurum ve kuruluşa da veremez.

Kurumun yurt dışında muadili denetim mercilerine vereceği bilgi ve belgeler açısından bu istisnayı koymasının gerekçesi olarak madde gerekçesinde Kurulun yurtdışında kurulu finansal kurumların denetiminden sorumlu makamları ile yapılacak olan ikili anlaşmalarda meydana gelen ve asgari gizlilik standartla ki uyumsuzluktan kaynaklanan sorunların çözümlenmesi olduğu anlaşılmaktadır.

Kurumun elde ettiği sır niteliğinde bilgi ve belgeleri özellikle kendisine karşı açılan davalarda kendi lehine kullanabileceği hükmü adil olmayan, idarenin haksız baskısına olanak sağlayacak bir düzenleme olarak değerlendirilebilir.

4.4.2.3.4 Açıklama Yapılabilecek Makamlar

Sır saklama yükümü altında olan kurul, kurum ve fon personeli bankalara ve müşterilerine ait sırları bankacılık kanununa ve özel kanunlarına göre yetkili olanlardan başkasına açıklayamazlar. Ayrıca başkalarının yahut kendilerinin yararlarına kullanamazlar. Bankaların sırrı saklamakla yükümlü olan yönetim kurulu üyeleri, ortakları, mensupları, bunlara bağlı kişiler ile görevlileri ve bankaların destek hizmeti aldığı kuruluş ve çalışanları banka ve müşteri sırrını bu konuda kanunen açıkça yetkili kılınan mercilerden başkasına açıklayamazlar hükmü konulmuştur.

Yetkili kılınan merciler; Yetkili merci deyimi, hem bankadan bilgi isteme yetkisine haiz olan hem de bankaca bilgi verilmek zorunluluğu bulunan mercileri ifade eder. Çeşitli kanunlarda gösterilmiş olan yetkili merciler kısaca aşağıdaki gibi gruplanabilir.

Adli makamlar; Anayasa mahkemesi, Cumhuriyet savcıları, sorgu hâkimleri, mahkemeler, İcra ve İflas Daireleri, vesayet daireleri.

Bankalara zaman zaman yöneltilen liste halinde bilgi isteme durumunda bilgi alma ihtiyacı ile gizliliğin korunması prensibini makul şekilde bağdaştıracak bir uygulamaya gitmek gerekir bu bilgilerin liste hâlinde istenmemesi kiminle ilgili soruşturma yapılıyor ise onun hakkında bilgi talep edilmesi daha uygun olur.

Açıklama yapılabilecek makamlardaki görevliler ibaresinin kapsamı; Merkez Bankası yetkilileri, resmi görevi sonucu banka ile ilişki kuran noter, müfettiş, icra memuru, bağımsız denetçi, yeminli denetçi, hesap uzmanı, kanunen açıkça yetkili kılınıp da bankadan bu sırları öğrenen diğer mercileri kastedilmektedir.

Açıklama yapılabilecek makamlardaki destek hizmetleri ibaresinin kapsamı; Destek hizmetleri ibaresi ile bilgi paylaşımı, takas sistemi, bilgi sistemleri, sesli yanıt sistemleri, iletişim gibi direk bankacılık sayılmayan destek hizmetleri kastedilmektedir.

Sırların istenmesinde usul ve sınır; Öncelikle istenilen bilgilerin yürütülen görevle doğrudan bağlantılı ve sınırlı olması gerekir. Örneğin, bir mahkeme önüne gelen bir emniyeti suistimal ya da zimmet suçunun duruşması ile ilgili olarak konu gerektirmiyorsa bankadan sermaye yeterliliğinin hesaplanmasına ilişkin tabloları isteyemez.

İkinci olarak bu talep yazılı bir talep olmalıdır. Bu hem ispat hem de istemin yürütülen görevle doğrudan bağlantılı olup olmadığını denetlemek gerekli bir uygulamadır

Bankalara iş görme sözleşmeleri uyarınca hizmet sunan serbest meslek mensuplarının durumu; bir bankaya danışmanlık hizmeti veren bir mali müşavirin veya serbest meslek sözleşmesi bağlamında hizmet sunan avukatın durumu bu bağlamda dikkate alınabilir. Bu kişilerin serbest meslekleri nedeniyle ifa ettikleri görevler nedeniyle öğrendikleri sırlar meslek sırrı niteliğindedir. Bu sırlar hem kendi mesleklerine ilişkin düzenlemeler hem de özel ve genel ilgili hükümler kapsamında korumaya tabi olacaklardır.

4.4.2.3.5 Yükümlülük Süresi ve Sırların Açıklanmasının Yaptırımı

Yükümlülük süresi; İlgili sorumluluk görev bittikten sonra da devam eder.

Sırların açıklanmasının yaptırımı; sırların saklanması yükümlülüğüne uymayanlar için adli para cezası ve hapis hüküm olunur. Müşterilere ve bankaya ait sırları açıklayan üçüncü kişiler hakkında da aynı cezai yaptırımlar uygulanır. Bahsi geçen kişiler ilgili sırları başkalarına yahut kendisine fayda sağlamak amacı ile açıklarsa ceza oranı altıda bir arttırılır. Böyle bir durum ile karşılaşılırsa ilgili kişinin görev yapması geçici yahut sürekli olarak yasaklanır.

4.4.2.4 Bankacılık Etik İlkelerindeki Düzenleme

TBB'nin hazırladığı Bankacılık etik ilkeleri belgesine göre " Müşteri Sırrı; Belge ve bilgi istemeye kanunda belirtilen kişi ve kuruluşlar dışında, müşterilere ilişkin her türlü yazılı yahut yazılı olmayan doküman gizli tutulmak ve özenle saklamak zorundadırlar." şeklinde tanımlanıp, düzenlenmiştir.

4.4.2.5 Ticari Sırlar Kanun Tasarısı'ndaki Düzenlemeler

Ticari sır, meslek sırrı, banka sırrı, müşteri sırları gibi farklı boyutları ile çeşitli adlar altında toplanabilen ticari sır kavramı genel ve özel kanunlarındaki çeşitli kanunlarla yönetmeliklerle düzenlenmiş bir alan olmakla birlikte bu dağınıklık karışıklık ve duraksamalara yol açtığından bu konuda Avrupa Birliği normlarına da uygun bir düzenleme yapmak için kanun tasarısı hazırlamıştır. Bu kanun tasarısı ticari sırlara ilişkin bir çerçeve kanunun tasarısıdır.

Başlangıçta yasaların yanında temel olarak etiğin düzenlediği, mesleki düzenlemelerin bir alanı olan müşteri sırrı, ticari sır kavramı tüm boyutları ile yasalastırma eylemine konu olmakta olup bu anlamıyla ahlakın, etiğin kanunu öncelediği önermesine de güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Türk bankacılık uygulamasına bundan sonra belirtilen kavramlar (yasalaşması halinde) yön vereceğinden ve AB normlarıyla da koşut olması dikkate alınarak konunun yasa ile belirlenen çerçevesi son derece sınırlı olduğundan daha açıklayıcı bir inceleme ve geniş bir çerçevesini çizmek açısından ilgili tasarıdan yararlanılmıştır.

Müşteri sırrı tasarıda şöyle tanımlanmakta; Müşteri sırrı, bankaların, ticari işletme ve şirketlerin, sigorta şirketlerinin, sermaye piyasasında ve mali sektör alanında faaliyette bulunan aracı kurum ve şirketlerin, kendi faaliyet ilgili olarak müşteriyle ilişkilerinde,

müşterinin iktisadi, mali, şahsi, nakdi kredi durumuna ilişkin edindikleri tüm belge, bilgi, elektronik verilerinden oluşur.⁶⁹

4.4.2.5.1 Sırların Açıklanmasına İlişkin Ortak İlkeler

Tasarıya göre;

a- Herkes tarafından bilinen, kamuya mal olmuş veya resmi sicillerde veya faaliyet raporları ile bilançolarda yer alan,

b- İlgili sır sahibinin açıklaması var olan,

c- Kanuni yükümlülüğün yerine getirilmesi için gerekli olan, bilgi ve belgelerin açıklanması, verilmesi ve kullanılması kanuna aykırılığa sebebiyet vermez.

Taraflar arasındaki sözleşmelerde banka sırrı, ticari sır ve müşteri sırlarının kullanılması ve açıklanmasına dair hükümler saklıdır.

4.4.2.5.2 Sırların Açıklanmasını Talep Etmeye Yetkili Makam ve Kuruluşlar

Resmi olarak sırların açıklanmasını talep etmeye yetkili kurum, makam ve kurullar;

Tasarıya göre yetkili kuruluşlar TBMM Başkanlığı, Cumhurbaşkanlığı, bakanlıklar, Başbakanlık ve her derecedeki mahkemeler, kamu kurum kuruluş ve kurulları, Cumhuriyet icra ve iflâs daireleri, resmi makam, bunların görevlendirdikleri denetim elemanları ile kişiler olarak tanımlanmıştır.

4.4.3 Bilgi Ve Belge Verme, Ürün Hakkında Doğruyu Söyleme

Bankacılıkta müşterinin ürün ve işlemler hakkında doğru, eksiksiz ve zamanında bilgilendirilmesi asgari standarttır. Bankaların ürün ve hizmetlerin fiyatları, dönemsel

⁶⁹ Resmi Gazete 01.11.2005 / 5411 Bankacılık Kanunu

maliyetler, hesaplama yöntemleri gibi konularda yine bilgilendirme kapsamında bankalarca müşteriye verilmesi gereken bilgiler kapsamında olmalıdır Bilgi vermenin bir diğer boyutu ürün hakkında doğruyu söyleme olarak adlandırılabilir, burada ürünün olumlu yanlarının yanında riske açık veya kişiye uygun olmayan yanlarının da anlatılması gerekir. Örneğin Türkiye' de birçok mudinin mevduatları daha fazla faiz alacakları belirtilerek vergiden uzak hesaplara yönlendirilmiştir, bu mudilerin önemli kısmı off shore hesaplarının mevduat sigorta fonu kapsamına girmediğini bilse idi sanırız bu yolu seçmezdi.

Bilgi vermede önemli olan müşterinin yapısı, risk alışkanlıkları, bilgi düzeyi, yaşı, gereksinimleri gibi kişisel özelliklerine göre farklı özellikler taşıyan ürünlerin bu özelliklerini açıklamak ve müşterinin bilgilendirilmiş şekilde karar almasını sağlamaktır. Örneğin Türk lirası üzeri müşterisinin döviz üzerinden borçlanması halinde kur riskine girdiğinin hatırlatılması, kendisinin bu konuda bilgilendirilmiş olması halinde kanımızca hem müşteri hem banka riskini azaltıcı bir uygulama olacaktır. Çünkü ürünü iyi tanımadan kullanan müşteriler, risk ortaya çıktığında bankayı da suçlamakta ve taahhütlerini yerine getirmekte isteksiz davranmaktadırlar. Örneğin ürünün nitelikleri ve riskleri kendisine çok iyi anlatılmaması nedeniyle forward işlemlerinde vade de zararlarla karşılaşan bazı şahıs veya firmalar taahhütlerini yerine getirmekten kaçınmayı, zorluk çıkarmayı seçmeleri Türk bankacılık uygulamalarında yaşanmış olaylardır.

Belge verme bankaların esasen hizmetlerinin de bir parçasıdır. Kirasını banka yolu ile havale eden kiracı, bunu belgelendirmek için bir dekont talep eder bu yolla bir ispat vesikası elde etmiş olur. Bankacılığın bu işlevinin yanında bankaların müşteriler ile akt ettiği her türlü sözleşmenin, müşterilerden aldığı her türlü taahhünamenin bir örneğinin müşteriye vermesi etik bir bankacılık açısından da gereklidir. Yine bu belgeler verilirken zorlaştırıcı uygulamalar olan ücret, fotokopi ücreti talep edilmesi gibi uygulamalara da yer verilmemesi gerekir Bankacılık kanunu ve Bankacılık etik ilkelerinde hususu düzenlenmiş olup; Bankacılık kanununun 76. Maddesinde Müşteri Hakları başlığı altında bankaların müşterilerinin öğrenmek istediği her türlü bilgiyi verecek sistem kurmakla ve bu hizmetle her türlü sorunun cevabını müşterilerine bildirmekle yükümlü oldukları ve bankaların, sözleşmelerin onaylı bir kopyasını

müşterilerine vermek zorunda olduklarını, istenildiğinde müşteri ile yapılan diğer işlemlere ilişkin her türlü belgenin bir de müşterilere verileceği kurala bağlanmıştır

Bankacılık etik ilkeleri madde 9'da müşterinin bilgilendirilmesi başlığı 'müşterilerine sundukları hizmete ilişkin olarak, hizmet ilişkisinin her aşamasında ve her konuda doğru, eksiksiz, tutarlı ve zamanında bilgi verirler' denmektedir. Bankacılık etik ilkeleri madde 12'de ise; 'müşterilerinin aldığı hizmetten kaynaklanan tüm sorularına cevap verebilecek etkin ve düzenli çalışan bir sistem kuracakları ve bu hizmetle ilgili bilgiyi müşterilerine iletebilecekleri, müşterileriyle anlaşamama nedenlerini araştırarak, tekrarlanmaması için gereken önlemleri alacakları yakınmaya neden olan hatalı uygulamaları, varsa müşteri önlemleri alacakları kurala bağlanmıştır bir şekilde etinin de giderilmesi suretiyle düzeltip, yinelenmemesi için önlem alacakları kurala bağlanmıştır.

Bankaların bireysel müşteriler ile yapacakları sözleşmelerde de yine belirli olması ve ilgili düzenlemede belirtilen konularda müşterinin bilgilendirilmesi esastır.

Bu bilgi dokümanında da, her bir ürünün süresi ya da vadesi, müşteriden tahsil edilecek ücret tutarları, faiz, (komisyon, hesap işletim ücreti, e-EFT masrafı vb.), veya sözleşmenin geçerli olduğu süre, ücretin tahsil yöntemi, geçerlilik süresi sonunda yapılacak değişikliğin tutarı ya da oran ve ücretteki değişikliğin hangi esasa göre yapılacağı yer alacaktır.⁷⁰

4.4.4 Bireysel Müşterilerle ve Tüketici Kredileri ile İlgili Sözleşmelerde Belirli Şekillere ve İçeriğinde Yer Alması Gereken Asgari Hususlara Uyuma Zorunluluğu

Bankacılık kanununun 76 maddesinde "Kanunun 4'üncü maddesinde yer alan bankanın katılım fonu kabulü, mevduat kabulü, kredi verme işlemleri, para piyasası işlemleri, her türlü ödeme ve tahsilat işlemleri kambiyo işlemleri, tür saklama hizmetleri gibi tüm

⁷⁰ Türkiye Bankalar Birliği. Bankacılık Etik ve ilkeleri, (2014) Erişim adresi: https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/822/Etik_Ilkeler_27.08.2014.pdf

faaliyet konularına ilişkin olarak, bankalar ve bireysel müşterileri arasında imzalanacak sözleşmelerin içeriğinde ve şeklinde yer alması gereken asgari hususlar ile bu tip sözleşmelerin uygulanacağı işlemler Kurulun uygun görüşü alınarak kuruluş birlikleri tarafından belirlenir" denmektedir. Kanunda 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun hükümlerinin saklı olduğu belirtilmiştir.

4.4.5 Güvenlik ve İşlem Güvenliği

Teknolojideki gelişmeler, özellikle internet bankacılığının gelişmesi, hizmet kanallarının çeşitlenmesi ve teknoloji ağırlıklı hizmet kanallarının ağırlığının artması, elektronik bankacılığın yaygınlaşması teknik olarak oluşabilecek zararları arttırmaktadır.

Bankalar müşterinin zararla karşılaşmasını engellemek için hem teknolojik hem de hukuki olarak güvenlik önlemlerini almalı, güvenlik önlemi ile kapatılamayan risk alanları ise banka tarafından sigortalanmalıdır.

Özellikle İnternetteki işlemlere karşı bankalar güvenlik önlemlerini arttırmalıdır. Bazı bankalar özellikle screenlogger ve keylogger adı verilen şifreleri elde eden programlara karşı müşterilerin zarar görmesini engellemek amacıyla güvenlik programları sunmakta, şifrelerin tuş yerine fare ile girilmesini sağlayacak klavye uygulamaları başlatmaktadır. Tek kullanımlık şifre üretmek, sanal kart uygulamaları, internet şubesi hesaplarını para transferine kapatma, değişen işlem limitleri gibi önlemler almaktadırlar.

Türkiye Bankalar Birliği tarafından internet bankacılığı kullanıcılarının kişisel bilgilerine ulaşmaya yönelik zararlı programlar için kamuoyu duyurusu 10 Şubat 2006 tarihinde yapıldı. 161 İnternet bankacılığı kullanıcısının; parola, kullanıcı kodu, şifre, güvenlik sorusu ve gizli bilgilerini öğrenmeye çalışan zararlı programlar tespit edildi. İnternet bankacılığını kullanan müşterilerin giriş yaptıkları bilgisayarlara yerleştirilen söz konusu program veya virüsle, müşteri bilgileri ele geçirildiği öğrenildi. Müşterilerin bu tip virüslerden etkilenmemeleri için;

- Online işlem sırasında daha önce işlem yapılan sitelerden farklı bir görüntü yahut ifade var ise işlem yapılmamalı ve ilgili banka ile iletişime geçilmelidir.
- Güvenilirliğinden emin olmadığımız sitelere giriş yapmamalı ve herhangi bir dosya indirilmemelidir.
- Kimden geldiği belli olmayan e-postalar açılmamalı hatta mümkünse e-postanın gelmesini engelleyici bir program kullanılmalıdır.
- Bilgisayar yazılımları için kullanılan programların güncel olmasına dikkat edilmelidir.
- Zararlı programları engelleyici programlar kullanılmalı ve güncellemelerinin yapılması gereklidir.
- Ffirewall kullanılması.
- ‘Anti-spyware’ yazılımları kullanılması
- İnternet bankacılığı kullanıcıları, şifre ve bilgisayarların güvenliğini sağlamak için kendi bankalarının internet sitesindeki güvenlik bilgilendirmelerini dikkatle okumaları önerilmiştir..

Bankaların internet sitelerindeki güvenlik önlemlerine baktığımızda kimi bankalarda genel güvenlik önlemleri, kurumsal, bireysel olmak üzere sayfalarca teknik önlemin müşteriye önerildiği görülmektedir. Kanımızca müşteri sorumluluğuna bırakılan teknik içerikli anlaşılması ve uygulanması normal kullanıcı oldukça güç olan bu yazılı önlemler paketi ile internet güvenliğini sağlamak olanaklı değildir.

Yukarıdaki yaklaşımlarda da görülebileceği gibi Türkiye’de bankalar internet güvenliği konusunda sorumluluğu ağırlıklı olarak müşteri üzerinde bırakma eğilimindedir, sözleşmelerde bu konuda sorumsuzluk kayıtlarının veya sorumluluğu daraltıcı kayıtların konulması, bilgisayarlarına virüsler karşı güvenlik sistemlerini kurmalarını önermeleri, gelen maillere karşı dikkatli olmaları, internet sitelerinde açıklanan güvenlik önlemlerine riayet etmeleri gibi müşteriyi aktif çabaya yönelten yükümlülük getiren önlem önerileri ile sorumluluk müşteriler üzerine bırakılmaya çalışılmaktadır. Kanımızca artan dolandırıcılık girişimlerine karşı ürün güvenliği

sorumluluğu kapsamında bankaların internet sitelerinde güvenlik önlemi alın önerilerinin ötesinde çaba göstermeleri ve aktif önlemler üretmeleri gerekmektedir.

Bankaların güvenlik konusunda sözleşmeler ile riskli alanları müşteriye bırakması sorumluluk almaması, müşterileri risk altında bırakır, öte yandan bankaların kullanıma sürecekleri ürünleri yeterli kullanıcı testlerinden geçirerek risk alanlarının belirlenmesi gerekir.

Bu konuda müşterinin doğru bilgilendirilmesi de önemlidir, örneğin Türkiye’de yeni kullanıma giren şifreni girerek kredi kartı kullanımı reklamlarla güvenli bir yöntem olduğunu belirtilerek kullanıcılara önerilmekle birlikte şifre sistemlerinin kırılması yoluyla şifrelerin kullanılması halinde müşteri güvensizlik kalacak, imza atarak alışveriş yapan bir müşterinin güvenliğini bulamayacaktır. Bankalar için daha güvenli gibi görünen bu yöntem müşteri için daha güvensizlik ve müşterinin savunacağı imza itirazını ortadan kaldıracak bir yöntemdir.

Güvenlik önlemleri bağlamında müşteri mevduat, hisse senedi, tahvil, bono gibi kıymetli evraklarının, kiralık kasalarındaki değerlerin korunması için gerekli önlemlerin alınması, banka ve müşteri sırrının dışarı çıkmasını engellemek için yine ofisteki güvenlik önlemlerinin alınması, her türlü belgenin çıkışının kontrol altında tutulması güvenliğin nemli bir parçası olarak değerlendirilmelidir.

Güvenliğin bir diğer boyutu da fiziksel güvenlik olup, banka hizmet alanlarının saldırılara karşı fiziki korunmaları, kurşungeçirmez cam ve bölme sistemleri, alarm sistemleri, yeterli güvenlik önlemlerinin alınması, yangın söndürme sistemleri güvenlik elemanı bulundurulması gibi güvenlik önlemlerinin de alınması gerekir.

4.4.6 Müşteriler Arasında Ayrımcılık

Bankalar tüm müşterilerine benzer kalitede ve benzer düzeyde hizmet sunmak zorundadır. Bu hizmetler sağlanırken din, ulus, cinsiyet, finansal ve toplumsal statü gibi farklılıklar gözetmemek yükümlülüğü altındadır.

Son zamanlarda Türk bankacılığında yaygın olarak kullanılan sıra verme makinelerinde uygulanan çeşitli ayırım yöntemleri bu konu da tartışılması gereken hususlardan bir tanesidir, Örneğin bazı bankalarda vadeli mevduat işlemlerine öncelik verilmesi bir müşteri farklılaştırması sayılmayabilir. Ancak bazı bankalarca yapılan müşterilerin kategorize edilerek belirli bir işlem hacmine, mevduata sahip müşterilere aradan işlem sırası verilmesi tartışmaya açık ve eleştiriye muhatap olacak bir uygulama olarak ortaya çıkmaktadır. Kanımızca bu tarz bir uygulama, finansal statü farklılığı yaratan bir ayrımcılık olarak eleştiriye açık bir uygulamadır.⁷¹

4.4.7 Reklam ve İlanlara İlişkin Düzenlemeler

Reklam ve ilanlar tüketiciyi bilgilendiren onların bankalar ve ürünler arasında karar vermesini sağlayan araçlardır. Tüketici bakış açısı ile olaya yaklaştığımızda reklam ve ilanların temel özelliklerinin tüketiciyi doğru olarak bilgilendirmesi, aldatıcı ve yanıltıcı olmaması, karşılaştırma yapmamaya imkân tanınması olması gerekmektedir. Öte yandan yasalara ve genel ahlaka aykırı da olmaması gerekmektedir.

Türk bankacılığı açısından yol gösterici mahiyette olmak üzere reklam ve ilanlara ilişkin hususlar, Türkiye Bankalar Birliğinin 14 Nisan 1997 Tarihli Bankaların İlan ve Reklam Yaparken Uymakla Yükümlü oldukları İlkeler ve Koşullar adlı mesleki düzenleme ile kural altına alınmıştır.

İlan ve reklamlara ilişkin düzenlemenin bir kısmı bankalar arasında haksız rekabete yol açmaması ve sektörün saygınlığı ile ilgili konular olup düzenlemenin bu

⁷¹ Türkiye Bankalar Birliği, TBB Bankacılık Etik İlkeleri, Erişim Adresi; https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/822/Etik_Ilkeler_27.08.2014.pdf

boyutuna ilgili bölümde değinilecektir, düzenlemenin müşteri ilişkileri ile ilgili bölümünde yer alan hususlar şunlardır:

Reklamlar, afişler ve ilanlar bankayı ürünleri açıklayıcı nitelikte olacaktır.

Görsel iletişim araçlarının genel ahlaka, yasalara uygun olmaları ve doğru bilgileri yansıtmaları esastır. Bankalar hiçbir koşulda, tüketiciyi ve müşterilerini yanıltıcı, aldatıcı veya onların bilgi veya tecrübe noksanlıklarını kullanıp edici ilan ve reklam yapamazlar.

Elinde fonu bulunan kişilerin hangi bankayı seçecekleri konusunda karar verebilmeleri için mevduata uygulanacak faiz oranları yıllık, gayri safi ve basit faiz oranı olarak gösterilecektir. Mevduatın süresi aylık, üç aylık ve altı aylık şekilde açıkça belirtilecektir. Bileşik faiz ve basit faiz oranı eşit olarak yer alacaktır.

Bireysel kredilere uygulanacak faiz oranlarına ait reklamlar da üstte ki hükme tabiidir. Tüketici kredilere uygulanacak oranlar olduğunda uygulama koşullarını banka şubelerinden öğrenebileceği bilgisi verilir.

4.5 Bankaların Kendi Aralarındaki İlişkiler ve Suç Gelirlerinin Aklanması Bağlamındaki Etik Sorunlar

4.5.1 Bankaların Kendi Arasındaki İlişkiler ve Haksız Rekabet

Bankalar arası ilişkilerde temel konular haksız rekabet, itibar kırıcı davranışlar personel hareketleri, bankalar arası bilgi alışverişi ve ilan ve reklamlar konularıdır.

Haksız rekabete ilişkin olarak bankacılık etik ilkelerindeki düzenlemelerde bankaların rekabeti, sektördeki tüm bankaların ekonomik kararlar alırken özgür olarak karar vermelerini sağlayan kurallara uygun bir yarış olarak kabul ederler. Bu sebeple, ekonomi dünyası içinde kendi çıkarlarının yanı sıra,

- Piyasanın gelişimi için emek sarf,
- Bankacılık piyasasına olan güvenin sürekliliği,
- Benzer faydaların gözetilmesi,

İlkelere bakılarak ‘haksız rekabet oluşturulan tavırlardan uzak dururlar’ şeklinde düzenlemiş ve banka tüzel kişilerinin yanında, bankaların mevcut ve eski çalışanlarının her türlü beyanını da kapsadığı belirtilmiştir.

Personel Hareketlerinde de bankanın haksız rekabete sebebiyet vereceği her türlü tavır ve davranıştan kaçınmaları esastır. Personel alımı diğer bankaların iş ve hizmetlerini aksatmayacak şekilde yapılması temel ölçütlerdendir. Öte yandan eski personeli hakkında istenen bilgileri verirken samimi ve dürüst davranmaları istenir.

İtibar kırıcı davranışlar bir güven müessesesi olan bankacılıkta çok önemlidir. Bankaların itibarını zedeleyen her türlü haber o bankadan fon çekilmesine ve tüm ekonominin zarar görmesine neden olabilirler.

Bu konu Bankacılık kanunu madde 158’de itibarın zedelenmesi olarak düzenlemiş olup, itibarın korunmasına aykırı davranışların adli para cezası ve hapis ile cezalandırılacakları, eğer, eylem gerçekleştirilirken özel ve kamusal bir zarar meydana gelir ise ilgili cezanın altında bir oranında arttırılacağı hüküm olunmuştur.

Bilgi alışverişine ilişkin olarak etik ilkelere yapılan düzenlemede 165 iki sınır getirilmiştir bu sınırlar bilgi alışverişinin müşteri sırrını ve bankacılık sırrını ihlal etmeyeceğidir. Bankalar arasında bilgi alışverişinin düzenli, dürüst ve sistematik şekilde olması arzulanmaktadır.

İlan ve reklamlar konusunda etik ilkelere yapılan düzenlemede bankaların gerek bankacılık ürün ve hizmetlerinin tanıtım ve pazarlamasına ilişkin kendi mali yapılarının gerekse her türlü ilan, reklam ve duyurularda uyacakları temel ilke bankacılık mesleğinin

saygınlığına zarar verebilecek her türlü hareketten kaçınmaktır. Bu nedenle reklam ve ilanların yasalara ve genel ahlaka uygun olması, dürüst ve gerçekçi olması ilan, duyuru ve reklamlarında sektörde ki diğer bankaları yahut diğer bankaların hizmet ve ürünlerini karalayan nitelikteki ifade ya da ibarelere yer verilmemesi kurala bağlanmıştır.

Reklam yönetmenliğinin Bankalar arasındaki haksız rekabeti önleyici nitelikte sektörü korumaya yönelik hükümleri ise şöyledir; Bankalar gerek yurt içinde gerekse yurtdışında tanıtım ve reklamlar için harcayacağı tutarı serbestçe belirleyebilirler.

Bankalarca yapılan reklam ve ilanlar, bankalar arasında haksız rekabete sebebiyet veremez. Sektörde ki diğer bankalara yönelik onları küçük düşüren, karalayan, ekonomik güçlerine ilişkin kuşkular yaratan ilanlar yapmaları doğru değildir.

Reklam ve tanıtımlarda kullanılacak ülke ekonomisine, bankacılık sektörüne ve ilgili bankaya ilişkin sayısal verilerin, yetkili makamlarca onaylanmış ya da yayımlanmış olması şarttır.

Bankaların reklamları ve ilanları, bankacılık sektöründe marka değerini zedeleyen ya da kuruma ilişkin şüpheler oluşturacak görüntüler ve ifadeler içeremez.

Sayısal verilere dayandırılmadan ve ispat niteliğinde ki belgelerle kanıtlanmadan hiçbir ifade ve ibare kullanılamaz. Onları zarara uğratacak, küçük düşürecek ve para güvenliğinin sadece bir yahut birkaç bankada mevcut olduğu izlenimini oluşturacak nitelik taşıyamaz.

Reklamlarda ve ilanlarda bir bankanın diğer bankadan daha güvenilir olduğu izlenimini doğuracak görüntü ve ifadeler kullanılamaz.

4.5.2 Suç Gelirlerinin Aklanmasının Engellenmesi

4.5.2.1 Kara Paranın Tanımı

Kara paranın, ahlaki, ekonomik, hukuki ve sosyal anlamda ayrı ayrı tanımını yapmak mümkündür.

Sosyal anlamda kara para, günlük sosyal yaşantımıza olumsuz katma değer katan her türlü faaliyetten elde edilen kazançtır.

Ahlaki anlamda kara para, toplum gözünde ahlaki görülsün yahut görülmesin yasalarca yasaklanmış olsun yahut olmasın her türlü fiil sonucunda elde edilen tüm kazançlı işler olarak tanımlanabilir.

Ekonomik alanda kara para, kanunlara göre de suç olarak kabul edilen fiillerin yanı sıra, finans hayatını düzenleyen kurallar göz ardı edilerek sağlanan kazanç olarak ifade edilebilir. Bu durum ekonomi açısından, bazı ekonomik faaliyetlerin gizli, kurallara aykırı yapılması yoluyla vergi kaçakçılığı yaparak elde edilen kazançlar kara para kapsamında değerlendirilebilir.

Hukuki anlamda kara para, yasalara göre öncül suç olarak belirlenen tavır ve davranışlarından doğan kazançlardır. Kara para tanımı ülkeler arasında farklı tanımlanmaktadır. Bazı ülkelerde tüm suçlardan elde edilen fayda kara para tanımına girerken bazı ülkelerde ise bu suçlar tek tek sayılarak elde edilen fayda kara para olarak değerlendirilmiştir.

Belli başlı kara para aklama yöntemleri parçalama yöntemi; şirinler yöntemi, vergi cennetleri paravan hayali şirketlerin kullanılması ve kıyı bankacılığı, akit para kullanılan iş yerleri (göstermelik şirketler). Oto finans borç yöntemi gibi yöntemlerdir, hayali ve

göstermelik şirketler hariç diğer yöntemlerde döngünün içine banka ve finans şirketleri de girmek zorundadır.⁷²

4.5.2.2 Suçtan Doğan Değerli Malın Aklanması

İncelediğime yaptığımızda 4208 Sayılı Kanunun maddesinin tanım kısmında, “ kanun kapsamında yasak olan veya yasak sayılan fillerin ortaya çıkması durumunda değerli mal, para ve benzeri gelirlerin kara para olarak isimlendirildiği görülmektedir.” demektedir. Ancak 5237 sayılı yeni Türk ceza kanununu ile bu tanım değişmiştir. Mal varlığı değerlerini temize çıkarmak, aklama suçu olarak Yeni Türk Ceza kanununun 282 maddesinde tanımlanmıştır. Hapis cezası ve adli para cezası hükmü gerektiren cezalar, kanun dışı kaynaklar ile ilde edilmiş mal varlığını sınır dışına çıkararak veya yasal yolla kazanılmış gibi göstererek yapılan işlemler sonucunda verilmektedir.

İşlenen suçun, kamu görevlisinin görevi başında iken işlenmesi durumunda ortaya çıkan ceza oranı yarı yarıya artırılmaktadır. İlgili suçun ortaya çıktığı süreçte örgüt felsefesi ile işlendiği tespit edilirse verilen ceza bir kat artırılır.

Bankacılar açısından baktığımızda bankacıların işleme konu paranın suçtan kaynaklanıp kaynaklanmadığını veya bu suçun alt sınırının ne olduğunu bilmesi mümkün değildir. Bankacıların sorumluluğu, bu hususları araştırmak değil MASAK Tebliğlerine ve 4208 sayılı Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik göre karşılaştıkları şüpheli işlemleri MASAK'a bildirmektir. Burada aranacak paranın yasa dışı yollarda elde edildiğine dair belirtilerdir.⁷³

⁷² Mali Suçları Araştırma Kurulu, Erişim Adresi:
http://www.masak.gov.tr/media/portals/masak2/files/karapara_sucgelirleriveterorunfinansmaniilemucadel e.ppt

⁷³ Mali Suçları Araştırma Kurulu, Erişim Adresi:
http://www.masak.gov.tr/media/portals/masak2/files/Ek_1.pdf

4.5.2.3 Bankacılık Etik Kodundaki Düzenleme

Türkiye Bankalar Birliği Bankacılık etik ilkelerinde kara para konusunda düzenleme yapılmıştır. Ulusal mevzuatın yanı sıra normlarda baz alınarak kara paranın ve yolsuzluğun aklanmasına ilişkin mücadeleyi güçlendirecek iş birlikleri yapılma kararları alınmıştır.

Kurumların aralarında iş birliği yapmalarını, alınan kararlara  zen göstermelerini sağlamak adına girişimler, eğitim programları düzenleyecekleri hükmü getirilmiştir.

Eylül 2015'te hazırlanan uygulama kılavuzunda Türkiye Bankalar Birliği kara paranın aklanmasının yanı sıra terör finansmanına mücadelede bankaların bilinç düzeyini artırmayı hedeflemiştir. Kara para aklama ile mücadele konusunda iş birliğinin artırılması ve bankalar arası ilişkilerin geliştirilmesini sağlamak amacı ile kılavuzlar hazırlanmıştır.

İlgili kılavuz TBB-MASAK  alışma Grubu tarafından hazırlanmıştır. TBB'e üyelerine, kendi uygulamalarında doğru örnekler olarak söz konusu kılavuzu ve listeyi dikkate almalarını önermektedir.

Uygulama, politika ve prosedürler ile askeri standartları yakalamak sistem çarklarının sağlıklı işlemesi adına çok önemlidir. Sistemsel olarak yapılan çalışmaları kanun ile yasaların yanı sıra prosedürler ve politikalar ile desteklemek gerekmektedir.

Yapılan işlemlerin denetimi, kontrolü ve kesintisiz izlenmesi adına yapılan yatırımlar şüpheli işlemlerin tespiti açısından son derece önemlidir.⁷⁴

⁷⁴ TBB Bankacılık Etik ve İlkeleri, 2014. Erişim Adresi:
https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/822/Etik_Ilkeler_27.08.2014.pdf

4.6 Bankacılık Etiğinden Etik Bankacılığa (Sürdürülebilir Bankacılık Ve Finans Anlayışı)

Ekonomik faaliyetler ekonomik çıktılara ek olarak içinde bulunduğumuz toplumu ve çevreyi de etkilemektedir. Sosyal ve çevresel farkındalığı oluşturmak ve artırmak ile bankacılık ve finans sektöründe de sürdürülebilir bankacılık (Etik Bankacılık) ve sürdürülebilir finans fikri ortaya çıkmaya başlamıştır.

Finans sektörü olarak kıyaslandığında, kimya, madencilik, eczacılık, petrol, tekstil gibi sektörlerle göre çevreye en az etki eden sektörlerden biri olarak nitelendirilmektedir.

Bankalar hizmet üreten kuruluşlar olduklarından kural olarak mal üreten kuruluşlar kadar çevre ve insana zararlı faaliyetlerde bulunmazlar. Öte yandan çevreye ve insan ve hayvan sağlığına zararları mamuller üreten firmaların müşterisi veya mal ve hizmet sağlarlar.

Bankalar finansal kaynakların dağıtımındaki işlevleri nedeni ile topluma ve çevreye katkısı olan alanlara da kaynakları yönlendirebilirler. Öte yandan toplum ve çevreye zarar vermek veya önemsememek de bankaya hem itibar hem müşteri kaybettireceklerdir.

Etik Bankacılığı (sürdürülebilir bankacılığı) yalnızca finansal karlılığa odaklanmayan, yani karlılığı yalnızca finansal sonuçlara bakarak değerlendiremeyen, bankanın topluma ve çevreye olan katkılarını ve maliyetlerini de dikkate alarak bankacılık işlevlerini tasarlayan bir anlayış olarak tanımlamak mümkün.

Jeucken ve Bouma' a göre bankaları sürdürülebilir bankacılıkla çalışmalarını bütünlemeye iten içsel ve dışsal nedenler var. İçsel nedenler çalışanlar hissedarlar ve yönetim kurulundan kaynaklanır iken, dışsal nedenler devlet tarafından yapılan düzenlemeler, müşteriler, rakipler, sivil toplum kuruluşları ve toplum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sürdürülebilir bankacılığa ulaşma süreci Jeucken'e göre dört aşamada gerçekleşiyor ilk aşama Savunmacı Bankacılık (Defensive Banking) olup, bu aşamada bankalar kârlılık ve büyümeyi ön planda tutarak sürdürülebilirliği bir maliyet olarak görüyorlar. İkinci aşama olan Önleyici Bankacılık (Preventive Banking) aşamasında içsel süreçlerinde yapabilecekleri enerji tasarrufu benzeri konuları hayata geçiriyorlar. Üçüncü aşama olan Saldırgan Bankacılık (Offensive Banking) aşamasında ise yeni pazarlar yeni sürdürülebilir finansal ürünler gibi dışsal faaliyetlerde de sürdürülebilirliğe yönelmekte ve dördüncü aşama olan Sürdürülebilir Bankacılık (Sustainable Banking) aşamasında ise çevresel sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik finansal beklentinin yerini almaktadır.⁷⁵

⁷⁵ Skinner, Chris. 'Dijital Bankacılık' 1. Baskı, Mediacat Basımevi, İstanbul, 2015

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kredi açma ve para toplama ve ayrıcalığı ile güven müessesesi olan finans kuruluşlarının en büyük değeri "itibardır", itibar dediğimiz değer ise bankaların etik değerlere uyumu ile oluşur.

Finans sektörünün temel mesleki etik değerleri yasalara ve mevzuata uyuma ilave olarak güvenilirlik, adalet, hoşgörü, saygı, mesleki ve sosyal sorumluluk olarak sıralanabilir.

Çağımızda artık finans sektörünün etik değerlere adapte olması karar alma sürecinin içine yerleştirmesi zorunlu hâline gelmiştir. Yeni finans kuruluşlarının sadece kendi yaptıklarından sorumlu olmakla kalmayıp, finanse ettikleri, yatırım yaptıkları veya hizmet ve mal sağlayıcısı olarak çalıştıkları kurum ve şirketlerin davranışlarından da sorumluluk hissetmeye başlamaları ve ekonomik güçlerini kullanarak toplumun daha güzele doğru ilerlemesinde sosyal sorumluluklarını bu yolla da yerine getirmeleridir.

Finans sektöründeki etik sorunları; çıkar çatışmasından kaynaklanan etik sorunlar, insan kaynakları temelli etik sorunlar, bankaların kendi arasındaki ilişkiler ile suç gelirlerinin aklanması bağlamındaki etik sorunlar ve müşteri ilişkilerinden kaynaklanan etik sorunlar olmak üzere dört ana başlık altında sınıflandırmak mümkündür.

Finans sektöründe temel etik yaklaşım konusunda yaptığımız araştırma çalışması sonuçlarına göre ise özet olarak; sektörde çalışanların kendilerine sorulan etik konulardan % 68'inde olumlu yargılara katıldığı başka bir deyişle bu konulara etik açıdan sorun bulunmadığı % 28'i oluşturan grupta yer alan konularda ise etik açıdan sorun bulunduğu görüşündedir. Bu sonuç Türk bankacılık sisteminin etik açıdan geliştirilmeye açık önemli bir alanın da var olduğunu göstermektedir. Sonuçlara göre müşteri ilişkileri, çalışanlarla ilişkiler ve sosyal sorumluluk konuları sorunların yoğun olduğu kısımlardır.

Sektörde kârlılığın ön planda olması, müşterilerin kendilerine sunulan hizmet ve sorumluluklar ile riskler konusunda net ve şeffaf olarak bilgilendirilmemesi, ücret dengesinin tutarsızlık içermesi ve önemli bir konu olarak çalışanların kariyer yollarında bankacılık etik ilkelerine uymanın değerlendirme standardı olarak görülmemesi sorunlu kısımların başında gelmektedir.

Sektörde çalışanlar diğer sektörlerle karşılaştıklarında bankacılık sektörünü %82'lik bir oran ile daha etik olarak tanımlamaktadır. Bankalar arasında da kamu bankaları daha etik bulunmaktadır. Yabancı sermayeli bankalar ikinci sırada gelmektedir. Diğer banka gruplarından en çok desteği alan ve etik bulunan grupta yabancı sermayeli bankalar olmuştur. Özel bankalarda çalışanlar kamu ve yabancı sermayeli bankaları daha etik bulmaktadır. Özel banka grubunu için bu durum etik uygulamalar açısından geliştirilecek alanlarının oluşunu göstermektedir.

Katılımcıların %50'si iş etiğine uymanın kârlılığı kısa ve uzun vade de olumlu etkileyeceğini düşünürken, %43 uzun vadede olumlu etkileyeceğini düşünürken kısa vadede olumsuz etkileyeceği kanısındadır.

Pazarlama-satış alanları bankalarda etik açıdan en sorunlu alanlardır. İnsan kaynakları ve operasyon bölümlerinin bunu takip etmesi üzerinde durulması gereken bir konudur. Bu durum pazarlama-satış, insan kaynakları ve operasyon bölümlerinde geliştirme ve iyileştirme çalışması yapılması gerektiğini göstermektedir.

Yukarıdaki veriler ve genel değerlendirmelerimiz sonucunda bankacılık sektörünün etik açıdan iyileştirilmesi için başlıca öneriler şunlardır;

•Finans kuruluşlarının yönetim kurullarında bağımsız yöneticilerden oluşan etik komiteleri oluşturmalıdır. Bu komiteler yönetsel görevler taşımayan kişilerden oluşmalıdır. Komite deneyim ve teknik bilgi ile desteklenerek güçlendirilmelidir. Bu kurulların göstermelik olarak kalmayıp işlevsel olmaları için sektördeki düzenleyici ve denetleyici otoritelerin bu konuda yönlendirici olması gerekir.

•Ombudsmanlık benzeri bir yapının denetim eksikliğini gidermek amacı ile Bankalar Birliği nezdinde tüm sektör üzerinde gözetim fonksiyonu görmesi Őikayetleri adil bir Şekilde çözümlü için yönlendirici olacaktır. Mesleki etik kurallara uymayan banka ve çalışanlarına yönelik yaptırımlar öngörölmelidir.

•Yönetim Kurulu'na ve Üst Yönetim'e doğrudan etik konusunda danışmanlık yapabilecek profesyonel kişiler tarafından eğitimler verilmelidir.,

• Etik denetimleri uygulaması başlatılmalı, bankalar kurum içinde etik kurallara uyulup uyulmadığını dönemsel olarak inceleme konusu yapılmalıdır.

• Bankalar dış denetimden geçerek sosyal sorumluluk alanlarını ve etik uygulamalar açısından uygun tavırları kontrol altına almalıdır.

•Üst yönetim etik açıdan en sorunlu alan olarak görölmektedir, üst yönetimin etik liderlik uygulamalarının geliştirilmesi ve etik farkındalığın artırılması doğrultusunda bankaların programlar düzenlemeleri gerekir.

•Etik kurallara uymak performans değerlendirmesinin bir unsuru olmalıdır. Yükselmede mesleki başarı yanında etik ilkelere uyum da bir ölçüt olarak alınmalıdır,

•Finans piyasası yalnızca bankalar birliği tarafından düzenlenen sektör etik kodları ile yetinmemeli, etik kod yazılmasının da öğretildiği etik programlar hazırlamalı, etik programlar üst yönetim tarafından sahiplenilmeli ve desteklenmeli, etik kodların yazımında çalışanların da etkin desteği alınmalıdır.

•Bankalar Birliği, etik kodların yanı sıra daha ayrıntılı düzenlemeler içeren davranış yönetmeliklerinin oluşturulması konusunda sektöre öncü olmalıdır. Burada sorumluluktan kaçma yaklaşımı ile değil, adil çözümlü bulmaya yönelik, hizmet alanlarını ve sektörü aynı anda değerlendirebilen yaklaşımlar önceliklendirilmeli

• Düzenli etik eğitimleri gerçekleştirilmeli.

• Bankacılık meslek kurallarının belirlenmesi için bir Bankacılar Birliği kurulmalıdır.

- Bankacılığın özel mesleki beceri gereken sermaye piyasası işlemleri ve denetim gibi alanlarından başlamak üzere ilgili alanlarda işinin ehli kişiler tarafından eğitim verilerek sertifikasyon sistemi getirilmelidir.

- Finans şirketleri kendi yaptıkları ile sorumlu olmanın yanı sıra müşterileri ve tedarikçileri de seçerken etik ilkelere uyacak şekilde seçici davranmaya başlamalıdır.

KAYNAKLAR

Aktan Can, Özen Ahmet, Çıkar Grupları Rant Kollama ve Yasal Soygun, Frederic Bastiat'ın Devlet Müdahaleciliği ve Pozitif Hukuk Üzerine Eleştirileri, <http://www.canaktan.org/din-ahlak/ahlak/rant-kollama/bastiat.htm> (Erişim 06.11.2018)

Aktaş, Kadir. Etik -Ahlâk İlişkisi Ve Etiğin Gelişim Süreci, İnönü Üniversitesi, SBE, İşletme Bölümü Journal Of International Management And Social Researches Uluslararası Yönetim Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2014

Aktaş, Mert. 'Kurumsal Yönetişimin Anonim Şirketlerde Araştırılması' (Yüksek Lisans Tezi) Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016

Albaraka Türk İnternet Sayfası, Yolsuzlukla Mücadele Politikası ve Yükümlülükleri, <https://www.albaraka.com.tr/rusvet-ve-yolsuzlukla-mucadele-politikasi.aspx>

Albaraka Türk İnternet Sayfası, Etik İlkeler Politikası ve Kapsamı <https://www.albaraka.com.tr/assets/tr/pdf/yatirimci-iliskileri/etik-ilkeler-politikasi.pdf> (Erişim 18.07.2018)

Atasoy, Nurhan vd. 'Bilim Etiği' İstanbul Üniversitesi Yayın No: 5048 ISBN: 978 (İstanbul, 2011)

Aydın İnyet, Kamuda Etik, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, https://www.tbmm.gov.tr/etik_komisyonu/belgeler/makale_KamudaEtik-InayetAydin.pdf (Erişim 02.10.2018)

Balkan, Bülent. 'Bankacılıkta Kurumsal Yönetimin Bir Ögesi Olarak Etik' Marmara Üniversitesi (2009)

Balkan, Bülent. Etik ve İş Etiği Kavramsal Çerçeve, Tekin S, Bankacılık Etiği (1. Basım), Nobel Yayıncılık, Ankara, 2018

Balkan, Bülent. Etik Kültürün Kurumlarda Geliştirilmesinde İş Etiği Ve Kamu Etiği İlişkisi, Teknik Rapor, Ankara, 2017

Baş Sanlı, Sermaye Piyasası Kurulu, İçerden Öğrenenlerin Ticareti Konusundaki

Düzenlemelerin Ülke Dışı Uygulanabilirliği, Yeterlilik Etüdü, Ekim 1999
<http://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/YayinGoster/464> (Erişim 08.08.2018)

Battal, Ahmet. Güven Kurumu Nitelendirmesi Işığında Bankaların Hukuki Sorumluluğu
Ankara, 2001

Bayar, İlyas. ‘Ahlâki Değerlerin Ekonomideki Yeri’ (Gaziantep Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2003)

Bayraktar Serkan, Özen Kutunis ve Özdemir Yasemin. ‘Etik Eğitiminde Neredeyiz?:
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Örneği’, Sakarya Üniversitesi

Bayraktaroğlu, Serkan. E. Yılmaz, Sevdije. İnsan Kaynakları Yönetiminde İş Etiği
Uygulamaları ile Örgütsel Performans Arasındaki İlişki: Fortune Türkiye En Büyük 500
Şirket Örneği, <https://isahlakidergisi.com/wp-content/uploads/2014/06/sayi-10-yilmaz-tr.pdf> (Erişim 07.25.2018)

Bektaş Çetin. İş Etiği Ve İş Etiğinin Yayılım Süreci, Süleyman Demirel Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Rapor, Y.2008, C.13, S.1

BDDK, Bankacılık Kanunu 5411 19/10/2005 Resmi Gazete, sayı; 25983
http://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/mevzuat_0001.pdf, (21.08.2018)

Boatright, Jhon.R. ‘Ethics in Finance’ Willey Blackwell Yayınları (2014)

Chris Skinner, Dijital Bankacılık, 1. Baskı, Mediacat Basımevi, İstanbul, 2015

Çağatay, Neşet. Bir Türk Kurumu olan Ahilik, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989, Çek
Kanunu, sayı: 2009 12 20 Resmi gazete
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5941.pdf> (Erişim 23.10.2018)

Demir Hulusi ve Neşe Songür, “Sosyal Sorumluluk ve İş Ahlakı”, Balıkesir Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C. 2, S. 3, 1999

Doğan, Nilhun. İş Etiği ve İşletmelerde Etik Çöküş, T.Y,
<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/289383> (Erişim 29.07.2018)

Doğan, Özlem. Etik Ahlak Felsefesi (1. Basım, Notos Yayınları, İstanbul, 2014)

Doğan, Özlem. Günümüzde Felsefe Disiplinleri (Ara Yayıncılık, İstanbul,1990)

Eğri, Taha, Sunar, Lütü. ‘Türkiye’de İş Ahlakı Çalışmaları: Mevcut Durum ve Yönelimler, İş Ahlakı Dergisi’ 2010

Eğri Taha, Sunar Lütü. ‘Türkiye’de İş Ahlakı Çalışmaları: Mevcut Durum ve Yönelimler, İş Ahlakı Dergisi, 2010

Eriş Nazar, Türkiye de İş Ahlakı Çalışmaları: Mevcut Durum ve Yönelimler, <https://docplayer.biz.tr/10758119-Turkiye-de-is-ahlaki-calismalari-mevcut-durum-ve-yonelimler.html> (Erişim 12.11.2018)

Frank, Anne. ‘The Diary of Anne Frank’ (1959)

Gül, Hasan. ‘Muhasebe Meslek Mensuplarında İşe Bağlılık, Çalışma Ahlakı ve Mesleki Etik Davranış İlişkilerinin Değerlendirilmesi’ (Doktora Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015)

Güran M. Cahit, Umur M., Yolsuzlukla Mücadele Olgusu ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme, H.Ü İ.İ.B Fakültesi Dergisi, cilt 21, Sayı 2, ss. 139-168 <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/310493> (Erişim 01/12/2018)

Hortaçsu Ayfer, E. N. Özkan, Ethical Issues And Attitude In The Turkish Banking Sector, 2014, https://www.researchgate.net/publication/48375550_Ethical_issues_and_attitude_in_the_Turkish_banking_sector (Erişim 11.20.2018)

İslam İktisadı Dergisi, 2017 Yolsuzluk Algı Endeksi Açıklandı <http://islamiktisadi.net/index.php/2018/03/02/2017-yolsuzluk-almi-endeksi-aciklandi/> (Erişim 30.09.2018)

John R. Boatright, Finance of Ethics, The Sage Encyclopedia of Business Ethics and Society, 2018

Kabaş Tolga, Kapitalizm ve Ahlakın Türkiye Açısından Kısa Bir Değerlendirilmesi, <http://dergipark.gov.tr/cuiibfd/issue/34645/387015> ((Erişim 12.08.2018)

Kırel, Çiğdem. 'Örgütlerde Etik Davranışlar, Yönetimi bir uygulama çalışması' (Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 2000)

Kırmanoğlu Hasan, Miscioğlu İpek, Türkiye'de Yolsuzluk Algısı, Yolsuzluk Raporları, 2016,

<http://tesev.org.tr/tr/yayin/yolsuzluk-raporlari-2016-turkiyede-yolsuzluk-algisi/> (Erişim 03.10.2018)

KVKK, Kişisel Verilerin Korunması ve Uygulanması Kanunu, <https://www.kvkk.gov.tr/yayinlar/k%b0%5%9e%b0sel%20ver%b0ler%4%b0n%20korunmasi%20kanunu%20ve%20uygulamasi.pdf> (Erişim 09.11.2018)

Koç, Sibel. '1982'den Başarılı Bir Kriz Yönetimi Örneği: Johnson & Johnson Tylenol Krizi' (2018)

Kurtar Sevgili, Türk İş Gücünün İş Etiğine Yaklaşımı Araştırması, <https://slideplayer.biz.tr/slide/1908809/> (Erişim 10.09.2018)

Kuru Saadet, İş Etiğinin Tarihsel Gelişimi,

<https://prezi.com/zcwseopnzldj/is-etiginin-tarihsel-gelisimi/> (Erişim 20.11.2018)

Maddenin Finans Hali, Finansal Sistemin Hasta Adamı: Moralite <http://globalekonomikmonitor.blogspot.com/2008/10/finansal-sistemin-hasta-adam-moralite.html> ((Erişim 01.07.2018)

Mali Suçları Araştırma Kurulu, http://www.masak.gov.tr/media/portals/masak2/files/karapara_sucgelirleriveterorunfinansmaniilemucadele.ppt

Mali Suçları Araştırma Kurulu, http://www.masak.gov.tr/media/portals/masak2/files/Ek_1.pdf

Meslek Etiği, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Mesleki Eğitimi ve Öğretimi Güçlendirilmesi Projesi, Ankara, 2006.

Munis, Rauf. 'Kayıt Dışı Ekonomi: Ekonomik Etkileri Ve Vergi Ahlakı Boyutu' (Yüksek Lisans Tezi, Şırnak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, 2018)

Polat, Öner. ‘Katılım Bankacılığı Ve Etik (Albaraka Türk Örneği)’ (Yüksek Lisans Projesi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013)

Süslüoğlu, Mehmet. Küçülmeye Giden İşletmelerde İşten Çıkarmalar Sonucu Kalanlar Üzerinde Görülen Geri Kalanlar Sendromu, Olay Yeri İnceleme Dergisi, Şubat 2013 <http://mehmetsusluoglu.blogspot.com/2013/02/kuculmeye-giden-isletmelerde-isten.html> (Erişim 23.08.2018)

Sivilalan, 2017 Yolsuzluk Algı Endeksi, “Transparency International” <https://sivilalan.com/2018/02/22/2017-yolsuzluk-algı-endeksi-aciklandi/> (Erişim 01.09.2018)

TDK Sözlük, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=2979 (Erişim 25.09.2018)

Tekinay, N. Aslı. Sosyal Sorumluluk Para Da Kazandırıyor, Capital Dergisi, Sayı:2, 2005 <https://www.capital.com.tr/capital-dergi/capitalde-bu-ay/sosyal-sorumluluk-para-da-kazandiriyor> (Erişim 10.07.2018)

Torlak, Ömer. ‘Pazarlama Ahlakı, Sosyal Sorumluluklar Ekseninde Pazarlama Kararları ve Tüketici Davranışlarının Analizi’ (Beta Yayınevi, 2. bası, Mart, İstanbul. 2003)

Türkiye Bankalar Birliği, Bankacılık Etik ve İlkeleri, https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/822/Etik_Ilkeler_27.08.2014.pdf

Türkiye Bankalar Birliği, Türkiye Bankalar Birliği’nin Bankalar ile Bireysel Müşterileri Arasında İmzalanacak Sözleşmelerin Şekil ve İçeriğinde Yer Alması Gereken Asgari Hususlar ile Sözleşmelerin Uygulanacağı İşlemlere İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Tebliğ, https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/Dokuman/824/Bankalar_ile_bireysel_tebliğ1.pdf (Erişim 10.07.2018)

Uzun, Veysel. ‘Etik, Ahlak Ve Liderlik Kavramları ve Etik Liderlik’ (Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013)

Ünal Tekin, İçerden Öğrenenlerin Ticareti, Maliye ve İktisat Dergisi, c.33, S. 9, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/95856> Tarih: 02/12/2018

Vakıfbank İnternet Sayfası, Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele Politikası, <https://www.vakifbank.com.tr/rusvetveyolsuzlugunonlenmesipolitikasi.aspx?pageID=1030> (Erişim 13.11.2018)

Verschoor, C. C. . ‘ A Stady Of The Link Between a Corporation’s financial performance and its commitment to etichs’, Journal of Business Etichs, 1998

Yazıcı Mehmet, Bankacılık Sektöründe Artan Etik İhlaller, Maliye ve Finans Yazıları, (Mart 2017)

<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/295250> (Erişim 26.08.2018)

<http://thegevshek.wixsite.com/karokizi/banka-islevleri> (Erişim 11.12.2018)

http://www.ftms.edu.my/images/Document/BUSS020%20Business%20Ethics/Velasquez_C1.pdf (Erişim 01.05.2018)

<http://www.hisse.net/forum/printthread.php?t=662&pp=8&page=195> (Erişim 16.07.2018)

<http://www.muhasabedersleri.com/banka-islemleri/banka.html> (Erişim 14.11.2018)

<https://www.albaraka.com.tr/kurumsal-internet-guvenligi.aspx> (Erişim 18.11./2018)

<https://www.bankofcanada.ca/wp-content/uploads/2018/07/code-business-conduct-ethics.pdf> (Erişim 19.08.2018)

<https://www.haberler.com/turkiye-yi-karistiracak-haber-6947380-haberi/> (19.11.2018)

<https://www.springer.com/gp/authors-editors/journal-author/journal-author/helpdesk/publishing-ethics/14214> (Erişim 13.08.2018)

<https://www.yapikredi.com.tr/sinirsiz-bankacilik/internet-subesi/guvenlik/guvenlik-icin-10-altin-ipucu> (Erişim 18.11.2018)

ÖZGEÇMİŞ			
Adı, Soyadı	Ayşenur		YEŞİLIRMAK
Doğum Yeri ve Yılı	Beykoz		1993
Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi	İngilizce		Orta seviye
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lise	2007	2011	Asiye Ağaoğlu Anadolu Lisesi
Lisans	2011	2015	Marmara Üniversitesi
Yüksek Lisans	2016	2019	İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi
Doktora			
Çalıştığı Kurum/lar	Başlama - Ayrılma Yılı		Çalışılan Kurumun Adı
1.	2015		Albaraka Türk Katılım Bankası
2.			
3.			
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayımlar:			
Diğer:			
İletişim (e-posta):	aysnrslrmk08@gmail.com		
	Tarih	15.02.2019	
	İmza		
	Adı Soyadı	Ayşenur YEŞİLIRMAK	

